

הוכן מתוכנת תורת אמת, מותר להפיץ בכפוף לתנאי רשיון - [CC BY-NC-SA 2.5](#) אסור בשימוש מסחרי

וספרי ויקיטקסט תחת רשיון GNU Free Doc. License - כל הזכויות שמורות (c) ל' ר' פנחס ראובן שליט"א ולויקטקסט על פ' הרמב"ם

משנה מסכת סוטה (מ)

• [פרק א](#) • [פרק ב](#) • [פרק ג](#) • [פרק ד](#) • [פרק ה](#) • [פרק ו](#) • [פרק ז](#) • [פרק ח](#) • [פרק ט](#)

פרק א

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#) [משנה ט](#)

פרק ב

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#)

פרק ג

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)

פרק ד

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#)

פרק ה

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#)

פרק ו

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#)

פרק ז

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)

פרק ח

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#)

פרק ט

א

פרק

פרק א - משנה א

המקנא לאשתו, רבי אליעזר אומר, מקנא לה על פי שנים, ומשקה על פי עד אחד או **ב** על פי עצמו. רבי יהושע אומר, מקנא לה על פי שנים ומשקה על פי שנים:

ר"ע מברטנורה המקנא לאשתו. אף על גב דהמקנא משמע דיעבד אין לכתחלה לא **א**, ההלכה היא שחייב אדם לקנאות לאשתו אם היא צריכה לכך. ולקמן מפרש כיצד מקנא: מקנא לה על פי שנים. אם בא להשקותה מי המרים, צריך להביא שני עדים ולומר לה בפניהם אל תסתרי עם איש פלוני. ואם לא קנא לה בפני שנים, אינה נאסרת עליו בסתירה זו ואינו משקה אותה: על פי עד אחד או על פי עצמו. אפלו אין עדים שנסתרה אלא עד אחד, או הוא עצמו אומר ראיתה שנסתרה אחר שקנאתי לה, נאסרה בסתירה זו עד שתשתה, שסתירתה אוסרתה עליו מספק **ג**: רבי יהושע אומר כו'. צריך שני עדים אף לסתירה. והלכה כרבי יהושע. ואף על פי כן אמרינו בגמרא דבזמן הזה לא לימא איניש לביתיה אפלו בינו לבינה אל תסתרי עם איש פלוני, שיש לחוש לדברי רבי יוסי ברבי יהודה דאמר מקנא אדם לאשתו על פי עד אחד

או על פי עצמו, ואם נסתרה {ד} אחר שקנא לה בינו לבינה, נאסרה עליו אסור עולם בזמן הזה שאין שם מי המרים : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {א} לאו מהמקנא דיק, שייכול לפרש הבא לקנאות, אלא כדפרש רש"י, מדלא תני רבי אליעזר אומר מקנא אדם לאשתו. תוספות. ולישנא דמקנא לשון פעס הוא, שמכעיסה ומקניטה. ופרש רש"י כמו הם קנאוני [דברים לב]. כי קנאה חמת גבר [משלי ו]. ולהלכה שכתב הר"ב דחייב לקנאות לישנא דהתראה כמו ויקנא ה' לארצו [ויאל ב]. גמרא. ועין תוספות יום טוב: **{ב} על פי כו'.** דסתירה אפקש לטמאה, דכתוב ונסתרה והיא נטמאה. ובטמאה כלי עלמא מודו דעד אחד נאמן לאחר קנוי כו'. גמרא: **{ג} הכי יליף לה בגמרא דף כ"ח: {ד} פרוש,** אפלו על פי שנים כו'. אבל בזמן שישיש מי המרים, אף על פי שאם תסתיר על פי עצמו או על פי עד אחד תאסר עליו עולמית, הואיל ואפשר שייכול להיות שתסתיר על פי שנים ואז ישקנה, לפיכך רשות או חובה לקנאות. מה שאין כן בזמן הזה שאי אפשר שתשוב להתירה, אסרו לקנאות כלל: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם המקנא לאשתו ר' אליעזר אומר מקנא לה על פי שנים כו': הקנוי הוא המניעה מהדברים הדומים להביא החשד וצריך שימנענה וימחה בידה בפני ב' עדים ואם נסתרה אח"כ בפני ב' עדים נאסרה עליו עד שישקנה מי המרים כמו שיתבאר ודע שאדם חייב לקנאות על אשתו ויקנא לה ולא יפשע בה וכן אמרנו וקנא את אשתו חובה ואמרו אין אדם מקנא את אשתו אח"כ נכנסה בו רוח טהרה ובאיסור האשה על בעלה ג' חלקים החלק הראשון שיקנא לה בפני שני עדים ואח"כ תסתיר בפני שנים כמו שיתבאר הרי היא אסורה עליו עד שתשתה מי המרים ותבריא ואז תהיה מותרת והיום שאין לנו מי המרים אסורה עליו לעולם והוא מה שאמרו והאידינא ליכא מי סוטה למיבדקה ואסר לה איסורא דעלמא ותצא בלא כתובה בלא ספק. והחלק השני שיקנא לה בפני שנים ואח"כ זינתה בעד אחד עם עדי סתירה כמו שיתבאר הרי היא אסורה עליו איסור עולם ואין משקין אותה מי המרים אחר שיש שם עד בטומאה אלא תצא בלא כתובה וראיה לזה שהעיקר אצלנו שכל מקום שאמרה תורה עד אמנם הכוונה בו עדות שהוא משני עדים כמו עד שקר העד גבי עדים זוממין ולא תתקיים הזמה אלא בשני עדים כמו שיתבאר במסכת מכות וזה יסוד שבכל מקום שאמרה תורה עד הכוונה בו שני עדים ואמר בסוטה ועד אין בה והיא לא נתפשה ר"ל שאין עליה שני עדים כמו שאמרנו אלא עד אחד ועם כל זה לא נתפשה ר"ל שזינתה בלא אונס ונתפרסם הדבר נאסרה עליו ואינה שותה והוא ענין מה שאמרו והיא לא נתפשה הא נתפשה אסורה. והחלק הג' שלא נקדם לה קנוי אבל העידו עליה עדים שראו שזינתה הרי היא אסורה ותצא שלא בכתובה אבל אם העידו עליה שני עדים בסתירה ולא נקדם לה קנוי או שהעיד עליה עד אחד שראה שזינתה אינה אסורה עליו ולשונם זינתה אשתו בעד אחד הוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים ואמרו גם כן טומאה בעלמא בלא קנוי ובלא סתירה מנלן דלא מהני עד אחד נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר וכו' ר"ל נאמר כאן מצא בה ערות דבר ונאמר על פי שנים עדים יקום דבר. וראיית הזנות לפי תורתנו כמו שאודיע והוא שיעידו על תכונת הענין והוא מה שאמרו במנאפים עד שיראו מנאפים ואינו צריך

שיעידו כמכחול בשפופרת ושמור אלו העיקרים כולם והבינם. והלכה כרבי יהושע: (רמב"ם)

פרק א - משנה ב

כִּיצַד מְקַנָּא לָהּ. אָמַר לָהּ בְּפָנֵי שְׁנַיִם, אֵל תִּדְבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי, וְדַבְּרָה עִמּוֹ, עֲדִין הִיא מִתְּרַת לְבֵיתָהּ **(ו)** וּמִתְּרַת לְאָכַל בִּתְרוּמָהּ. נִכְנְסָה עִמּוֹ לְבֵית הַסֵּתֵר וְשָׁהְתָה עִמּוֹ כְּדִי טַמְאָהּ, אֲסוּרָה לְבֵיתָהּ וְאֲסוּרָה לְאָכַל בִּתְרוּמָהּ **(ח)**. וְאִם מֵת, חוֹלְצָת וְלֹא מִתִּבְּמַת:

ר"ע מברטנורה כִּיצַד הוּא מְקַנָּא לָהּ אָמַר לָהּ בְּפָנֵי שְׁנַיִם אֵל תִּדְבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי כּוּ'. בְּגִמְרָא מְפָרֵשׁ לְמִתְנִיתִין הֵכִי, אָמַר לָהּ בְּפָנֵי שְׁנַיִם אֵל תִּדְבְּרִי **(ה)** וְדַבְּרָה, אֵל תִּדְבְּרִי וְנִסְתְּרָה, וְלֹא פְלוֹם הוּא וְאִינָה אֲסוּרָה לֹא לְבַעֲלָהּ וְלֹא לְתְרוּמָהּ. אָמַר לָהּ אֵל תִּסְתְּרִי וְדַבְּרָה עִמּוֹ שְׁלֹא בְּסֵתֵר, עֲדִין מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ וּמִתְּרַת לְאָכַל בִּתְרוּמָהּ אִם אֲשֶׁת כֶּהֵן הִיא: נִכְנְסָה עִמּוֹ לְבֵית הַסֵּתֵר וְשָׁהְתָה עִמּוֹ כְּדִי טַמְאָהּ אֲסוּרָה לְבֵיתָהּ וְאֲסוּרָה לְאָכַל בִּתְרוּמָהּ. וְשַׁעוֹר כְּדִי טַמְאָהּ, כְּדִי לְצִלוֹת **(ז)** בִּיצַת תְּרִנְגָלַת וּלְגִמְעָה: וְאִם מֵת חוֹלְצָת וְלֹא מִתִּבְּמַת. וְאִם מֵת בְּעֵלָה קִדְּם שִׁישְׁקָנָה, חוֹלְצָת וְלֹא מִתִּבְּמַת. דְּכִתִּיב בְּאִשָּׁה שְׁמָצָא בָּהּ עֲרוֹת דְּבַר (דְּבָרִים כד) וַיִּצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה וְהִיָּתָה לְאִישׁ אַחֵר, וְדַרְשִׁינָן לְאִישׁ אַחֵר וְלֹא לִיָּבֶם. וְאִף עַל פִּי כֵן אִינָה מִתְּרַת לְזֶר בְּלֹא חֲלִיצָה, שְׁכָשֶׁם שְׁאִם הָיָה בְּעֵלָה חֵי לֹא הִיָּתָה מִתְּרַת בְּלֹא גֵט, כִּדְ אִינָה מִתְּרַת מִן הַיָּבֶם בְּלֹא חֲלִיצָה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **(ה)** וְאָמַר לָהּ לָאו פְּרוּשָׁא דְכִיצַד מְקַנָּא לָהּ הוּא, אֵלָא תְרִיתִי קִתְנִי, וְהֵכִי קְאָמַר, לֹא תִדְבְּרִי כּוּ'. רִשְׁיִי: **(ו)** לְבֵיתָהּ. כְּלוּמַר לְבַעֲלָהּ, שְׁלֹא אֲסֻרָתָהּ תּוֹרָה מִסְפֵּק אֵלָא עַל יְדֵי קְנוּי: **(ז)** בְּאִשׁ בִּינּוּנִית. הַר"מ: **(ח)** בִּתְרוּמָהּ. כְּדִילְפִינָן לְקַמּוֹן שְׁלֵשָׁה וְנִטְמְאָה אֲמוּרִים בְּפִרְשָׁה, אַחַד לְבַעַל וְאַחַד לְבוֹעַל וְאַחַד לְתְרוּמָהּ. רִשְׁיִי: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כיצד מקנא לה אומר לה בפני שנים אל תדברי כו': זאת ההלכה נכללת על שני מינין מהקנוי אחד מהם קנוי אמיתיה והוא שרמזנו [עליו] בהלכה הנקדמת והאחד הוא שמנעה מלדבר עם איש פלוני בפני שנים ואחר כך ראה אותה מדברת עמו בפני שנים הרי זה אינו קנוי ואינה אסורה על בעלה ולא תאסר בתרומה אם היתה ישראלית אשת כהן וכן כשנסתרה עמו בפני שנים לא תאסר עליו ג"כ אחר שלא מנעה אלא מן הדבור אבל אם אמר לה בפני שנים אל תסתרי עם איש פלוני זהו הקנוי הגמור הרמוז אליו ואם ראה אותה אח"כ מדברת עמו לא תאסר גם כן אבל היא מותרת לביתה ר"ל לבא עליה ואם נכנסה עמו לסתר בפני שנים ושהתה כדי טומאה ושיעור זה מן הזמן כשיעור לצלות ביצה של תרנגולת באש בינונית וכדי לגמעה אחר שנצלית ואז תאסר על בעלה ואינו מותר לה לאכול בתרומה עד שתשתה מי המרים ולפיכך אם מת בעלה קודם שישקנה חולצת ולא מתייבמת וזה למה שאמרה התורה באדם שמצא באשתו ערות דבר דומה לזה הענין ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר ואמרו לאחר ולא ליבם ולכך לא תתייבם ועכ"פ צריכה חליצה לפי שהיתה צריכה גט מבעלה ולכך אנו מצריכין אותה חליצה ואז תהיה מותרת לשאר בני אדם. (רמב"ם)

פרק א - משנה ג

וְאֵלוֹ אֲסוּרוֹת מְלֶאכֶל בְּתְרוּמָה, הָאוֹמֶרֶת
טְמֵאָה אֲנִי לָךְ, וְשָׁבְאוֹ עֲדִים **[ט]** שְׁהִיא טְמֵאָה,
וְהָאוֹמֶרֶת אֲנִי שׁוֹתָה, וְשָׁבְעָלָה אֲנִי רוֹצָה
לְהִשְׁקוֹתָה, וְשָׁבְעָלָה בָּא עָלֶיהָ בְּדָרֶךְ. כִּיצַד
עוֹשָׂה לָהּ, מוֹלִיכָה לְבֵית דִּין שְׁבָאוֹתוֹ מְקוֹם,
וּמוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים, שְׁמָא יבֵּא
עָלֶיהָ בְּדָרֶךְ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּעָלָה נֶאֱמָן
עָלֶיהָ:

ר"ע מברטנורה ואלו אסורות לאכל בתרומה. לעולם. ואפלו היא בת כהן.
ואלו שאר סוטות אינן אסורות אלא עד שישתו וימצאו טהורות:

וּשְׁבָאוֹ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה. וְאֶפְלוּ לְאַחַר שֶׁשִׁתְּתָהּ וְלֹא בְדָקוּהָ הַמַּיִם, אֲסוּרָה אֲסוּר עוֹלָם. לְפִי שֶׁאֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִים בְּאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֵדִים שֶׁנְטֵמְאָת, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּמִדְבָר ה) וְנִסְתַּרְתָּהּ וְהִיא נְטֵמְאָה וְעַד אֵין בָּהּ [י], דְּלִיכָא דְיָדַע בָּהּ הוּא שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִים, אֲבָל אֵיכָא דְיָדַע בָּהּ, אֶפְלוּ הָעֵדִים הֵם בְּמִדְיַנְתָּ הֵי, אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִים: וּשְׁבַעְלָהּ בָּא עָלֶיהָ בְּדַרְדָּר. דְּשׁוּב אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִים אוֹתָהּ, דְּכַתִּיב (בְּמִדְבָר ה) וְנָקָה הָאִישׁ מֵעוֹן, בְּזִמְן שֶׁהָאִישׁ מְנַקֵּה מֵעוֹן, שֶׁלֹּא בָּא עָלֶיהָ לְאַחַר סְתִירָתָהּ, אִזּוּ וְהָאִשָּׁה הֵחִיא תִּשְׂאָ אֶת עוֹנָהּ. אֵין הָאִישׁ מְנַקֵּה מֵעוֹן, אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִים אֶת אִשְׁתּוֹ: שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים. שֶׁיִּדְעוּ לְהִתְרוֹת בּוֹ: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בְּעֵלָה נֶאֱמַן עָלֶיהָ. אִם הִבְעֵל נֶאֱמַן עַל אִשְׁתּוֹ בְּאֲסוּר חֲמוּר שֶׁל נְדָה, לֹא יֵהָא נֶאֱמַן בְּאֲסוּר קַל שֶׁל לָאוּ גְרִידָא. וְטַעֲמֵיהּ דְרַבְּנָן, מִתּוֹךְ שֶׁאֲסוּר קַל הוּא, תִּקְיָף עָלֶיהָ יִצְרִיה [יא]. וְאֵין הִלְכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ט] עדים. הוּא הַדִּין לְעַד אֶחָד, שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁהָאֱמִינָה תּוֹרָה לְעַד אֶחָד הָרִי כָּאן שְׁנַיִם. תּוֹסְפוֹת. וְעֵין מַה שֶׁכִּתְּבֵנוּ מִשְׁנָה בִּי פֶּרֶק ט"ז דִּיבְמוֹת: [י] אִף עַל גַּב דְּדַרְשִׁינָן לִיהָ לְעַד אֶחָד נֶאֱמַן בְּסוּטָה, אֵין מְקַרָּא יוֹצֵא מִיָּדִי פְּשׁוּטוֹ וְדַרְשִׁינָן לִיהָ נְמִי הַכִּי. רַשִׁי: [יא] וְהִדָּר אָמַר לְהוּ רַבִּי יְהוּדָה מְקַרָּא דְכַתִּיב וְהִבִּיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֶּהֵן, מִן הַתּוֹרָה הָאִישׁ מִבִּיא אֶת אִשְׁתּוֹ. גְּמָרָא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ואלו אסורות מלאכול בתרומה האומרת כו': כיצד עושה לה מוליכה לב"ד שבאותו מקום כו': מה שאמרו ושבאו לה עדים שהיא טמאה ר"ל אחר ששתתה מי המרים אבל קודם שתיית מי המרים הרי זה מבואר ומה שחייב שמי המרים אינן ממיתין אותה לפי שמי המרים אינן ממיתין אלא כשאין עדות כשזינתה בשום פנים אבל אם יש עדים שזינתה ואפילו היו במדינת הים אינן ממיתין אחר שהעדים יגידו מעשיה ותתגרש והוא מה שאמרו והיא נטמאה טומאה דליכא שידע בה ר"ל שאין שם מי שיתאמת בזנותה אלא היא עצמה מיד ממיתין אותה מי המרים. ומה שהצריכו תלמידי חכמים לפי שהם יודעים ההתראה וימנעוהו שלא להתקרב עמה ור' יהודה אומר אחר שבעלה נאמן כשהיא נדה שהוא איסור כרת לא יהיה נאמן על איסור לאו וחכמים אומרים לקלות האיסור מתגבר עליו יצר הרע ואין הלכה כר' יהודה. (רמב"ם)

הָיוּ מֵעַלְיָן אוֹתָהּ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שְׁבִירוּשָׁלַיִם, וּמֵאֵימִין עָלֶיהָ כְּדָרָךְ **{ב}** שְׁמֵאֵימִין עַל יַעֲדֵי נְפֹשׁוֹת. וְאוֹמְרִים לָהּ, בְּתִי, הֲרֵבָה יִין עוֹשָׂה, הֲרֵבָה שְׁחוֹק עוֹשָׂה, הֲרֵבָה יִלְדוֹת עוֹשָׂה, הֲרֵבָה שְׂכָנִים הָרַעִים עוֹשִׂים. עֲשֵׂי לְשִׁמוֹ הַגָּדוֹל שְׁנֹכְתָב בְּקִדְשָׁהּ, שְׁלֹא יִמָּחָה עַל הַמַּיִם. וְאוֹמְרִים לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שְׂאִינָה כְּדָאֵי לְשׁוּמְעוֹ, הִיא וְכָל מְשַׁפְּחַת **{ד}** בֵּית אָבִיהָ:

ר"ע מברטנורה הָיוּ מֵעַלְיָן אוֹתָהּ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל. דְּכַתִּיב בְּסוּטָה (שם) וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת, וְכַתִּיב הִתְם (דְּבָרִים יז) עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֵד, מֵה לְהֵלֵךְ בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל אֲפֹכָן בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל: וּמֵאֵימִין עָלֶיהָ. כְּדִי שְׁתוֹדָה: הֲרֵבָה יִלְדוֹת עוֹשָׂה. וְגוֹרֵם לִילְדָה שְׁתַּבָּא לִיַּדֵּי קַלְקוּל: דְּבָרִים שְׂאִינָן כְּדָאֵי לְשׁוּמְעוֹ. שְׂאִינָה רְאוּיָה לְשִׁמְעַת אוֹתָן הַדְּבָרִים שְׂאוֹמְרִים לְפָנֶיהָ מִמַּעֲשֵׂיהֶן שֶׁל צְדִיקִים, כְּגוֹן יְהוּדָה הוֹדָה וְלֹא בּוֹשׁ בְּמַעֲשֵׂה תִמְר, רְאוּבֵן הוֹדָה וְלֹא בּוֹשׁ בְּמַעֲשֵׂה בְלָהָה **{ג}**: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{ב}** כְּדָרָךְ. כְּלוּמַר כְּמוֹ שְׁמֵאֵימִין יוֹתֵר עַל יַעֲדֵי נְפֹשׁוֹת מֵעַל יַעֲדֵי מְמוֹנוֹת, כְּדָאִיתָא בְּסִנְהֶדְרִין, כְּמוֹ כֵן מֵאֵימִין יוֹתֵר עַל הָאִשָּׁה. אָבֵל לֹא שְׂאוֹתוֹ אִיוִם עֲצָמוֹ אוֹמְרִים בְּאִשָּׁה, שְׂאִין עֲנִינוֹ לְעִנְיָנָה כָּלֵל: **{ג}** כְּשֶׁאָמַר יְהוּדָה צְדָקָה מִמֶּנִּי, עָמַד רְאוּבֵן וְאָמַר בְּלִבִּיתִי יִצְוֵעֵי אָבִי. תִּנְחוּמָא: **{ד}** וְכָל מְשַׁפְּחַת כו'. שְׂאִי אֲפֹשֶׁר שְׁלֹא יְהִיוּ נִמְצָאִין אֲנָשֵׁי בֵּיתָהּ וּמְשַׁפְּחָתָהּ בְּזִכְרוֹן אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים. הַרְמַב"ם: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הָיוּ מֵעַלְיָן אוֹתָהּ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שְׁבִירוּשָׁלַיִם כו': כְּתוּב בַּתּוֹרָה בְּפֶרֶשֶׁת סוּטָה וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאָמַר בְּזִקֵּן מִמְרָא עַל פִּי הַתּוֹרָה לְפִיכַךְ כְּמוֹ הַזִּקֵּן מִמְרָא בְּבִ"ד הַגָּדוֹל כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִלְשׁוֹן הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִנְהֶדְרִין כְּמוֹ כֵן הַסוּטָה בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל. וּמֵאֵימִין עָלֶיהָ יִתְבָּאֵר אִיוִם עַדֵי נְפֹשׁוֹת בְּפֶרֶק ד' מִסִּנְהֶדְרִין (הַלְכָה ה'). וְעִנִּין שְׂאִינָה כְּדִי לְשׁוּמְעַן שֶׁאִ"א שִׁיחֵיו נִמְצָאִים בְּאֲנָשֵׁי בֵּיתָהּ וּבְמִשְׁפַּחְתָּהּ בְּזִכְרוֹן אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים שִׁיחֵיו לָהּ מִמַּעֲשֵׂי תִמְר וְיְהוּדָה וְהַעֲנִין שֶׁבֵּא בְּרְאוּבֵן וּמִן הַדּוּמָה לְזֶה מִמָּה שִׁישׁ בְּמִקְרָא זֶה כּוֹלוֹ לְאִיִּים עָלֶיהָ: (רמב"ם)

פרק א - משנה ה

אם אמרה טמאה אני, שוברת כתבתה ויוצאת **{טו}**. ואם אמרה טהורה אני, מעלין אותה לשער המזרח **{טז}** שעל פתח שער נקנור, ששם **{יח}** משקין את הסוטות, ומטהרין את היולדות, ומטהרין את המצרעים. וכהן אוהז בבגדיה, אם נקרעו נקרעו, אם נפרמו נפרמו, עד שהוא מגלה את לבה, וסותר את שערה. רבי יהודה אומר, אם היא לבה נאה, לא היא **{כ}** מגלהו. ואם היא שערה נאה, לא היא סותרו:

ר"ע מברטנורה **שוברת כתבתה**. כותבת שובר על כתבתה, זניתי ואבדתי כתבתי, כדי שלא תוכל לחזור ולתבע כתבתה ממנו. ובמקום שאין כותבין כתבה אלא סומכין על תנאי בית דין הוא שכותבת שובר, אבל במקום שכותבים כתבה, מקרעת כתבתה ואינה כותבת שובר: **מעלין אותה לשער המזרח**. מעלין ומורידין אותה **{יז}** כדי ליגעה, אולי תטרף דעתה ותודה: **שעל פתח שער נקנור**. אדם ששמו נקנור שהביא דלתות לאותו פתח מאלקסנדריא של מצרים ונעשו לו נסים ונקרא שער נקנור על שמו כדאמרינן ביומא **{יגף לח}**: **ששם משקין את הסוטות**. דבעינן לפני ה': **ומטהרין את היולדות**. כדי שיעמדו על גפי קרבנן **{יט}**. והוא הדין זבין וזבות הטעונים קרבן: **ומטהרין את המצרעים**. כדכתיב **(ויקרא יד)** והעמיד הכהן המטהר וכו' לפני ה': **אוהז בבגדיה**. בבית הצנאר שלהן: **אם נקרעו**. אינו חושש, ואם נפרמו אינו חושש. פרימה גדולה מקריעה, שנקרע לקרעים הרבה. לשון אחר, פרימה מן הצדדין קריעה בארץ: **עד שמגלה את לבה**. דכתיב **(במדבר ה)** ופרע את ראש האשה, אין לי אלא ראשה, גופה מנין, תלמוד לומר האשה, אם כן מה תלמוד לומר את ראש, מלמד שסותר את שערה: **רבי יהודה אומר כו'**. שפא תצא זכאה ויתגרו בה פרחי כהנה **{כא}** שראו לבה נאה ושערה נאה. ואין הלכה כרבי יהודה: **(ר"ע מברטנורה)**.

עיקר תוי"ט {טו} ויוצאת. ואינה נהרגת, שלא התרו בה עדים בשעת מעשה : {טז} המזרח. שער החיצון שבו נכנסין להר הבית. לשער נקנור, ומשם לשער נקנור הוא שער העליון שבין עזרת ישראל לעזרת נשים. רש"י : {יז} דאי לאו הכי מאי מעליו, הא התם קימא לפני הסנהדרין שבלשכת הגזית שבעזרה. גמרא. ורצונו לומר מורידין ומעלין ומורידין : {יח} ששם כו'. ובמשנה גי פרק ו' דשקלים פרש הר"ב שער הנשים לעמד על קרבנו, הינו בנדר ונדב או שאר חובות שאינן מחסרי כפרה : {יט} מפני שלא נתקדש בקדשת עזרה עבי חלל אותו שער, מפני המצרעין שמכניסין ידיהן לבהונות לתן מדם האשם על בהן ידן, ומחסר כפורים שנכנס לעזרה בכרת, לפיכך לא קדשום, שיוכל לעמד בחלל השער כו'. שאם היה כהן מוציא את דם האשם חוץ לעזרה הרי הוא נפסל ביוצא, לפיכך צריך להכניס ידו לתוך חלל העזרה, וביאת מקצת שרי רחמנא. רש"י : {כ} לא היה כו'. אף על גב דגזרת הכתוב הוא, שב ואל תעשה לאו מעקר הוא. תוספות : {כא} על שם שהיו מצויין שם בעזרה יותר משאר העם. רש"י. ואם היו פורסין סדין בינה לבין האנשים לא היה נוול כל כך בפני הנשים כמו באנשים, שאין אשה בושה מפני חברותיה, ולא יוסרו. תוספות : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אם אמרה טמאה אני שוברת כתובתה ויוצאת כו' : מה שאמר מעלין אותה לשער המזרח ר"ל מעלין אותה ומורידין כדי שתתיגע אולי תודה לפי שהיא בשער המזרח לפיכך אי אפשר להעלותה אלא על הדרך שזכרנו ואם היתה כתובתה מצויה קורעין אותה ואם לא היתה מצויה תכתוב שובר והיא המחילה. ונקרעו שנקרעו באורך. ונפרמו שנקרעו מן הצדדין בהן. וסותר אם שערה שיתיר גדולי שער ראשה ויפרוש אותם ורבי יהודה אומר שמא תצא נקיה וישחקו בה פרחי כהונה וחכמים מקפידין בנוולה ובגנותה. והלכה כחכמים : (רמב"ם)

פרק א - משנה ו

היתה מתכסה בלבנים, מכסה בשחורים. היו עליה כלי זהב וקטליאות, נזמים {כב} וטבעות, מעבירים ממנה כדי לנולה. ואחר כך מביא חבל מצרי וקושרו למעלה מדדיה. וכל הרוצה

לְרֹאוֹת בָּא לְרֹאוֹת, חוּץ מֵעֲבָדֶיהָ וְשִׁפְחוֹתֶיהָ,
מִפְּנֵי שְׁלֵבָה גַם {כד} בָּהֶן. וְכָל הַנְּשִׁים מִתְּרוֹת
לְרֹאוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כג) וְנוֹסְרוּ כָּל הַנְּשִׁים
וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמְתְּכָנָה :

ר"ע מברטנורה הִיְתָה מִתְּכַסָּה בִּלְבָנִים מְכַסָּה בְּשָׁחוּרִים. וְאִם הָיוּ
שָׁחוּרִים יָפִין לָהּ, מְכַסָּה בְּבִגְדִים מְכַעְרִים : קִטְלִיּוֹת. עֲנָקִים שְׁמֹשִׁימִים
סָבִיב הַצּוּאָר. וּמִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה חוֹנֶקֶת עֲצָמָה בָּהֶם כְּדִי שֶׁתִּרְאֶה בַעֲלַת
בָּשָׂר נִקְרָאִים קִטְלִיּוֹת : נְזָמִים וְטַבְעוֹת מֵעֲבִירִים מִמָּנָה. מִפְּרֵשׁ בְּגִמְרָא
דְּלֹא תִימָא שְׁיִנְיָחוּ לָהּ הַנְּזָמִים וְהַטַּבְעוֹת אַחֵר שֶׁקָּרְעוּ בְּגָדֶיהָ וְגָלוּ אֶת
לְבָבָהּ, שֶׁזֶה יוֹתֵר גָּנְאִי לָהּ, כְּמוֹ שֶׁגָּנְאִי יוֹתֵר לְאָדָם עָרוֹם שֶׁיִּלְדָּה בְּמִנְעָלִים
בְּרַגְלָיו מְלִילָה יַחַף, קָא מְשַׁמַּע לָן דְּלֹא : חָבֵל מִצְרִי. מִפְּרֵשׁ בִּירוּשָׁלַיִם,
לְפִי שֶׁעֲשֶׂתָה מַעֲשֵׂה מִצְרַיִם {כג}. וְאִם אֵין חָבֵל מִצְרִי מְבִיא שָׂאָר חָבֵלִים :
וְקוֹשְׁרוֹ לְמַעֲלָה מִדָּדֶיהָ. שֶׁלֹּא יִפְלוּ בְּגָדֶיהָ וְתִשָּׂאָר עָרוּמָה : וְכָל הַרוּצָה
לְרֹאוֹת בָּא לְרֹאוֹת. וְדוֹקָא בְּאֲנָשִׁים רְשׁוֹת וְאֵינּוּ חוֹבָה. אֲבָל בְּנָשִׁים,
חוֹבָה עַל כָּל הַנְּשִׁים הַמְּצוּיּוֹת שֶׁם לְבָא וְלְרֹאוֹת, כְּדַכְתִּיב וְנוֹסְרוּ כָּל
הַנְּשִׁים : וְכָל הַנְּשִׁים מִתְּרוֹת לְרֹאוֹתָהּ. חִיבִין לְרֹאוֹתָהּ. הֵכִי מִפְּרֵשׁ לָהּ
בְּגִמְרָא : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {כב} נזמים. הֵם תְּכַשִּׁיטֵי הָאֶף. הֶרְמֵבִים. וּמְלִשׁוֹן הַרִ"ב פֶּרֶק ו'
דְּשִׁבְתָּ גַם דְּאֵזֶן בְּכָלֵל : {כג} לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּתַחֲלַת פְּרִשְׁתָּ עֲרִיּוֹת כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ
מִצְרַיִם וְגו'. וְאֶף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר כְּמוֹ כֵן וְכַמַּעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנָעַן וְגו', וְיִקְחוּ חָבֵל
שֶׁבְמִדְיָנָה, כָּל הַשְּׁנוּיִים שֶׁנוֹכַח לַעֲשׂוֹת עוֹשִׂין כְּדִי לְנַוְלָהּ, וּלְפִיכֹךְ לּוֹקְחִין חָבֵל
מִצְרִי שֶׁלֹּא מִהַמְּדִינָה. תּוֹסְפוֹת. וְכֵן יֵשׁ לְפָרֵשׁ כְּפִיפָה מִצְרִית דְּרִישׁ פֶּרֶק ב'.
וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : {כד} גַּם. כְּשֶׁהָאָדָם רוֹאֶה בְּנֵי בֵיתוֹ דְּעֵתוֹ מִתְּגַבְּרַת
עָלָיו וְלֹא תִירָא וְלֹא תוֹדָה. וְאֵנּוּ מְבַקְשִׁין שֶׁתוֹדָה וְלֹא יִמָּחָה שֶׁם הַקְּדוֹשׁ עַל
הַמִּים. רַשִׁי : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הִיְתָה מִתְּכַסָּה בִּלְבָנִים מְכַסָּה בְּשָׁחוּרִים כו' : בָּארוּ בְּתוֹסְפַת אִם
הַבְּגָדִים שָׁחוּרִין הָיוּ מִיִּפִּין אוֹתָהּ מִלְּבִישֵׁין אוֹתָהּ בְּגָדִים שֶׁמִּגְנִין אוֹתָהּ וְיַעֲלֶה
עַל הַדַּעַת שֶׁמִּגְנִין אוֹתָהּ בְּבִגְדֶיהָ וּמִנִּיחִין עֲלֶיהָ תְּכַשִּׁיטִין שֶׁזֶה גַם כֵּן גָּנְאִי
לְמִיעוּט הַשְּׁתַתְּפוֹת וְדַמְיוֹנִם לְמַדְנוּ שֶׁאֵין דְּרֵךְ לְהַנִּיחַ לָהּ תְּכַשִּׁיט. וּפִירוּשׁ
קִטְלִיּוֹת עֲנָקִים וְהֵם חֲרוּזֵי זֶהָב מְכַנְסִין אוֹתָם לְחוּט וְעוֹנָקִים בֵּהֶם הַצּוּאָר.
נְזָמִים הֵם תְּכַשִּׁיטֵי הָאֶף. טַבְעַת יָדוּעַ. וְנִיוּל הוּא לְפִי הַלְשׁוֹן הַגִּיעוּל וְהַגְּנָאִי.
וְמָה שֶׁאֵמַר הַרוּצָה לְרֹאוֹת ר"ל הָאֲנָשִׁים אֲבָל הַנְּשִׁים מִחוּיִבוֹת בְּהַכְרַח
שִׁיחִיו מְצוּיּוֹת שֶׁם וְהוּא מָה שֶׁאֵמְרוּ נָשִׁים חִיִּיבוֹת לְרֹאוֹתָהּ שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל
כ"ג) וְנוֹסְרוּ כָּל הַנְּשִׁים. וְעֵינֵן לְבָה גַם בְּהֵן רַגִּיל שֶׁהִיא יֵשׁ לָהּ נַחַת רוּחַ כְּשֶׁהִיא
רוֹאֶה לְמִי שֶׁמְכַרְתָּ. וְאִם אֵין שֶׁם חָבֵל מִצְרִי בְּאִיזָה חָבֵל שִׁזְדָּמָן לְפִי
שֶׁהַכוֹנֶה בְּזֶה כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁמְטוּ בְּגָדֶיהָ אַחֵר שֶׁנִּקְרַע הַשֶּׁפָּה שֶׁלָּהֶם וּבִירוּשָׁלַיִם
פִּירְשׁוּ לְמָה חָבֵל מִצְרִי שֶׁעֲשֶׂתָה מַעֲשֵׂה מִצְרַיִם : (רמב"ם)

פרק א - משנה ז

בַּמָּדָה שְׁאָדָם מוֹדָד, בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ. הִיא קִשְׁטָה אֶת עֲצָמָה לְעֵבֶרָה, הַמָּקוֹם נוֹלָה. הִיא גִלְתָּה אֶת עֲצָמָה לְעֵבֶרָה, הַמָּקוֹם גָּלָה עָלֶיהָ. בִּירְדָּה הִתְחִילָה בְּעֵבֶרָה תְּחִלָּה וְאַחַר כֶּךָ הַבֶּטֶן, לְפִיכֶךָ תִּלְקַח הִירְדָּה תְּחִלָּה {כה} וְאַחַר כֶּךָ הַבֶּטֶן. וְשָׂאָר כָּל הַגּוּף לֹא פֹלֵט :

ר"ע מברטנורה **המקום נוֹלָה.** שְׁמַנְגְלָה כִּהֵן אֶת רֵאשָׁה וְסוּתָר אֶת שְׁעָרָה וְקוֹרֵעַ אֶת בְּגָדֶיהָ : הִיא גִלְתָּה אֶת עֲצָמָה. יִשְׁבָּה בְּפִרְשֵׁת דְּרָכִים וְגִלְתָּה עֲצָמָה לְנוֹאֵף : הַמָּקוֹם גָּלָה עָלֶיהָ. שְׂכֵהוֹן מְעַמִּידָה עַל שְׁעַר נִקְנוֹר וּמְרָאָה קְלוּנָה לְכָל : בִּירְדָּה הִתְחִילָה בְּעֵבֶרָה תְּחִלָּה. בְּדֶרֶךְ תִּשְׁמִישׁ הִירְדָּה נִהְנָה תְּחִלָּה בְּקְרוֹב בְּשָׂר : וְשָׂאָר כָּל הַגּוּף לֹא פֹלֵט. שָׂאָר אַבְרֵי גּוּפָה אֵינָם פֹּלְטִים מִן הַחֲלִי, וְאֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְכְּרוּ בַּמְקָרָא אֶלֶּא בֶטֶן וְיֶרֶךְ : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {כה} **תְּחִלָּה.** לְקַלֵּל אוֹתָהּ, דְּכָתִיב בְּתַת ה' אֶת יָרְכָךָ נוֹפֶלֶת וְאֶת בֶּטְנְךָ צָבָה. רַש"י. וּבִגְמָרָא הָא כְּתִיב וְצָבְתָה בֶטֶןָה וְנִפְלָה יָרְכָה. אָמַר אַבְיִי כִּי לֵיִט לֵיִט תְּחִלָּה יָרֶךְ וְהִדָּר בֶּטֶן, וּמֵיָא כִּי אוֹרְחִיָהוּ בְּדָקִי בֶטֶן בְּרִישָׁא וְהִדָּר יָרֶךְ. בְּקַלְלָה נִמְיֵי הַכְּתִיב לְצַבּוֹת בֶּטֶן וְלִנְפֹל יָרֶךְ, הֵהִיא דְּמוֹדַע לָהּ כִּהֵן דְּבֶטֶן בְּרִישָׁא וְהִדָּר יָרֶךְ, שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לְעוֹז עַל מַיִם הַמְרִים : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם במדה שאדם מודד בה מודדין לו כו' : קשטה ענין הקשוט ידוע. והמקום ניוולה הוא מה שנקדם מגילוי ראשה וסתירת שיערה וקריעת בגדיה וקשירתה בחבל. היא גלתה עצמה רומז שהיתה יושבת בפתחי הבתים ומיעוט היותה נסתרת מן האנשים עד שחשדה בעלה עם מי שחשדה ועונשה בזה שתהא מגולה לעיני האנשים והנשים והוא מה שאמרו המקום גילה עליה וכמו כן באר הגמרא תלקה הירך תחילה ואח"כ הבטן כשהיה מארר אותה הכהן והוא אמרו בתת ה' ירכך נופלת ואת בטנך צבה. ואמרם ושאר הגוף לא פלט ר"ל ששאר אברי גופה אינם פלטים מן החולי אלא מגיע

לכולם הנזק אבל הירד תחלה ואח"כ הבטן ואח"כ האברים כמו שנתבאר :
(רמב"ם)

פרק א - משנה ח

שֶׁמִשּׁוֹן הֶלֶד אַחַר עֵינָיו **{כו}**, לְפִיכָד נִקְרוּ
פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים טז) וַיֵּאחָזוּהוּ
פְּלִשְׁתִּים וַיִּנְקְרוּ אֶת עֵינָיו. אַבְשָׁלוֹם נִתְגָּאָה
בְּשַׁעְרוֹ **{כז}**, לְפִיכָד נִתְּלָה **{כח}** בְּשַׁעְרוֹ. וּלְפִי שֶׁבֵּא
עַל עֶשֶׂר פִּילִגְשֵׁי אָבִיו, לְפִיכָד נִתְּנוּ בּוֹ עֶשֶׂר
לוֹנְבִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב יח) וַיִּסְבוּ עֶשְׂרֵה אַנְשֵׁים
נְשָׂאֵי כְּלֵי יוֹאָב. וּלְפִי שֶׁגָּנַב שְׁלֶשֶׁה לְבָבוֹת, לֵב
אָבִיו, וְלֵב בֵּית דִּין, וְלֵב יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם טו)
וַיִּגְנַב אַבְשָׁלוֹם אֶת לֵב אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָד
נִתְקַעוּ בּוֹ שְׁלֶשֶׁה שְׁבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יח) וַיִּקַּח
שְׁלֶשֶׁה שְׁבָטִים בְּכַפּוֹ וַיִּתְקַעֵם בְּלֵב אַבְשָׁלוֹם :

ר"ע מברטנורה לונביות. חֲנִיתוֹת : לֵב אָבִיו. אָמַר לוֹ אַבְשָׁלוֹם לְאָבִיו, כְּתֹב
לִי שְׁיִלְכוּ עִמִּי שְׁנַיִם אִישׁ שֶׁאֲבַחֵר מִכָּל יִשְׂרָאֵל, כְּתֹב לוֹ. וְהָיָה מִרְאָה
חוֹתְמוֹ שֶׁל אָבִיו לְשְׁנַיִם, וְהוֹלְכִים אַחֲרָיו, לְשְׁנַיִם אַחֲרֵים וְהוֹלְכִים
אַחֲרָיו, עַד שֶׁכִּנְסוּ מֵאֲתֵימֵם אִישׁ, כָּלֵן רֹאשֵׁי סִנְהֶדְרָאוֹת. הָרִי שֶׁגָּנַב לֵב
אָבִיו וְלֵב בֵּית דִּין. וְלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל, דְּכָתִיב וַיִּגְנַב אַבְשָׁלוֹם אֶת לֵב אַנְשֵׁי
יִשְׂרָאֵל : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {כו} עיניו. שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּאֶמֶר שֶׁמִּשּׁוֹן אֶל אָבִיו אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא
יִשְׂרָאֵל בְּעֵינַי [שופטים יד] : **{כז} בְּשַׁעְרוֹ.** שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקַּח אִישׁ יָפֵה
וְגוֹ', וַיִּבְגְּלוּ אֶת רֹאשׁוֹ וְגוֹ' [שמואל ב יד] : **{כח} נִתְּלָה.** שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקְרָא אַבְשָׁלוֹם

לפני וגו', ויחזק ראשו באלה ויתן בין השמים ובין הארץ והפרד אשר תחתיו
עבר [שמואל ב יח]. גמרא : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם שמשון הלך אחר עיניו לפיכך נקרו פלשתים את עיניו כו' : הלך אחר
עיניו רומז למה שהיה לוקח מן הנשים הישרות בעיניו יופיין וזה כולו
מבואר בפסוקי המקרא : (רמב"ם)

פרק א - משנה ט

וְכֹן לְעֵינָיו הַטּוֹבָה. מְרִים הַמְתִּינָה לְמֹשֶׁה שָׁעָה
אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב) וַתִּתְצַב אַחֲתוֹ מֵרַחֵק,
לְפִיכָךְ נִתְעַכְּבוּ לָהּ יִשְׂרָאֵל שְׁבַעַה יָמִים
בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב) וְהָעַם לֹא נָסַע עַד
הָאֶסֶף מְרִים. יוֹסֵף זָכָה לְקַבֵּר אֶת אָבִיו, וְאִין
בְּאַחֲיו **ו** גְּדוֹל מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית נ) וַיַּעַל יוֹסֵף
לְקַבֵּר אֶת אָבִיו, וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם רֶכֶב גַּם פָּרָשִׁים.
מִי לָנוּ גְּדוֹל מִיוֹסֵף **ז**, שֶׁלֹּא נִתְעַסַּק בּוֹ אֱלֹא
מֹשֶׁה. מֹשֶׁה זָכָה בְּעֶצְמוֹת יוֹסֵף, וְאִין בִּישְׂרָאֵל
גְּדוֹל מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת
עֶצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ. מִי גְּדוֹל מִמֹּשֶׁה, שֶׁלֹּא
נִתְעַסַּק בּוֹ אֱלֹא הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד) וַיִּקְבֹּר
אֹתוֹ בְּגִיא. לֹא עַל מֹשֶׁה בְּלִבַּד אָמְרוּ, אֱלֹא עַל
כָּל הַצְּדִיקִים **ח**, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נח) וְהִלֵּךְ לְפָנֶיךָ
צְדָקָה כְּבוֹד ה' יֵאֱסָפֶךָ :

ר"ע מברטנורה **וכן לענין הטובה**. נותנים לו לאדם שְׂכָר מעין הטובה שעשה. ומיהו יותר ממה שעשה משתלים, דמדה טובה מרבה בתשלוּמין ממדת פְּרָעָנוּת **[כט]**: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [כט] דהתם חדא שעתא, הכא שבועה יומי. גמרא. וקשה, דבמרגלים נפרע מהם יום לשנה, אם כן היתה מדת פְּרָעָנוּת מרבה ממדה טובה של מרים. תוספות. ויש לומר דלא קשיא, שמפני מדה טובה הדרה הפרענויות להתאחר כל כך כדי שלא ימות אחד מהם פחות מכן ששים. ועין תוספות יום טוב: **[ל]** ואין באחיו כו'. שהיה שליט. הרי מדה שמדד שנקבר אביו בגדולים, ובו במדה מדדו לו שנקבר הוא בגדולים. רש"י: **[לא]** גדול מיוסף. מי לנו לענין כבוד קבורה לקבר בגדולים גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה שהיא גדול מישׂרָאֵל ואין בישראל גדול ממנו. הרי מדה שמדד לקבר את יוסף על ידי גדול בה מדדו לו, שאין גדול בכבודו ממה, שלא נתעסק בו אלא הקדוש ברוך הוא. רש"י: **[לב]** על כל כו'. ומכל מקום בהא עדיף משה רבנו עליו השלום, שעמו לא נתעסק אלא המקום ברוך הוא, מה שאין כן בשאר הצדיקים שכבוד ה' יאספיהו ועם כל זה מתעסקים בו (ס) בני אדם כדרך כל הארץ. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם וכן לענין הטובה מרים המתינה למשה שעה אחת כו': וכן רצונו לומר דמיון השכר לא בשוה לפי שהשכר יותר לפי שהיא המתינה שעה אחת והמתינה לה שכינה שבעת ימים כמו שנתבאר. (רמב"ם)

ב

פרק

פרק ב - משנה א

היה מביא את מנחתה בתוך כפיפה מצרית

וְנוֹתְנָה עַל יָדֶיהָ כְּדֵי לַיְגָעָה. כָּל הַמְּנַחֹת
תִּחְלָתָן וְסוּפֹן בְּכָלֵי שָׂרֵת, וְזוֹ תִּחְלָתָהּ בְּכַפִּיפָה
מְצָרִית וְסוּפָהּ בְּכָלֵי שָׂרֵת. כָּל הַמְּנַחֹת טְעוּנוֹת
שֶׁמֶן וּלְבָנָה, וְזוֹ אֵינָה טְעוּנָה לֹא שֶׁמֶן וְלֹא
לְבָנָה. כָּל הַמְּנַחֹת בָּאוֹת מִן הַחֲטִיִן, וְזוֹ בָּאָה
מִן הַשְּׁעוּרִין. מִנְחַת הָעֹמֶר אֶף עַל פִּי שֶׁבָּאָה מִן
הַשְּׁעוּרִין הִיא הֵיטָהּ בָּאָה גֶרֶשׁ, וְזוֹ בָּאָה קֶמַח.
רָבֵן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כְּשֶׁם שֶׁמֶעֱשֶׂיָהּ מַעֲשֶׂה
בְּהֶמָּה, כֶּךָ קֶרְבָּנָה מֵאֲכֹל בְּהֶמָּה :

ר"ע מברטנורה הִיא מְבִיא. הַפֶּעַל: אֵת מִנְחָתָהּ. כְּדַכְתִּיב (בַּמִּדְבָּר ה) וְהִבִּיא
אֵת קֶרְבָּנָה: **בְּכַפִּיפָה מְצָרִית**. סֵל עֲשׂוּי מְצוּרֵי הַדֶּקֶל מִן (הַרְד) [וְרָדִים]
הַגִּדְלִים סְבִיבוֹת הַדֶּקֶל: **כְּדֵי לַיְגָעָה**. שְׁתוּדָה וְלֹא יִמָּחָה הַשֵּׁם עַל הַמִּים.
וְלִמָּאן דְּאָמַר שֶׁבִתְחִלָּה הִיא מִשְׁקָה אוֹתָהּ וְאַחַר כֶּךָ מְבִיא מִנְחָתָהּ, אֶף
עַל פִּי שֶׁנִּמְחַק הַשֵּׁם, מִיְגָעָה כְּדֵי שְׁתוּדָה וְלֹא תִמּוֹת מֵיִתָּהּ מִנְּוֹלָתָהּ, שֶׁאֶף
עַל פִּי שֶׁנִּמְחַקָה הַמְּגִלָּה אִם אָמְרָה טִמְאָה אֲנִי אֵינָה שׁוֹתָה: **תִּחְלָתָן**
וְסוּפֹן בְּכָלֵי שָׂרֵת. לֹא בְּכָלֵי שָׂרֵת מִמֶּשׁ קֶאֱמֵר, שֶׁאִין אָדָם מְבִיא מִנְחָתוֹ
מִתּוֹדֵי בֵיתוֹ בְּכָלֵי שָׂרֵת, אֶלָּא בְּקִלְתוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב שֶׁהֵם רְאוּיִים
לְכָלֵי שָׂרֵת: **וְזוֹ בְּכַפִּיפָה מְצָרִית**. שֶׁאִין רְאוּי לַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה כְּלֵי שָׂרֵת,
דְּדָמִי לְהַקְרִיבָהּ נָא לְפָחַתָּךְ (מִלְאָכִי א): **כָּל הַמְּנַחֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבָנָה**.
בְּגִמְרָא פְּרִיז, וְהָא אֵיכָא מִנְחַת חוּטָא דְכָתִיב בָּהּ (וַיִּקְרָא ה) לֹא יִשִּׂים עָלֶיהָ
שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבָנָה. וְכֵן הָא דְתַנִּינָן כָּל הַמְּנַחֹת בָּאוֹת חֲטִיִם, קֶשֶׁה,
דְּהָא מִנְחַת הָעֹמֶר בָּאָה מִן הַשְּׁעוּרִים. וּמִתְרַץ בְּגִמְרָא לֹא תִתְּנִי מִלְתָּא
בְּאַנְפֵי נַפְשִׁיהָ אֶלָּא כְּרֹד וְתַנִּי, וְהֵכִי קֶאֱמֵר, כָּל הַמְּנַחֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן
וּלְבָנָה, וְאוֹתָן שֶׁאֵינִם טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבָנָה בָּאוֹת מִן הַחֲטִיִן וּבָאוֹת סֵלֶת.
מִנְחַת חוּטָא אֶף עַל פִּי שֶׁאֵינָה טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבָנָה בָּאָה חֲטִיִן וּבָאָה סֵלֶת.
מִנְחַת הָעֹמֶר אֶף עַל פִּי שֶׁבָּאָה מִן הַשְּׁעוּרִין טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבָנָה: **וּבָאָה גֶרֶשׁ**.
וְזוֹ אֵינָה טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבָנָה מִן הַשְּׁעוּרִים וּבָאָה מִן הַשְּׁעוּרִים וּבָאָה קֶמַח: **גֶרֶשׁ**. מְבָרָר
וּמְנַפֵּה בְּשֵׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה נֶפֶה כְּעִין סֵלֶת בְּחֲטִיִם: **קֶמַח**. הַפֶּל מְעָרֵב כְּמוֹ
שֶׁנֶּטְחָן: (ר"ע מברטנורה).

רמב"ם הִיא מְבִיא אֵת מִנְחָתָהּ בְּתוֹךְ כַּפִּיפָה מְצָרִית כּו': כְּדֵי לַיְגָעָה כְּדֵי
שְׁתִיעֵף כְּדֵי שְׁתוּדָה וְלֹא תִשְׁתָּה מִי הַמְרִים. ר"ל בְּמָה שֶׁאִמַר תִּחְלִילָתָן בְּכָלֵי
שָׂרֵת הַרְאוּיִין לְכָלֵי שָׂרֵת כְּלוֹמַר כְּלִים שֶׁל כְּלֵי זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף לְפִי שֶׁכֵּל
הַמְּנַחֹת אִמְנֵם בָּאוֹת בְּכָלֵי זָהָב וְכֶסֶף וְאִז נִתְּנוֹת בְּכָלֵי שָׂרֵת. וְמָה שֶׁאִמַר כֵּל
הַמְּנַחֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבָנָה אֵינּוּ רוֹצֵה לֹמַר שֶׁזֶּאת הַמְּנַחָה הַפֶּךָ כֵּל
הַמְּנַחֹת בְּכָל אֶחָד מֵאלוֹ שְׁתֵי הַמַּעֲשִׂים אֲבֵל ר"ל שֶׁהִיא הַפֶּךָ הַמְּנַחֹת בְּכָל

ענינם לפי שמנחת חוטא ואם היא בלא שמן ולבונה הרי היא נעשית מסולת
חיטין ומנחת העומר אם היא מן שעורים הרי היא גרש וטעונה שמן ולבונה
וכבר נכלל בה האפשריות כולם: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ב

הָיָה מְבִיא פִּילִי שֶׁל חָרֶס חֲדָשָׁה **[א]**, וְנוֹתֵן
לְתוֹכָהּ חֲצִי לֶג **[ב]** מִיָּם מִן הַכִּיּוֹר. רַבִּי יְהוּדָה
אוֹמֵר, רְבִיעִית. כָּשֶׁם שֶׁמֶמַּעַט בִּכְתָב, כִּד
מִמַּעַט בְּמִים. נִכְנַס לְהִיכָל וּפָנָה לִימִינוֹ **[ג]**,
וּמְקוֹם הָיָה שָׁם אִמָּה עַל אִמָּה, וְטַבָּלָא שֶׁל
שֵׁשׁ, וְטַבַּעַת הַיָּתֶה קְבוּעָה בָּהּ. וּכְשֶׁהוּא
מִגְבִּיהָ, נוֹטֵל עֶפֶר מִתַּחְתֶּיהָ וְנוֹתֵן כְּדִי
שִׁירָאָה עַל הַמִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ה) וּמִן הָעֶפֶר
אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקִרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל
הַמִּים:

ר"ע מברטנורה **הָיָה מְבִיא**. הכהן: פִּילִי. כּוֹס בְּלֶשׁוֹן יוֹנִי: מִן הַכִּיּוֹר.
דְּכִתִּיב (במדבר ה) מִים קְדוֹשִׁים, וְאִין קְדוֹשִׁים אֶלָּא שְׁנֵתְקַדְּשׁוּ בְּכִלֵּי: כָּשֶׁם
שֶׁמֶמַּעַט. רַבִּי יְהוּדָה בִּכְתָב הַמְּגִלָּה, לְקַמֵּן בְּמִתְנִיתֵינוּ, כִּד מִמַּעַט כָּאֵן
בְּמִים. וְאִין הִלְכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה: מְקוֹם הָיָה שָׁם. נִכְרַ מִתּוֹךְ שְׁאָר רִצְפַת
הַהִיכָל: וְטַבַּעַת קְבוּעָה בָּהּ. לְאוֹחֲזָה בְּטַבַּעַתָּה וּלְהַגְבִּיהָ מִשְׁאָר הַרְצָפָה
שֶׁהִיא כְּלָה בְּאֵבְנֵי שֵׁשׁ: כְּדִי שִׁירָאָה. צָרִיךְ שִׁיתֵּן בָּהּ שְׁעוֹר שִׁיהֵא נִרְאָה
וְנִכְרַ עַל פְּנֵי הַמִּים: וְנָתַן אֶל הַמִּים. מִדְּלֵא כְּתִיב וְנָתַן בְּמִים, אֶלָּא אֶל
הַמִּים, מִשְׁמַע שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִבְלָע בְּתוֹךְ: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[א] חֲדָשָׁה**. בְּגִמְרָא יִלְיֹף לִיה מְקָרָא, וְהוּא אֵלִיפָא דְכִלֵּי עֲלָמָא.
וְעֵינן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[ב] חֲצִי לֶג**. הִלְכְתָא גְמִירֵי לָהּ. רִשִׁי. וְצָרִיךְ לוֹמַר

דְּהָכִי גְמִירֵי לָהּ, שְׁצָרִיךְ הַמִּים לְמַחֹת הַכֶּתֶב יָפָה יָפָה בְּקִלּוֹת. וְלִפְיֶךָ רַבִּי יְהוּדָה שְׂמַמְעֵט בְּכֶתֶב מְמַעֵט בְּמִים. וְעֵינַי תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: [ג] לִימֵינוּ. דְּאָמַר מֶר כָּל פְּנוֹת שְׁאַתָּה פּוֹנֶה לֹא יְהוּ אֶלָּא דָּרָךְ יָמִין: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם היה מביא פיילי של חרס חדשה ונותן לתוכה כו': פיילי של חרס כלי שהוא מחרס וצריך שיהיה זו הכלי שלא ישתנה שנוי הרבה באורך הזמן. ומה שאמר חדשה שלא נעשה בהם מלאכה כלל ואפ"י בדבר מועט כגון כלי חרס של מצורע שנאמר בו אל כלי חרס על מים חיים מים ואמרו מה חיים שלא נעשה בהם מלאכה אף כלי שלא נעשה בה מלאכה. ואין הלכה כר' יהודה: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ג

בָּא לוֹ [ד] לְכַתֵּב אֶת הַמְּגִלָּה, מֵאִיזָה מְקוֹם הוּא כוֹתֵב, (במדבר ה) מֵאֵם לֹא שָׁכַב אִישׁ וְגוֹ', וְאֶת כִּי שְׂטִית תַּחַת אִישׁ וְגוֹ'. וְאֵינוֹ כוֹתֵב וְהַשְּׁבִיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה וְגוֹ'. וְכוֹתֵב יִתֵּן ה' אוֹתָךְ לְאֵלֶּה וְלִשְׁבַּעַה וְגוֹ', וּבָאוּ הַמִּים הַמְּאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמַעֲיָךְ לְצַבוֹת בְּטָן וְלִנְפֹל יָרֵךְ. וְאֵינוֹ כוֹתֵב וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, לֹא הָיָה מִפְּסִיק. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל עֲצָמוֹ אֵינוֹ כוֹתֵב, אֶלָּא יִתֵּן ה' אוֹתָךְ לְאֵלֶּה וְלִשְׁבַּעַה וְגוֹ' וּבָאוּ הַמִּים הַמְּאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמַעֲיָךְ וְגוֹ'. וְאֵינוֹ כוֹתֵב וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן:

ר"ע מברטנורה **מאם לא שכב איש אותך וגו'.** הנקי. שהן קללות הבאות מחמת ברכות, דמשמע הא אם שכב לא תנקי **[ה]**: **ואינו כותב והשביע הכהן את האשה וגו'.** שאין זה אלא מצוה על הכהן להשביעה: **ולא היה כותב ואמרה האשה אמן אמן.** שאינו אלא קבלה שהאשה מקבלת עליה האלות. ויליף לה מדכתיב האלות האלה. האלות, לרבות קללות הבאות מחמת ברכות **[ו]**. האלה, למעוטי צואות וקבלות: **רבי יוסי אומר אינו מפסיק.** משתחיל אם לא שכב איש אותך עד אמן אמן. וכותב צואות דוהשביע הכהן את האשה וקבלות דואמרה האשה אמן אמן, דדריש את, לרבות צואות וקבלות: **רבי יהודה אומר כל עצמו אינו כותב.** כלומר היה זהיר בעצמו שלא לכתב אלא אלות בלבד, ולא קללות הבאות מחמת ברכות, ולא צואות, ולא קבלות. דדריש האלות ולא קללות הבאות מחמת ברכות. האלה, למעוטי צואות וקבלות: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[ד]** **בא כו'.** הקא ודאי תנן שלא פסדר, דהא צריך שישביעה קדם שיכתב כדאיתא בגמרא דף י"ז. ועין תוספות יום טוב: **[ה]** הכי סלקא דעתא דגמרא, אבל למסקנא הנה טעמא דדריש הנקי (בלא יו"ד) דמשמע חנקי וקאי אקרא דבתריה דכתיב ואת כי שטית למשמע הכי, חנקי ממים המאחרים האלה ואת כי שטית. רש"י: **[ו]** בגמרא. והכי דריש. אלות אלות ממש, האלות לרבות קללות הבאות מחמת ברכות. אלה למעוטי קללות שבמשנה תורה, האלה למעוטי צואות וקבלות. דה"י דגבי מעוטא למעוטא דרשינן לה. ורבי יוסי ה"י דהאלה אינו ממעטת, דאורחיה הוא. ורבי יהודה ה"י דהאלות נמי למעוטא דריש לה: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם בא לו לכתוב את המגילה מאיזה מקום הוא כותב כו': תנא קמא אומר שהוא כותב אם לא שכב איש אותך ואם לא שטית טומאה תחת אישך וגו' לפי שאלו הפסוקים אע"פ שאין בהם קללות מ"מ משמעותן קללות כי מה שאמר אם לא שכב הנקי ואם (לא) שכב לא הנקי ועל דרך ההקש הנעשה בתורה ואלו הם קוראים אותם קללות הבאות מחמת ברכות אבל מה שאמר והשביע הכהן את האשה היא צוואה וכולם חולקין בפירוש מה שכתב וכתב האלות האלה ת"ק אומר (האלה) [האלות] לרבות קללות הבאות מחמת ברכות האלה למעוטי צוואות ור' יוסי אמר את לרבות הצוואות ולכך אומר אינו מפסיק אלא כותב וכותב ג"כ והשביע הכהן ור' יהודה אומר [האלה] [האלות] למעוטי קללות הבאות מחמת ברכות ולכך אינו כותב הפסוק כולו והוא והשביע [אותה] הכהן. (רמב"ם)

פרק ב - משנה ד

אֵינוֹ כּוֹתֵב לֹא עַל הַלּוּחַ וְלֹא עַל הַנֶּזֶר וְלֹא עַל
הַדְּפִתְרָא, אֶלָּא עַל הַמַּגְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ש) בִּסְפָר.
וְאֵינוֹ כּוֹתֵב לֹא בְּקוֹמוֹס וְלֹא בְּקִנְקִנְתוֹם וְלֹא
בְּכָל דָּבָר שְׂרוּשִׁים, אֶלָּא בְּדִיו {ט}, שֶׁנֶּאֱמַר (ש)
וּמָחָה, כְּתֵב שֶׁיִּכּוֹל לְהַמְחִק:

ר"ע מברטנורה לוח. שֶׁל עֵץ: נֶזֶר. שֶׁל עֲשָׂבִים שְׂכוֹתָשִׁים אוֹתָם {ז} וְעוֹשִׂים
כְּמִין עוֹר: דְּפִתְרָא. עוֹר שֶׁאֵינוֹ מְעַבֵּד כָּל צָרְכוֹ, דְּמַלִּיחַ וְקָמִיחַ וְלֹא עֲפִיץ
{ח}: בִּסְפָר. בְּקֶלֶף: קוֹמוֹס. שֶׁרֶף הָאֵילָן, וּמִתִּיכּוֹ בְּמִים: קִנְקִנְתוֹם.
אִירַמְנִיט. וּבִלְעִיז וּדְרִיאוֹ"לוֹ: וְלֹא בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא רוּשִׁים. וְנִבְלַע בְּקֶלֶף
וְאֵינוֹ יָכוֹל לְמַחוֹת, דְּקוֹמוֹס וְקִנְקִנְתוֹם עֲבָדֵי רִשָּׁם: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ז} וּמִדְּבִיקִים אוֹתָן בְּדָבָק שֶׁקוֹרִין אוֹתוֹ גְּלִי"ד וְעוֹשִׂין כּוּי.
רְשִׁי: {ח} שֶׁהֵיוּ מְעַבְּדִים הַקְּלָפִים בְּעַפְצִים שֶׁקוֹרִין גְּלִי"ש: {ט} בְּדִיו.
מְלֹאכֶת עֲשִׂיתוֹ מְבֹאָר בְּמִשְׁנֵה ב' פָּרָק ב' דְּמַגְלָה. וְאֶלָּא מִיְהוּ שֶׁאֵנִי דִּיו דְּהִכָּא
מִדְּהִתָּם, דְּהִכָּא דְּכִתִּיב וּמָחָה קִפִּיד קָרָא אֶפְתֵּב שֶׁהוּא יָכוֹל לְהַמְחוֹת, וּלְפִיכָּד
כְּשֶׁהִטֵּל קִנְקִנְתוֹם בְּדִיו שֶׁעַל יְדֵי כֵן מִתְקַיֵּם הָרִי זֶה פְּסוּל לְפָרְשֵׁת סוּטָה. אֲבָל
לְדִהֲתָם אֵינָה פְּסוּלָה, דְּהִתָּם לֹא קִפְדִּינָן שֶׁתֵּהָא יָכוֹלָה לְהַמְחִק. הֲרַמְבַּ"ם:
(עיקר תוי"ט).

רמב"ם אֵינוֹ כּוֹתֵב לֹא עַל הַלּוּחַ וְלֹא עַל הַנֶּזֶר כּוּי: לֹא יִקְשֶׁה עֲלֶיךָ זֶה
הַמֵּאמֵר עִם מָה שֶׁאִמְרָנוּ בְּפָרָק שְׁלִישִׁי דִּיומָא (דף ל"ז). אִף הִיא עֲשֵׂתָה טַבְלָא
שֶׁל זֶהב שֶׁפִּרְשֵׁת סוּטָה כְּתוּבָה בֵּה לְפִי שֶׁזֶּאת הַפְּרָשָׁה הַכְּתוּבָה בְּלוּחַ שֶׁל זֶהב
אִמְנָם הִיָּתָה כְּדִי לְכַתּוּב מִמֶּנָּה פְּרִשֵׁת סוּטָה עַל הַסֵּפֶר כְּמוֹ שֶׁנִּזְכָּר וְלֹא נִצְטַרֵּךְ
לְהִבִּיא סִ"ת לְכַתּוּב מִמֶּנּוּ כִּשְׁהִיָּתָה אֲצִלְנוּ סוּטָה וְכִבְר בָּאֵרוֹ בְּגִמְרָא (ש)
שֶׁפִּרְשֵׁת סוּטָה שֶׁהִיָּתָה כְּתוּבָה עַל לּוּחַ שֶׁל זֶהב הִיָּתָה כְּתוּבָה כֵּךְ וְהִטְעַם בְּזֶה
שֶׁאֵינוֹ מוֹתֵר אֲצִלְנוּ לְכַתּוּב פְּסוּק מִן הַתּוֹרָה עַל הַסֵּדֶר בְּשַׁעַה אַחַת אֲלֵא
בְּסֵפֶר לְפִי תִנְאִי הַכְּתִיבָה הַמְּבֹאָר בְּסֵפֶר תּוֹרָה תְּפִילִין וּמְזוּזָה אֲבָל עַל
הַלּוּחוֹת אֵין כּוֹתֵבִין אֲלֵא תִיבָה תַּחַת תִּיבָה אוֹ שְׁתֵּי תִיבּוֹת תַּחַת שְׁתֵּי תִיבּוֹת
וּמִשְׁלִים דָּף אַחַת וַיִּתְחַל דָּף אַחֲרֵת עַל הַצּוּרָה אֲשֶׁר בָּאֵרְנוּ וְכִשְׁהִיָּה הַכְּהֵן
כּוֹתֵב סֵפֶר מִזֶּה הַלּוּחַ יִכְתּוּב כְּתִיבָה יִשְׂרָה וּמִמָּה שֶׁצָּרִיךְ שֶׁתִּדְעֶהוּ מָה שֶׁאִמְרוּ
מַגֵּלַת סוּטָה שֶׁכְּתִיבָה בְּלִילָה פְּסוּלָה לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאִמְרָ
עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךְ וְעַל הַמִּשְׁפָּט וְלֹא יִהְיֶה הַמִּשְׁפָּט אֲלֵא בְּיוֹם כְּמוֹ
שֶׁבָּאֵרְנוּ בְּרִ"ה (פ"ג ה' א') וְאִמְרוּ כְּתִיבָה לְמַפְרַע פְּסוּלָה לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר הָאֱלֹהִים כְּמוֹ
שֶׁהִיא מְסוּדֶרֶת וְאִמְרוּ כְּתִיבָה קוֹדֵם שֶׁתִּקְבַּל עֲלֶיהָ שְׁבוּעָה פְּסוּלָה לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר
וְהַשְּׁבִיעַ וְכָתֵב וְאִמְרוּ כְּתִיבָה אֲגֵרֶת פְּסוּלָה בְּסֵפֶר אִמְרָ רַחֲמָנָא כְּתִיבָה עַל שְׁנֵי
דְּפִין פְּסוּלָה סֵפֶר אַחַד אִמְרָ רַחֲמָנָא וְלֹא שְׁנַיִם וְשִׁלְשָׁה סֵפֶרִים. וְמָה שֶׁאִמְרָ

כאן שהיא לא תכתב אלא בדיו ונתן טעם לזה כתב שהוא יכול להמחק ובכ"מ שאנו מצריכין כן בספרי תורה וזולתם שלא יכתבו אלא בדיו ראייה שספרי תורה ג"כ צריך שיהיו כתיבתם כתב שהוא יכול להמחק ולכך ראיתי בא"י מרחיקין כתיבת ספרי תורה באחת ממיני הדיו נקרא בערבי חיב"ר אלא בדיו ממש ומי שהורה להם בכך אינו אצלי אלא טועה הרבה מאוד שאומר שספרי תורה הכתובים באלחיב"ר פסולות מפני שאינם נמחקות והנה טעה בפסק ההלכה שהוא לא ידע הדרכים שמתקיים בהם פסק ההלכה מן הגמרא שהדבר האחרון הבא בגמרא בזה הענין הוא מה שאמרו בכל מטילין קנקנתום חוץ מפרשת סוטה שבמקדש ואחר שהדבר היא כך אין אצלנו מה שיאסר כתיבתו באלחיב"ר אלא מפרשת סוטה שבמקדש בלבד למה שאמר ומחה כמו שאמרנו. וממה שראוי שתדעו מה שאמרו צריך שיתן מר לתוך מים דאמר קרא מי המרים שמרים כבר כלומר שהוא מטיל במים מה שימר טעמם ואז תמחק בהם הפרשה: אמר המעתיק ראיתי לבאר בכאן מהו חיב"ר ומה הוא דיו כפי שפירשו אותו הגאונים בחבוריהם כדי שיתבאר למי שאינו יודע זאת המלה וענינה מה בין החיב"ר והדיו. החיב"ר הוא הדיו של עפצים ומטילין בתוכו הקנקנתום והוא מין ממיני העפר המשחיר ואינו נמחק וכ"כ ר"ח ז"ל וכן רבינו יעקב שדיו סתם אין בו עפצים. והדיו הוא הנעשה מפחם הגפנים ומעשן השמנים אבל אין בו עפצים וקנקנתום כלל והוא קרוב לימחק לפי שהעפצים והקנקנתום מעמידין הדיו ואינו יכול להמחק וכן כתב הרב המחבר ז"ל בהלכות תפילין ומזוזות וספר תורה (פ"א הלכה ד') וזה לשונו אם כתב שלשתן במי עפצא וקנקנתום שהוא עומד ואינו נמחק כשרים ועוד כתב (שם) על מעשה הדיו שורהו במי עפצא שאם תמחקנו לא ימחק ראייה שהדיו שאינו נמחק הוא העשוי מן העפצא והקנקנתום הנקרא חיב"ר והדיו הנמחק הוא שאין בו לא עפצא ולא קנקנתום ע"כ: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ה

עַל מֵה הִיא אוֹמֶרֶת אָמֵן אָמֵן. אָמֵן עַל הָאֱלֹהִים,
אָמֵן עַל הַשְּׁבוּעָה. אָמֵן מֵאִישׁ זֶה, אָמֵן מֵאִישׁ
אַחֵר. אָמֵן שֶׁלֹּא שָׁטִיתִי אֶרְוֶסָה {י} וְנִשְׁוֹאָה
וְשׁוֹמֶרֶת יָבֵם וְכִנּוּסָה, אָמֵן שֶׁלֹּא נִטְמַאתִי.

וְאִם נִטְמְאֲתִי, יָבֹאוּ בִי. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, אָמֵן שֶׁלֹּא נִטְמְאֲתִי, אָמֵן שֶׁלֹּא אֶטְמָא :

ר"ע מברטנורה אָמֵן שֶׁלֹּא שְׁטִיתִי אַרוֹסָה וּנְשׂוּאָה. עַל יְדֵי גִלְגּוּל שְׁבוּעָה הוּא מְגַלְגֵּל עָלֶיךָ זְנוּת שֶׁל אַרוֹסִין, וְאֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ בְּקִנוּי וְסִתְיָרָה. וּמִכָּאן לְגִלְגּוּל שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה: **שׁוֹמְרֵת יָבִם וְכַנּוּסָה**. וְאִם הָיְתָה יָבִמְתּוֹ וְכַנּוּסָה, וְקִנְיָ לָהּ וְנִסְתָּרָה, מְגַלְגֵּל עָלֶיךָ טְמֵאָה שֶׁנִּטְמָאָה כְּשֶׁהִיא שׁוֹמְרֵת יָבִם. וּמִתְנַיִתִּין רַבִּי עֲקִיבָא הִיא דְאָמַר שׁוֹמְרֵת יָבִם עָרוּהָ. וְאִינָה הִלְכָה, אֲלֵא שׁוֹמְרֵת יָבִם שֶׁזִּנְתָה מִתְּרַת לְיָבִם, לְפִיכָךְ אֵינּוּ מִתְּנָה עָלֶיךָ אִם זִנְתָה שׁוֹמְרֵת יָבִם: **אָמֵן שֶׁלֹּא נִטְמְאֲתִי וְכוּ'**. פְּרוּשֵׁי קַמְפְּרֵשׁ לְאָמֵן עַל הָאֱלֹהִים אָמֵן עַל הַשְּׁבוּעָה דְתַנְיִין לְעִיל. וְהַכִּי קָאֵמַר, אָמֵן שֶׁלֹּא נִטְמְאֲתִי הוּא אָמֵן עַל הַשְּׁבוּעָה שֶׁהַשְּׁבִיעָה הַכֹּהֵן מְשַׁבֵּיעַ אָנִי עֲלֶיךָ שֶׁלֹּא נִטְמָאֵת: **וְאִם נִטְמְאֲתִי יָבֹאוּ בִי**. הֵינּוּ קִבְּלַת אֱלֹהִים, שֶׁאָמַר לָהּ הַכֹּהֵן וְאִם נִטְמָאֵת יָבֹאוּ בְּךָ כָּל הַקְּלָלוֹת הַלְלוּ: **אָמֵן שֶׁלֹּא אֶטְמָא**. שְׂאֵם תִּטְמָא לְאַחַר זְמַן מִיָּס מְעַרְעְרִים אוֹתָהּ **[יא]**. וְאִין הִלְכָה כְּרַבִּי מֵאִיר: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [י] אַרוֹסָה כּוּ'. אֵף עַל פִּי שֶׁעַל הָאֲרוֹסָה הָיָה הַגִּלְגּוּל, וְעַקֵּר שְׁבוּעָה רְאוּי לְהַקְדִּים, מִכָּל מְקוֹם הוֹאִיל וְאַרוֹסָה קוֹדֵם בְּזִמְנֵי הַקְדִּימָה הַמְשֻׁנָּה: **[יא]** חוֹזְרִין לָהּ לְתוֹךְ גְּרוּנָה כְּאֵדָם הַנְּחַנֵּק עַל יְדֵי מְשָׁקָה נְרָאָה כְּעוֹשֶׂה עֲרַעֵר. וְהוּא לְשׁוֹן זַעֲקַת שֶׁבֶר יְעוּעְרוּ. וְכֵן הוּא בְּגִמְרָא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם עַל מַה הִיא אוֹמֵרֵת אָמֵן אָמֵן עַל הָאֱלֹהִים כּוּ': זֹאת הַמְשֻׁנָּה לְרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁאָמַר שׁוֹמְרֵת יָבִם עָרוּהָ וְכִבֵּר נִתְפָּרַס לּוֹ זֶה הַדְּעַת בְּמִקּוֹמוֹת מִיבִמּוֹת וּלְפִיכָךְ אִם זִינְתָה אִסּוּרָה עַל יָבִמָּה וּלְכַךְ הִיא צָרִיךְ שִׁיתְנָה עִמָּה שֶׁלֹּא זִינְתָה שׁוֹמְרֵת יָבִם וְאִין הִלְכָה כְּר"ע אֵלֵא פֶסֶק הַהִלְכָה שׁוֹמְרֵת יָבִם שֶׁזִּינְתָה מוֹתֵרֵת לִיבִמָּה וּלְפִיכָךְ אִין צָרִיךְ לְהַתְּנוֹת עָלֶיךָ כְּשֶׁהִיתָה שׁוֹמְרֵת יָבִם וְר"מ אֹמֵר שֶׁהִיא נִשְׁבַּעַת עַל הַעֲתִיד לְבֹא וּלְפִיכָךְ כָּל זְמַן שֶׁזִּינְתָה מִכָּאן וְלִהְבֵּא תִמּוֹת וְהֵשֵׁם הוּא הַיּוֹדֵעַ: (רמב"ם)

פּוּרָק ב - מְשֻׁנָּה ו

הַכֹּל שׁוֹיִן שְׂאִינּוּ מִתְּנָה עִמָּה לֹא עַל קָדָם

שְׁתַּתְּאֲרֵס וְלֹא עַל מֵאֲחֵר שְׁתַּתְּגַרְשׁ. נִסְתַּרְהָ
לְאַחֵר וְנִטְמָאת וְאַחֵר כְּדֵּ הַחֲזִירָה, לֹא הָיָה
מִתְּנָה עִמָּה. זֶה הַכֶּלֶל **{יג}**, כֹּל שְׁתַּבְּעַל וְלֹא
הָיְתָה אֲסוּרָה לוֹ, לֹא הָיָה מִתְּנָה עִמָּה :

ר"ע מברטנורה וְלֹא מִשְׁנַתְּגַרְשָׁה **{יב}**. שָׂאִם זָנְתָה לְאַחֵר שְׁגַרְשָׁה וְחִזָּר
וְהַחֲזִירָה וְקָנָא לָהּ וְנִסְתַּרְהָ, אִין הַמִּיִּם בּוֹדְקִים עַל זְנוּת שְׁלֵאֲחֵר גְּרוּשִׁין,
דְּגְרוּשָׁה שְׁזָנְתָה מִתְּרַת לְחִזָּר לְבַעֲלָהּ, דְּבִקְדוּשִׁין תְּלָה רַחֲמָנָא הָאֲסוּר,
לֹא בְּבִיָּאָה, דְּכִתִּיב (דְּבָרִים כ"ד) וַיִּצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אֲחֵר.
לְפִיכָד, נִתְקַדְּשָׁה לְאִישׁ אֲחֵר, אָף עַל פִּי שְׁלֹא נִבְעֲלָה, אֲסוּרָה לְחִזָּר
לְבַעֲלָהּ. וְאִם נִבְעֲלָה בְּלֹא קְדוּשִׁין, מִתְּרַת לְחִזָּר לְבַעֲלָהּ : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{יב}** הָכִי גְרָסִינָן לִיה בְּמִשְׁנָה. וְהָכִי קָאָמַר, לֹא עַל קָדָם
שְׁתַּתְּאֲרֵס, כְּלוּמַר אִם בְּנִשְׁוֹאִין הָרֵאשׁוֹנִים הַשְּׁבִיעָה אֵינוֹ מְגַלְגֵּל עַל קָדָם
שְׁתַּתְּאֲרֵס, וְכֵן לֹא מִשְׁנַתְּגַרְשָׁה וְנִסְתַּרְהָ כּו'. וְאַחֵר כְּדֵּ הַחֲזִירָה וְהַשְּׁבִיעָה
לְאַחֵר נִשְׁוֹאִין שְׁנֵיִם לֹא הָיָה מִתְּנָה עִמָּה עַל אֲחֵר הַגְּרוּשִׁין, וּמְלִי מְלִי קִתְּנִי.
וְעֵין תּוֹסֵפּוֹת יוֹם טוֹב : **{יג}** הַכֶּלֶל כּו'. הָא הָיְתָה אֲסוּרָה, כְּגוֹן אִם הִיא יְבָמָה
וְאִם זָנְתָה בְּנִשְׁוֹאִי אֲחִיו נְאֻסָּרָה עֲלָיו, כְּדִתְּנָן בְּמִשְׁנָה ב' פֶּרֶק קָמָא וְאִם מֵת
חוֹלְצֵת כּו', וְאִי נְמִי בְּמַחֲזִיר גְרוּשָׁתוֹ וְאִם זָנְתָה בְּנִשְׁוֹאִין הָרֵאשׁוֹנִים נְאֻסָּרָה
עֲלָיו, לְפִיכָד יָכוֹל לְהַתְּנוֹת עַל כָּל זֶה. גְּמָרָא : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הַכֹּל שׁוֹיִן שְׂאִין מִתְּנָה עִמָּה לֹא עַל קוּדָם שְׁתַּתְּאֲרֵס כּו' : מִמָּה שְׂצָרִיךְ
שְׁתַּדְּעוּהוּ שְׂכַל מִי שְׂגִירֵשׁ אֲשֶׁתוֹ וְזָנְתָה אַח"כּ אֵינָה אֲסוּרָה עֲלָיו לְהַחֲזִירָה
וְאִם קִבְּלָה קִידוּשִׁין מֵאַחֵר נִאֲסָרָה עֲלָיו אָף עַל פִּי שְׁלֹא נִבְעֲלָה לְפִי שְׁלֹא תִלָּה
הַדְּבַר בְּבַעֲלָהּ וְאִמְנָם תִּלָּה אוֹתוֹ בְּקִידוּשִׁין אִמְר וַיִּצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה
וְהָיְתָה לְאִישׁ אֲחֵר וְלֹא אִמְר וְבַעֲלָה אִישׁ אֲחֵר וְדַע זֶה וְשׁוֹמְרָהוּ : (רמב"ם)

פרק ג - משנה א

הָיָה נוֹטֵל אֶת מְנַחְתָּהּ מִתּוֹךְ כְּפִיָּהּ מִצָּרִית
וְנוֹתְנָה לְתוֹךְ כְּלֵי שָׂרֵת, וְנוֹתְנָה עַל יָדָהּ. וְכֹהֵן
מְנִיחַ יָדוֹ מִתְּחִתָּיהָ וּמְנִיפָהּ :

ר"ע מברטנורה הָיָה נוֹטֵל. בַּעֲלָה אֶת הַמְּנַחָה, שְׂאִין מְצוּת כְּהֵנָּה בְּמְנַחֹת
אֶלָּא מְקַמֵּצָה וְאֵילָךְ. וְהַגֵּשָׁה נְמִי תַחֲלַת קְמִיץָה הִיא, שְׂאִין זֶר קָרֵב
לְמִזְבֵּחַ. אֲבָל קְדוּשֵׁי כְּלֵי וַיְצִיקָהּ וּבִלְיָהּ, בְּמְנַחֹת הַטְּעוּנוֹת שְׂמֹן, כְּשֶׁר
בְּזֶר : וְנוֹתְנָה עַל יָדָהּ. לְהַנִּיף : וְכֹהֵן מְנִיחַ יָדוֹ תְּחִתָּיהָ. שְׂנֵאֲמַר בְּשִׁלְמִים
(עֵינֵקְרָא ז) יָדָיו תְּבִיאָנָהּ, וְנֵאֲמַר בְּמְנַחַת סוּטָה (בְּמִדְבָּר ה) וְלִקַּח הַכֹּהֵן מִיַּד
הָאִשָּׁה, מָה בְּשִׁלְמִים כֹּהֵן מְנִיחַ יָדוֹ תַּחַת יַד הַבְּעָלִים וּמְנִיף, כִּד בְּמְנַחַת
סוּטָה כֹּהֵן מְנִיחַ יָדוֹ תַּחַת יַד הָאִשָּׁה **[א]** וּמְנִיף : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[א]** יְרוּשְׁלָמִי, וְאִין הַדְּבָר כְּעוֹר, וּמְנִיחַ מִפָּה וְאִינוֹ חוּצָךְ, וּמְבִיא
כֹּהֵן זָקֵן. וְאֶפְלוֹ תִימָא כֹּהֵן יָלֵד, שְׂאִין יֵצֵר הָרַע מְצוּי לְשַׁעָה. תּוֹסְפוֹת : (עֵינֵקְר
תוי"ט).

רמב"ם הִיָּה נוֹטֵל אֶת מְנַחְתָּהּ מִתּוֹךְ כְּפִיָּהּ מִצָּרִית כּוֹי : נֹאמַר בְּקִרְבָּן
שְׁלָמִים יָדָיו תְּבִיאָנָהּ וְנֹאמַר בְּסוּטָה וְלִקַּח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה לְפִיכֵךְ כְּמוֹ שֵׁשׁ
בְּשִׁלְמִים תְּנוּפָה בְּבַעֲלִים וּבְכֹהֵן כְּמוֹ כֵן בְּמְנַחַת סוּטָה. וְאִין הַלְכָה כְּרַבִּי
שְׁמַעוֹן : (רמב"ם)

פרק ג - משנה ב

הַנִּיף וְהַגִּישׁ, קִמֵּץ וְהַקְטִיר, וְהַשָּׂאֵר נֹאכָל
לְכֹהֲנִים. הָיָה מְשַׁקָּה וְאַחַר כִּד מְקַרִּיב **[ב]** אֶת

מְנַחֲתָהּ. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, מִקְרִיב אֶת מְנַחֲתָהּ
וְאַחַר כֵּן הָיָה מִשְׁקָה, שְׁנֵאָמַר (במדבר ה) וְאַחַר
יִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה אֶת הַפְּמִים. אִם הִשְׁקָה וְאַחַר
כֵּן הִקְרִיב אֶת מְנַחֲתָהּ, כְּשֶׁרָה :

ר"ע מברטנורה והגיש. לקרן מערבית דרומית: והשאר נאכל לכהנים.
שְׁכַל הַנִּקְמָצוֹת שְׁיָרִיחַוּ נֹאכְלִים: הָיָה מִשְׁקָה וְאַחַר כֵּן מִקְרִיב אֶת
מְנַחֲתָהּ. תִּלְתָּא קְרָאִי כְּתִיבִי. וְהִשְׁקָה קָמָא, וְאַחַר יִשְׁקָה, וְהִשְׁקָה
בְּתָרָא. וְהִשְׁקָה קָמָא, לְגוֹפִיָּה, שְׁמִשְׁקָה אַחַר שְׁנִמְחָקָה הַמְּגַלָּה קִדָּם
הַקְּטָרֶת הַמְּנַחָה. וְאַחַר יִשְׁקָה, אִף עַל גַּב דְּמִשְׁמַע דְּדוֹקָא, עַל כְּרַחֲדָא מִקְרָא
הָאֲמוּר רֵאשׁוֹן נְדָרְשׁ לְגוֹפּוֹ, וּמִקְרָאוֹת יְתָרוֹת הָאֲמוּרוֹת אַחֲרֵינוּ נִתְּנוּ
לְדָרְשׁ, הַלְּכָדָא וְאַחַר יִשְׁקָה אִף עַל פִּי שְׁנִכְתַּב אַחַר הַקְּטָרֶת הַמְּנַחָה אֶקְדָּם
הַקְּטָרָה קָאִי, וְאַמְחִיקָה הַכְּתוּבָה לְמַעַלָּה קָאִי, וְקָאֵמַר דְּאִם לֹא נִמְחָקָה
יָפָה וְעֵדִין רְשׁוּמָן שֶׁל אוֹתִיוֹת נִכְר לֹא יִשְׁקָנָה (ג). וְהִשְׁקָה בְּתָרָא,
לְאִשְׁמוּעִינָן שְׁאִם נִמְחָקָה הַמְּגַלָּה וְאַמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה, מְעַרְעָרִים אוֹתָהּ
וּמִשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כְּרַחָה: רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר מִקְרִיב אֶת מְנַחֲתָהּ וְאַחַר
כֵּן מִשְׁקָה. עַל כְּרַחֲדָא וְאַחַר יִשְׁקָה דְּדוֹקָא הוּא וְדוֹקָא כְּתִיבִיהּ לְאַחַר
הַקְּטָרָה. וְהִשְׁקָה קָמָא, שְׁאִם בְּדִיעַבְדַּ הִשְׁקָה וְאַחַר כֵּן הִקְרִיב מְנַחֲתָהּ,
כְּשֶׁרָה. וְהִשְׁקָה בְּתָרָא, שְׁאִם נִמְחָקָה הַמְּגַלָּה וְאַמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה,
מְעַרְעָרִין אוֹתָהּ וּמִשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כְּרַחָה. וְאִין הִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן: (ר"ע
מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ב) **מקריב**. גמרא, הא אקרבה, הכי קאמר כוי, ובהשקאה גופה
פליגי רבי שמעון ורבנן: (ג) לאו דוקא נקט, דקרא אתא לרשומן נכר, דכיון
דכתיב ומחה ממילא שמעינן ארשומו נכר דלאו מחוי הוא כוי, אלא עקר
קרא אם הקריב מנחתה ואחר כן השקה כשרה, כדדריש רבי שמעון
והשקה. תוספות: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם נאמר בקרבן שלמים ידיו תביאנה ונאמר בסוטה ולקח הכהן מיד
האשה לפיכך כמו שיש בשלמים תנופה בבעלים ובכהן כמו כן במנחת
סוטה. ואין הלכה כרבי שמעון: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ג

עַד שֶׁלֹּא נִמְחַקָּה הַמְּגַלָּה אֶמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה {ד},
מְגַלְתָּה נִגְנֹזֶת {ה}, וּמִנְחָתָה מִתְּפַזְרֶת עַל הַדָּשׁוּן.
וְאִין מְגַלְתָּה כְּשָׂרָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוּטָה אַחֲרֵת.
נִמְחַקָּה הַמְּגַלָּה וְאֶמְרָה טְמֵאָה אָנִי, הַמִּים
נִשְׁפָּכִין וּמִנְחָתָה מִתְּפַזְרֶת עַל הַדָּשׁוּן. נִמְחַקָּה
הַמְּגַלָּה וְאֶמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה, מְעַרְעָרִים {ו}
אוֹתָהּ וּמִשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כְּרָחָה:

ר"ע מברטנורה מְגַלְתָּה נִגְנֹזֶת. בְּצַד הַהֵיכָל: וּמִנְחָתָה מִתְּפַזְרֶת עַל הַדָּשׁוּן.
וְנִשְׁרָפֶת עַל בֵּית הַדָּשׁוּן שֶׁהִיא בְּעֶזְרָה שְׁשׂוּרְפִים שֶׁם פְּסוּלֵי קִדְשֵׁי קִדְשִׁים,
דְּהוּאִיל וְקִדְשָׁה בְּכָלֵי שְׂרֵת טְעוּנָה שְׂרָפָה בְּעֶזְרָה {ו}: וְאִין מְגַלְתָּה כְּשָׂרָה
לְהַשְׁקוֹת {גה} סוּטָה אַחֲרֵת. דְּבַעֲיֵנָן כְּתִיבָה לְשִׁמָּה, דְּכָתִיב (שם) וַעֲשֵׂה לָהּ
הַכֹּהֵן, כֹּל עֲשִׂיתָה לְשִׁמָּה: הַמִּים נִשְׁפָּכִין. דְּכִיּוֹן דְּאֶמְרָה טְמֵאָה אָנִי,
בְּדוּקָה וְעוֹמְדֵת הִיא. וּמִים הַמְרִים לֹא נִתְּנוּ אֶלָּא לְבָרֵךְ בְּהֵם אֶת הַסֶּפֶק:
מְעַרְעָרִים אוֹתָהּ. דְּדַלְמָא טְהוּרָה הִיא, וּמִחֲמַת בְּעִיתוּתָא קֶאֱמְרָה {ח}:
(ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ד} אֵינִי כו'. וְאִף עַל פִּי שְׁאִינָה אוֹמְרֵת טְמֵאָה אָנִי שְׁאִין כּוֹפִין
אוֹתָהּ לְשִׁתּוֹת. הַרְמַב"ם: {ה} נִגְנֹזֶת. דְּכָל כְּתָבֵי הַקִּדְשׁ שְׁאִינָן [ראויין] לְקִרְאָה
בְּהוֹן נִגְנֹזִין, שֶׁלֹּא יִתְבַּזּוּ. רִש"י: {ו} וְהֵאֵי מִתְּפַזְרֶת הֵינּוּ נִשְׁרָפֶת כְּדֹאֲמַר לְקַמּוֹן
וְאֵלּוּ שְׁמִנְחוּתֵיהוֹן נִשְׂרָפוֹת כּו': {ז} מְעַרְעָרִים. לְשׁוֹן עֲרַעַר תִּתְעַרְעַר [ירמיה נא].
שְׂאֵם נִמְחַקָּה מְגַלָּה וְאֶמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה מְעַרְעָרִין אוֹתָהּ וּמִשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל
כְּרָחָה: {ח} רִש"י. וְנִרְאָה שְׁנֵתְכּוֹנּוּ לְהַעֲמִיד הַמִּשְׁנָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּסַבְר
דְּאוֹמְרֵת אֵינִי שׁוֹתָה כִּי אוֹמְרֵת מִחֲמַת בְּעִתוּתָא הוּא דְּמְעַרְעָרִין, וְהַכָּא
מִחֲמַת בְּעִתוּתָא קִימִינּוּ. וְאִי נִמִּי לְרַבִּי יְהוּדָה דְּסַבְר דְּלַעוּלָם מְעַרְעָרִין,
וְטַעְמָא מְפָרְשִׁים אֲלִיבֵיהּ דְּלַעוּלָם אִף עַל פִּי שְׁאִין אָנוּ רוֹאִין בְּעִתוּתָא יֵשׁ לָנוּ
לְחוּשׁ דְּלִמָּא מִחֲמַת בְּעִתוּתָא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם (אין פירוש) (רמב"ם)

פרק ג - משנה ד

אינה מספקת לשנות עד שפניה מוריקות ועיניה בולטות והיא מתמלאת גידין, והם אומרים הוציאוה הוציאוה, שלא תטמא העזרה. אם יש לה זכות, היתה תולה לה. יש זכות תולה שנה **[ד]** אחת, יש זכות תולה שתי שנים **[טו]**, יש זכות תולה שלש שנים. מכאן אומר בן עזאי, חייב אדם ללמד את בתו תורה, שאם תשתה, תדע **[ז]** שהזכות תולה לה. רבי אליעזר אומר, כל המלמד את בתו תורה, כאלו מלמדה תפלות. רבי יהושע אומר, רוצה אשה בקב ותפלות מתשעה קבין ופרישות. הוא היה אומר, חסיד שוטה, ורשע ערום, ואשה פרושה, ומכות פרושין, הרי אלו מכילי עולם **[כ]** :

ר"ע מברטנורה אינה מספקת לשנות וכו'. בגמרא מוכיח דמתניתין רבי עקיבא היא דסבר כרבי שמעון **[ט]** דאמר מקריב מנחתה ואחר כך משקה אותה, דכמה דלא קרבה מנחתה לא בדקי לה מיא, דכתיב (במדבר ה) מנחת זכרון מזכרת עון: מתמלאת גידין. מתוך שבשרה נפוח נראית כמלאה גידים: **שלא תטמא את העזרה**. לא מטמאת מת קאמר, אלא שלא תפרס נדה **[י]** ותטמא שער נקנור ועזרת נשים שתצא דרך שם, שנדה וזבה אסורין לכנס בהר הבית **[יא]**. אבל המת עצמו מתר להכניסו להר הבית ולשער נקנור, שלא נתקדשו בקדשת העזרה **[יב]**: **יש לה זכות וכו'**. בגמרא מפרש דזכות דתורה הוא דתולה לה, שהוליקה בניה לבית הספר והמתינה לבעלה שיצא חוץ לעיר לעסק בתורה **[יג]**: **כאלו מלמדה תפלות**. חבור משכב אנשים **[יד]**. שמתוך התורה היא מבינה ערמימות ועושה דבריה בהצנע. כדכתיב (משלי ח) אני חכמה שכנתי ערמה

[יח]: רוצה אשה בקב. לזון מזונות מעטים, ויהא תשמיש מצוי לה: **מתשעה קבין ופרישות.** לפרש מן התשמיש, הלכך אין טוב שתלמד תורה: **חסיד שוטה.** מפרש בגמרא כגון דטבעה אשה בנהר ואמר לאו אורח ארעא לאסתכולי באתתא ולאצולה: **רשע ערום.** כגון המטעים דבריו לדין קדם שיבא בעל דין חברו. ומשנפתחו בלב הדין שערי זכות לדברי זה, קשה לסלקו, והרי רשעתו וערמתו של זה שעבר על לא תשא שמע שוא (שמות כג): **ואשה פרושה.** כגון אשה כשפנית שהיתה עוזרת רחם הנשים היולדות בכשפיה, ובשעה שהיתה היולדת מקשה בלדתה היתה אומרת אלך ואתפלל אולי תקבל תפילתי, וסותרת כשפיה ויולדת: **ומפות פרושים.** שמכה עצמו להראות שהוא ענו וצנוע **[יט]**, כגון שמהלך עקב בצד גדל ואינו מרים רגלו מן הארץ ומתווד כד מנקף אצבעותיו באבנים, והוא שנקרא בגמרא פרוש נקיפי. או מי שעושה עצמו כעוץ עיניו שלא להסתפל בנשים, ומתווד כד מכה ראשו בפתל ויוצא ממונו דם, והוא הנקרא פרוש קוזאי, כלומר שמקיז דם מראשו מחמת פרישותו: **הרי אלו מכלי עולם.** שרוצים להראות לבריות שהם חסידים, ואין תוכם כפרם: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ט] אימא סיפא אם יש לה זכות תולה, והא רבי שמעון סבר דאין זכות תולה. ומשני בזכות כרבנן סבירא ליה: **[י]** דמחמת בעיתותא פתאומית רגילה לפרס, שמרפים הדמים ונפתח המקור. ולא דמי לחרדה מסלקת הדמים דתנן סוף פרק ד' דנדה, שהיא דאגה נשאיינה באה פתאום. גמרא: **[יא]** וטעמא שהוא נקרא מחנה לוי. ועין תוספות יום טוב: **[יב]** לפי שעד שער נקנור הוא מחנה לוי, וקוראהו בכלל הר הבית, ושער נקנור עצמו אף על פי שהוא בעזרת ישראל לא נתקדש כו', וקדשת עזרה רצונו לומר עזרת ישראל ומשם ואילך שהוא מחנה שכינה: **[יג]** אלא מיהת הכל לפי זכותה, שאינה דומה עושה מרבה לעושה מעט: **[יד]** שנה. ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר, דכתיב [דניאל ד] וחסדך בצדקה פרק וגו' הן תהוה ארכה לשלותך. וכתיב כלא מטה על נבוכדנצר מלכא וגו' לקצת ירחין תרי עשר. גמרא: **[טו]** שתי שנים כו'. ירושלמי. שנה אחת מנבוכדנצר. שתי שנים מאמנון, ויהי לשנתים ימים [שמואל ב יג]. שלש שנים מאחאב, וישבו שלש שנים אין מלחמה [מלכים א כב]: **[טז]** תדע כו'. תראה ותלמד בפרשת סוטה, דילפינן ונקתה ונזרעה זרע. ונקתה על ידי זכיות כדי זריעת זרע תשעה חדשים, ויש אומרים יותר כדמפרש בגמרא: **[יז]** כאלו כתיב בטי"ת, מענין חבית שנתרועעה וטפלה בגללים, וטפלה של תנור. כי הת"י והט"י מתחלפין במוצא דטלני"ת. והרמב"ם פרש תפלות דברי הבאי ודברי משלים, מלשון היאכל תפל בלי מלח [איוב ו], שענינו דבר חסר וגרוע: **[יח]** ורבנן כלומר בן עזאי, מבעיא ליה לכדרבי יוסי בר חנינא דאמר אין דברי תורה מתקיימין אלא בידי מי שמעמיד עצמו ערום עליה. פרש רש"י שפרש מכל עסקיו ונעשה עליה עני וחסר כל. לישנא אחרינא שמערים שיתקיים תורתו לקבץ על יד ללמד מכל אדם: **[יט]** לשון הרמב"ם, החכמים קורין עצמם פרושים להיותם מפרשים מבני אדם שיש להם חסרונות והמדות הפחתיות והרדיפה אחר תאות העולם. הם מיחלים לשכר העולם הבא ולמדות המעלות: **[כ]** מבלי כו'. או מכלי עולם. שאלו הדברים המפסידים מציאות

הָאָדָם. הָרַמְבַּ"ם. וְרָצָה מְצִיאֹת הָאָדָם לְפִי שֶׁהוּא עֶקֶר הַבְּרִיאָה בְּעוֹלָם
הַשָּׁפֵל. וְכֵן אָמְרוּ עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אינה מספקת לשתות עד שפניה מוריקות כו': מה שאמר אין מספקת לשתות וכו' הוא דברי ר"ע לפי שהוא סובר ג"כ מקריב מנחתה ואח"כ משקה כמו שאומר ר"ש ואינה הלכה ומה שאמר יש לה זכות ר"ל זכות תורה ואע"פ שהיא אינה מצווה בכך לפי שאין מצות ת"ת אלא על האנשים שנאמר ולמדתם אותם את בניכם בניכם ולא בנותיכם. ואמרו מלמדה תפלות הוא דברי הבאי ודברי משלים. וענין מאמר רבי יהושע הוא שהאשה רוצה באיש זנאי מאנשי השקר ואפי' שאינו נותן לה אלא קב בכל יום למזונותיה יותר מאדם חסיד פרוש מן העבירות ואפי' שנותן לה תשעה קבין בכל יום חסיד שוטה אמרו בגמ' שענין זה הוא (המדבק) [המרבה] בניוול ומדקדק על עצמו עדש הוא כבד בעיני בני אדם ויעשה מעשים שאינם מחוייבים כאילו הוא שוטה בחסידותו ואמר בגמ' שבת ירושלמי מי שהוא פטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט. ורשע ערום אנשי התחבולה וזה שהחכמים קוראין עצמן פרושין להיותם מופרשין מבני אדם שיש להם חסרונות והמדות הפחותיות והרדיפה אחר תאות העולם והם מוחלין לשכר העולם הבא ולמדות המעלות ויש מבני אדם שמתפארים ומראין לבני אדם שהוא פרוש מן המעשים המגונים ומן המדות הפחותיות והוא מתבודד בהן בעצמו ואמנם נפרש מהם לכוונה מכוונות העולם וכן אמרו רבותינו ע"ה שבעה פרושים הם ומנו בהם כל מי שיתפאר ביהרות לסבה מסבות העולם כדי שיכבדהו העם או בשביל שלא יאבד הבורא ממונו ויפסיד עניניו ואין אצלם פרוש אמיתי אלא עובד מאהבה כמו אברהם אבינו והששה הם גרועין והם מוסיפין בחיוב ומפליגין בחניפות כדי שיגנבו דעת הבריות וכינוי התוספת שלהם והכבדות שנוהגין בתורה בלשון מכות ואמרו מכות פרושין. ומה שאמר מבלי עולם או מכלי עולם שאלו הדברים מפסידין מציאות האדם. ומדהה לפי לשונם הוא הגוון החסר שאינו בתכלית הלובן ואין לו זוהר ולא בריקות וזה הרבה במסכת נגעים וענין אומרו בכאן מדהה שאתה מחשיך אורם ותסיר זהרם מעיני בני אדם. ומתנוונת שתחלה בחולי השחפת ונעשית כחושה. וכבר אמרתי פעמים רבות כשיש מחלוקת בין החכמים בסברת אמונה אין תכליתו מעשה מן המעשים שאין אומרים שם הלכה כפלוגי. ואין הלכה כבן עזאי: (רמב"ם)

רַבִּי שָׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֵין זְכוֹת תּוֹלָה בַּמַּיִם
הַמָּרִים. וְאִם אַתָּה אוֹמֵר, הַזְּכוֹת תּוֹלָה בַּמַּיִם
הַמְּאָרְרִים, מִדָּהּ אַתָּה אֵת הַמַּיִם בְּפָנַי כָּל
הַנְּשִׁים הַשּׁוֹתוֹת, וּמוֹצִיא אַתָּה שֵׁם רַע עַל
הַטְּהוֹרוֹת שְׁשֵׁתוֹ, שְׁאוֹמְרִים טְמֵאוֹת הֵן אֲלֵא
שְׁתַּלְתָּה לָּהֶן זְכוֹת. רַבִּי אוֹמֵר, הַזְּכוֹת תּוֹלָה
בַּמַּיִם הַמְּאָרְרִים, וְאִינָה יוֹלֶדֶת וְאִינָה
מִשְׁבַּחַת, אֲלֵא מִתְנַנֶּנֶה **[כא]** וְהוֹלֶכֶת, לְסוֹף הִיא
מֵתָה בְּאוֹתָהּ מִיָּתָה :

ר"ע מברטנורה מִדָּהּ אַתָּה אֵת הַמַּיִם. מְחַסֵּר וּמְחַשֵּׂד. הַגִּוֹן הַחָסֵר
נִקְרָא דָּהָה בְּלִשׁוֹן מְשֻׁנָּה: מִתְנַנֶּנֶה וְהוֹלֶכֶת. נְחֻלִית וְהוֹלֶכֶת: (ר"ע
מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[כא]** מִתְנַנֶּנֶה. פְּלִיגֵי בָּהּ, רַב יוֹסֵף סְבִירָא לִיה דְּלִתְנָא קִמָּא
מִתְנַנֶּנֶה נְמִי לֵא, וְרַב שְׁשֵׁת סוֹבֵר דְּתִנָּא קִמָּא נְמִי סְבִירָא לִיה דְּתוֹלָה אֲבָל
מִתְנַנֶּנֶה וְכוּ'. וּפְרָשׁ רַש"י וְלֵא פְּלִיגֵי עָלֶיהָ דְּרַבִּי אֲלֵא בְּסוֹף שְׁהִיא מֵתָה
בְּאוֹתָהּ מִיָּתָה לְחוּד. וְעִנֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם (ראה משנה ד') (רמב"ם)

פרק ג - משנה ו

נְטִמָּאת מְנַחְתָּה עַד שֶׁלֹּא קִדְּשָׁה בְּכָלִי, הֵרִי
הִיא כָּכָל הַמְּנַחוֹת וְתִפְדָּה, וְאִם מִשְׁקִדְּשָׁה
בְּכָלִי, הֵרִי הִיא כָּכָל הַמְּנַחוֹת וְתִשְׁרֹף. וְאֵלוֹ
שְׁמִנְחוֹתֶיהֶן נִשְׂרָפוֹת, הָאוֹמְרֵת טְמֵאָה אֲנִי לָד,

וּשְׁבָאוּ לָהּ עֵדִים **[כב]** שֶׁהִיא טְמֵאָה, וְהָאוֹמֶרֶת
אֵינִי שׁוֹתָה, וְשִׁבְעָלָהּ אֵינּוּ רוֹצֶה לְהִשְׁקוֹתָה,
וְשִׁבְעָלָהּ בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ. וְכָל הַנְּשׂוֹאוֹת
לְכַהֲנִים, מִנְּחֻתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת:

ר"ע מברטנורה נְטִמַּאת מִנְּחֻתָהּ עַד שֶׁלֹּא קִדְּשָׁה בְּכָלִי הָרִי הִיא כָּכָל
הַמְּנַחוֹת. שֶׁנְּטִמְאוּ עַד שֶׁלֹּא קִדְּשׁוּ בְּכָלִי: וְתַפְדָּה. וְתִצַּא לְחֻלִּין, וּמִן
הַמַּעוֹת יִקְנֶה אַחֲרָת: וְתִשְׂרֹף. שֶׁקִּדְּשָׁה קִדְּשֵׁת הַגּוֹף וְאֵינָה יוֹצֵאָה עוֹד
לְחֻלִּין: וְכָל הַנְּשׂוֹאוֹת לְכַהֲנִים מִנְּחֻתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת. וְאֶפְלוּ קָרֵב קִמְץ
כִּהְלַכְתּוּ וְלֹא נְטִמַּאת, נִשְׂרָפִים שִׁירֵיהֶּ עַל בֵּית הַדָּשׁוֹן וְאֵינָן נֹאכְלִים, מִפְּנֵי
שֵׁישׁ לְכַהֵן בְּעֵלָה חֶלֶק בָּהּ, שֶׁמִּשְׁלֹּו הִיא בָּאָה, וְהִתּוֹרָה אִמְרָה (וַיִּקְרָא ו) וְכָל
מִנְּחַת כַּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֹאכַל, וְאִין כָּלָה כָּלִיל מִפְּנֵי שֵׁישׁ לָהּ חֶלֶק בָּהּ
שֶׁלְּכַפָּרְתָּהּ הִיא בָּאָה, הָא כִּיצַד, הַקִּמְץ קָרֵב בְּעֵצְמוֹ וְהַשִּׁירִים קָרְבִּין
בְּעֵצְמוֹ **[כג]**: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[כב]** עֵדִים כּוֹי בָּא עָלֶיהָ. וְאִף עַל גֵּב דְּבַהֲנֵי אֲגָלִי מִלְּתָא לְמַפְרַע
דְּכִי קִדּוּשׁ בְּטַעוֹת קִדּוּשׁ, גְּזֵרָה שְׁמָא יֹאמְרוּ מוֹצִיאִים מִכְּלֵי שְׂרַת לְחֻלִּין.
גְּמָרָא. תּוֹסְפוֹת חֲדָשִׁים: **[כג]** שֶׁלֹּא בְּדַקְדּוּק כְּתַב כּוֹן, דְּקָרִיבָה הֵינּוּ עַל
הַמְּזִבַּח, וְאֵלוּ בֵּית הַדָּשׁוֹן הֵינּוּ מְקוֹם בְּעֵזְרָה לְפָסוּלֵי מְקַדְּשִׁים הַנְּשְׂרָפִים, כְּמוֹ
שֶׁכְּתַב הַר"ב לְעִיל מְשֻׁנָּה ג'. אֶלָּא כְּתַנְאִי. וְכָלִי עֲלִמָּא כָּל שֶׁמִּמְנוּ לְאִשִּׁים הָרִי
זֶה בְּבַל תִּקְטִירוּ מִדְּכִתִּיב לֹא תִקְטִירוּ מִמְנוּ כּוֹי. כָּל שֶׁמִּמְנוּ כּוֹי. דְּרַבִּי אֶלְיעֶזֶר
סָבַר מְקָרִיב הַשִּׁירִים עַל הַמְּזִבַּח וְלִשְׁם עֲצִים. וְלַרְבָּנָן לִית לָהּ הָאִי סָבַרָא
אֶלָּא נִשְׂרָפִים שִׁירֵיהֶּ עַל בֵּית הַדָּשׁוֹן. כְּדֹאִיתָא בְּגְמָרָא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם נְטִמַּאת מִנְּחֻתָהּ עַד שֶׁלֹּא קִדְּשָׁה בְּכָלִי כּוֹי: מִנְּחַת סוֹטָה אִמְנֵם מִבִּיא
בַּעֲלָה וְכִשְׁהִיָּה בַּעֲלָה כַּהֵן חַיִּיב בִּשְׂרִיפַת זֹאת הַמְּנַחָה כּוֹלָה לְפִי שְׁנֵאמַר וְכָל
מִנְּחַת כַּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה: (רמב"ם)

פּרָק ג - מִשְׁנָה ז

בֵּית יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׂאָת לְכַהֵן, מִנְּחֻתָהּ נִשְׂרָפֶת.

וְלִהְיֹת שְׂנֵאִת לְיִשְׂרָאֵל, מִנְחָתָהּ נֶאֱכָלֶת. מֵה
בֵּין כֹּהֵן לְכֹהֵנִת, מִנְחַת כֹּהֵנִת נֶאֱכָלֶת, מִנְחַת
כֹּהֵן אֵינָה נֶאֱכָלֶת. כֹּהֵנִת מִתְחַלֶּלֶת, וְכֹהֵן אֵין
מִתְחַלֵּל. כֹּהֵנִת מְטַמְּאָה לְמִתִּים, וְאֵין כֹּהֵן
מְטַמְּא לְמִתִּים. כֹּהֵן אוֹכֵל בְּקִדְשֵׁי קִדְשִׁים,
וְאֵין כֹּהֵנִת אוֹכֶלֶת בְּקִדְשֵׁי קִדְשִׁים:

ר"ע מברטנורה וְלִהְיֹת שְׂנֵאִת לְיִשְׂרָאֵל. בֵּת כֹּהֵן: מִנְחָתָהּ נֶאֱכָלֶת. דְּכָל
מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה כְּתִיב, כֹּהֵן וְלֹא כֹהֵנִת. וְכֵן כֹּהֵנִת אֶלְמָנָה וְגֵרוּשָׁה
שֶׁהֵבִיָּאָה מִנְחַת נְדָבָה, נֶאֱכָלֶת **{כד}**: כֹּהֵנִת מִתְחַלֶּלֶת. מִן הַתְּרוּמָה וּמִן
הַכֹּהֵנָה, אִם נִבְעֵלָה לְפִסּוּלִים **{כה}** שׁוּב אֵינָה חוֹזֶרֶת לְכִשְׁרוּתָהּ לְעוֹלָם:
כֹּהֵן אֵינוֹ מִתְחַלֵּל. אִם נִשְׂא גֵרוּשָׁה חֲלָלָה אוֹ זוֹנָה, אֶלָּא כָּל זָמַן שֶׁהוּא
עֹמֵה הוּא פְּסוּל לְעִבּוּדָה **{כו}**, מְשַׁגְּרָשָׁה חוֹזֵר לְהַכְשִׁרוֹ, דְּכִתִּיב (שֵׁם כא) וְלֹא
יִחַלֵּל זָרְעוֹ, זָרְעוֹ חֲלָל, וְהוּא אֵינוֹ חֲלָל: כֹּהֵנִת מְטַמְּאָה לְמִתִּים. דְּכִתִּיב
(שֵׁם) בְּנֵי אֶהְרֹן, וְלֹא בְנוֹת אֶהְרֹן: וְאֵין כֹּהֵנִת אוֹכֶלֶת בְּקִדְשֵׁי קִדְשִׁים.
דְּחֻטָּאת וְאֶשֶׁם וּמִנְחָה בְּכוֹלֵהוּ כְּתִיב (שֵׁם ו) כָּל זָכָר בְּבְנֵי אֶהְרֹן **{כז}**
יֹאכְלֵנּוּ: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{כד}** לֹא דְיֹקָא, דִּהוּא הִדִּין חוֹבָה. וְעֵין תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב: **{כה}**
כְּדָרְשֵׁינוּ בְּקִדּוּשֵׁי דַף ע"ז: **{כו}** וְלִשׁוֹן סִפְרָא, לְהַחֲלוֹ, בְּזָמַן שֶׁהוּא נוֹהֵג
מִנְהֵג זֶה הָרִי הוּא חֲלִין: **{כז}** וְאֵף עַל גַּב דְּמַבְּנֵי אֶהְרֹן מְמַעְטִינוּ וְלֹא בְנוֹת
אֶהְרֹן, טָרַח קָרָא וְכָתַב זָכָר לְרַבּוֹת בְּעֵלֵי מוּמִין לְמַחְלוּקַת, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַר"ב
בְּרִישׁ פֶּרֶק י"ב דְּזִבְחִים: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם בֵּת יִשְׂרָאֵל שְׂנֵאִת לְכֹהֵן מִנְחָתָהּ נֶאֱכָלֶת כּו': נֹאמַר בַּתּוֹרָה וְכֹל
מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֹאכַל וּבֹא בַקְּבֵלָה כֹהֵן וְלֹא כֹהֵנִת וְנֹאמַר וְלֹא
יִחַלֵּל זָרְעוֹ בְּעַמּוּיֹ זָרְעוֹ מִתְחַלֵּל וְהוּא אֵינוֹ מִתְחַלֵּל וְעֵינֵן אֵינוֹ מִתְחַלֵּל שְׂנֵאִת
נַעֲשֶׂה חֲלָל לְעוֹלָם אֲבֵל הוּא פְּסוּל כָּל זָמַן שֶׁהוּא עוֹמֵד עִם זֹאת הָאִשָּׁה
שֶׁעֲשָׂאָה חֲלָלָה כְּגוֹן כֹּהֵן שְׂנֵאִת גְּרוּשָׁה כִּיּוֹן שְׂבֵא עֲלֶיהָ נַעֲשִׂית חֲלָלָה כְּמוֹ
שֶׁנִּבְאָר בַּמִּסְכָּת קִידּוּשֵׁי (פ"ד הַלְכָה ו') בֵּין שֶׁהִיתָה כֹהֵנִת וְלוּיָהּ אוֹ יִשְׂרָאֵלִית
וְמֵה שֶׁאֵמַר בְּכֹהֵן כֹהֵנִת מִתְחַלֵּלֶת אֵין עֵינֵינוּ שֶׁכֹהֵנִת בְּלִבָּד תִּהְיֶה חֲלָלָה
וְאִמְנָם עֵינֵינוּ שֶׁהִיא מִתְחַלֵּלֶת בְּכָלֵל מִי שֶׁתְּחַלֵּל וְכִשְׁהִיתָה זֹאת הָאִשָּׁה
חֲלָלָה תַעֲמוּד חֲלָלָה לְעוֹלָם בֵּין שְׂמַת בַּעֲלָהּ אוֹ גְרֵשָׁה וְזֶה הַכֹּהֵן כָּל זָמַן שֶׁהוּא
עֹמֵה הוּא פְּסוּל לְעִבּוּדָה וְאִם גְּרֵשָׁה וְנָדַר שֶׁלֹא יִשָּׂא אִשָּׁה בַעֲבִירָה כְּמוֹ
שֶׁתְּבָאָר בַּפֶּרֶק שְׁבִיעֵי מִבְּכוֹרוֹת (הַלְכָה ז') חוֹזֵר לְכִשְׁרוּתוֹ וְלִשׁוֹן סִפְרָא לְהַחֲלוֹ
בְּזָמַן שֶׁהוּא נוֹהֵג זֶה הָרִי הוּא חוֹלִין וְכָתוּב בַּתּוֹרָה אִמּוֹר אֵל הַכֹּהֲנִים
בְּנֵי אֶהְרֹן וְלֹא בְנוֹת אֶהְרֹן אֲבֵל קִדְשֵׁי הַקִּדְשִׁים וְהֵם הַחֻטָּאת וְהָאֶשֶׁם כְּמוֹ
שֶׁקָרָא אוֹתָם הַתּוֹרָה קִדְשֵׁי קִדְשִׁים מִבּוֹאָר בַּתּוֹרָה כָּל זָכָר בְּכֹהֲנִים יֹאכְלֵנּוּ:
(רמב"ם)

פרק ג - משנה ח

מה בין איש לאשה **{כח}**. האיש פורע ופורם, ואין האשה פורעת ופורמת. האיש מדיר את בנו בנזיר, ואין האשה מדרת את בנה בנזיר. האיש מגלח על נזירות אביו, ואין האשה מגלחת על נזירות אביה. האיש מוכר את בתו **{ל}**, ואין האשה מוכרת את בתה **{לא}**. האיש מקדש את בתו, ואין האשה מקדשת **{לב}** את בתה. האיש נסקל ערם, ואין האשה נסקלת ערמה. האיש נתלה, ואין האשה נתלית. האיש נמכר בגנבתו, ואין האשה נמכרת בגנבתה:

ר"ע מברטנורה האיש פורע ופורם. כשהוא מנגע פורע את ראשו ופורם את בגדיו, דכתיב (שם יג) איש צרוע הוא וכוי, איש פורע ופורם, ואין אשה פורעת ופורמת: **האיש מדיר בנו בנזיר**. בנו קטן. וכלה נזירתו עליו ואפלו לכשיגדל **{כט}**. וזו הלכה היא בנזיר, ואין לה סמך מן התורה: **האיש מגלח על נזירות אביו**. אם נדר אביו בנזירות והפריש קרבנותיו ומת והיה בנו נזיר, או שנדר בנזירות לאחר מיתת אביו, הרי הבן מגלח ביום מלאת ומביא קרבנות שהפריש אביו. וגם זו הלכה ואין לה סמך: **האיש מקדש את בתו**. מקבל קדושי בתו קטנה **{לב}** שלא מדעתה, דכתיב (דברים כב) את בתי נתתי לאיש הזה: **האיש נסקל ערם**. דכתיב (ויקרא כד) ורגמו אותו, ואי אפשר לומר אותו ולא אותה, דהא כתיב (דברים יז) והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא, אלא אותו בלא פסותו אבל אותה בכסותה **{לד}**: **האיש נתלה**. דכתיב (שם כא) ותלית אותו על

עץ, אותו ולא אותה: **האיש נמכר בגניבתו**. דכתיב (שמות כב) ונמכר בגניבתו, ולא בגניבתה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [כח] מה בין כו'. שיר טובא, הנך דסוף פרק קמא דקדושין, וכן הא דאין אשה מפרה נדרי בתה: **[כט]** עין פרושו פרק ד' דנזיר משנה ו' כו'. ונראה לי דפרוש לכשיגדל כלומר לאחר שנעשה גדול לענין נדרים, ומיהו עד שביא שתי שערות אחר שלש עשרה שנים ותו לא, דפשיטא דמכין שפיצא מרשותו לגמרי פקעה לה הדרת אביו וממילא אין צריך להשלים עוד נזירותו. ועין תוספות יום טוב: **[ל]** בתו. לאמה כשהיא קטנה. רש"י: **[לא]** בתה. דכתיב כי ימכר איש את בתו [שמות כא]. גמרא: **[לב]** לאו לאפוקי נערה, דבהדיא תנן האיש מקדש את בתו כשהיא נערה. אלא לאפוקי בוגרת: **[לג]** מקדשת. מרישא דקרא דאת בתי נתתי לאיש יליף ליה, ואמר אבי הנערה אל הזקנים, משמע למעט אמה דאינה זכאה בבתה לתת. תוספות: **[לד]** אותו לגופיה אצטריך, דבלא כסותו, ועקר טעמא משום בזיונא. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מה בין איש לאשה האיש פורע ופורם כו': כתיב בתורה והצרוע אשר בו הנגע יכבס בגדיו וגו' ואמר איש צרוע הוא וגו' לפיכך לא יהיה דין פריעה ופרימה אלא באיש צרוע ואמנם אלו השני דינין שייחד האנשים בהם ולא הנשים בענין הנזירות היא הלכה למשה מסיני אין רמז להם בלשון התורה וכבר בארנו זה בסוף פרק רביעי מנזיר ונאמר בתורה כשמיא האב את בתו ואמר אבי הנערה אל הזקנים וגו' ואמר וכי ימכור איש את בתו לאמה ואמר וסקלתם אותו באבנים ובא בקבלה אותו ולא כסותו הא אותה בכסותה ואמר ותלית אותו על עץ ובא בקבלה אותו ולא אותה וכמו כן נאמר בגנב ונמכר בגניבתו: (רמב"ם)

פרק ד - משנה א

אַרוּסָה וְשׁוֹמֵרֵת יָבָם, לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת
כְּתֻבָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ה'), אֲשֶׁר תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת
אִישָׁה, פָּרַט לְאַרוּסָה וְשׁוֹמֵרֵת יָבָם. אֲלֻמָּנָה
לְכַהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחֻלוּצָה לְכַהֵן הַדְּיוּט,
מִמְזָרֵת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, וּבֵת יִשְׂרָאֵל לְמִמְזָר
וּלְנִתְיָן **(ב)**, לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה:

ר"ע מברטנורה אַרוּסָה וְשׁוֹמֵרֵת יָבָם. אַרוּסָה שֶׁקָּנָא לָהּ אָרוּס וְשׁוֹמֵרֵת
יָבָם שֶׁקָּנָא לָהּ יָבָם: לֹא שׁוֹתוֹת. דְּמַעֲטִינְהוּ קָרָא: וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה.
שֶׁהִיא גְרָמָה לְאַסֵּר עֲצָמָה עָלָיו, שֶׁנִּסְתַּרְהָ אַחַר קְנוּי, דְּמַקְנוּי וְאִסוּר לֹא
אֲמַעֲיֵט, דְּכֻתִּיב (במדבר ה) דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כּוֹי, לְרַבּוֹת אַרוּסָה וְשׁוֹמֵרֵת
יָבָם לְקְנוּי **(א)**: תַּחַת אִישָׁה. בְּיוֹשֶׁבֶת תַּחֲתֵינוּ הַכְּתוּב מְדַבֵּר: נְתִינָה. מִן
הַגְּבֻעוֹנִים. וְאִסוּרִים לְבֵא בְּקָהֶל: לֹא שׁוֹתוֹת. דְּלֹא נֶאֱמַרְהָ פְרָשָׁה אֶלָּא
בְּרֵאוּיָהּ לְקִימָה **(ג)**, דְּכֻתִּיב (שם) כִּי תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ, בְּרֵאוּיָהּ לְאִישׁוֹת
הַכְּתוּב מְדַבֵּר, פָּרַט לְאַלְמָנָה לְכַהֵן גָּדוֹל וְכוּי: וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה. וְאִף
עַל גַּב דְּשָׁאֵר אֲלֻמָּנוֹת לְכַהֵן גָּדוֹל גּוֹבּוֹת כְּתֻבָּתוֹן כְּדֹאֲמַרִּינוּ בְּכְתֻבּוֹת נֶק: וְכוּ
בִּיבְמוֹת פּד.ז, זֶה אֵינוֹ לָהּ כְּתֻבָּה, שֶׁסְתִירְתָּהּ גְרָמָה לָהּ: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **(א)** דְּוָאֲמַרְתָּ אֲלֵיהֶם רַבּוּיָא: **(ב)** אֲלֻמָּנָה כּוֹי. מְשׁוּם דְּחֻלוּקִין
בְּטַעֲמָא הַצָּרֵךְ לְחֻלְקוֹ. תּוֹסְפוֹת: **(ג)** וְלֹא צָרִיכִין לוֹמַר דְּחֻלוּצָה מְשׁוּם
אֲשַׁגְרַת לִישְׁנָא, כְּמוֹ שֶׁכְּתֻבְתִּי בְּרִישׁ פֶּרֶק ט' דִּיבְמוֹת. אֶלָּא כָּל עוֹן קָאֲמַר וְעוֹן
דְּדַבְרֵי סוֹפְרִים נְמִי בְּכָלֵל, כְּדֹאֲשַׁכְּחוֹן לְעֵנְן הַיָּרָא וְרַדְּ הַלְבָב, דְּסִבְיָרָא לִיָּה
דִּירָאֵת עֲבָרָה דְּדַבְרֵי סוֹפְרִים בְּכָלֵל זֶה. נִרְאָה לִי. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב. וְעֵין עוֹד:
(עיקר תוי"ט).

רמב"ם אַרוּסָה וְשׁוֹמֵרֵת יָבָם לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כּוֹי: עוֹד יִתְבָּאֵר לָךְ
כְּשֶׁאֲדָם בַּעַל אַחַר שֶׁהִגְדִּיל בַּעִילָה אִסוּרָה אִי זֶה אִיסוּר שִׁיחָה הַמִּים
הַמֵּאֲרָרִים אֵין עוֹשִׂין רוּשָׁם בְּאִשְׁתּוֹ. לְפִיכֵךְ אֲלֻמָּנָה לְכַהֵן גָּדוֹל וְהַדּוּמָה לָהּ
בְּשִׁנְתָּבֵאֵר עֲלֵיהֶם הַקְּנוּי וְהַסְתִּירָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרָנוּ יוֹצֵאת בְּלֹא כְּתוּבָה לְפִי שִׁישׁ
לְהוֹן כְּתוּבָה וְאִף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁוֵאִיָּהוּן בְּאִיסוּר כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסוֹף פֶּרֶק אַחַד עֶשֶׂר
מִכְּתוּבוֹת: (רמב"ם)

פרק ד - משנה ב

וְאֵלוּ לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתִבָּה. הָאוֹמְרֵת טְמֵאָה אָנִי, וְשָׁבְאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה, וְהָאוֹמְרֵת אֲנִי שׁוֹתָה. אָמַר בְּעֵלָה אֲנִי מִשְׁקָה, וְשָׁבְעָלָה בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ, נוֹטְלַת כְּתִבָּתָה וְלֹא שׁוֹתָה. מִתּוֹ בְּעֵלֶיהֶן עַד שֶׁלֹּא שָׁתוּ, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים, נוֹטְלוֹת כְּתִבָּה וְלֹא שׁוֹתוֹת. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים, לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת **{ה}** כְּתִבָּה :

ר"ע מברטנורה אָמַר בְּעֵלָה אֲנִי מִשְׁקָה וְשָׁבְעָלָה בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ. שֶׁהוּא גוֹרֵם לָהּ שֶׁלֹּא תִשְׁתֶּה, נוֹטְלַת כְּתִבָּתָה: מִתּוֹ בְּעֵלֶיהֶן. שֶׁל כָּל סוֹטוֹת הָרְאוּיּוֹת לְשׁוֹתוֹת, וְלֹא הִסְפִּיקוּ לְהִשְׁקוֹתָן עַד שְׁמִתּוֹ: בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים נוֹטְלוֹת כְּתִבָּה. דְּשֵׁטֶר הָעוֹמֵד לְגַבּוֹת כְּגַבּוֹי דְּמִי **{ד}**: וְלֹא שׁוֹתוֹת. דְּכִתִּיב (שם) וְהִבִּיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ: וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתִבָּתָן. כְּלוּמַר מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא שׁוֹתוֹת אֵין נוֹטְלוֹת כְּתִבָּתָן, דְּשֵׁטֶר הָעוֹמֵד לְגַבּוֹת לֹאוּ כְּגַבּוֹי דְּמִי: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ד} וְלֹא דְּמִי לְמִשְׁנָה ג' פֶּרֶק ד' דִּיבְמוֹת. דְּהֵתָם סָפֵק נְשׁוּאָה, וְהָיָה סָפֵק אִי עוֹמֵד לְגַבּוֹת כָּלֵל. מַה שְּׂאִין כֵּן הֵכָא דְּכִשְׁמֵת הִבְעֵל וְדָאִי עוֹמֵד לְגַבּוֹת אֶלָּא מִטְעַם אַחַר נְבִיא לְהִפְסִידָהּ, הָיָה כְּגַבְתָּהּ וּמְחִזְקָתָה. גְּמָרָא: **{ה}** וְלֹא נוֹטְלוֹת. וְלֹא שְׁנֵי לוּמַר הָעֵמֵד אִשָּׁה עַל חִזְקָתָה כְּמוֹ בְּפֶרֶק קַמָּא דְּכִתְבּוֹת מִשְׁנָה ו' ח' וְאִימָא לֹא זִנְתָה, שְׁהָרִי רַגְלִים לְדַבְּרָה, שְׁקִנְאָה לָהּ וְנִסְתְּרָה, וְהִכְתּוּב הוֹצִיָּאָה מֵאוֹתָהּ חִזְקָה וְעִשְׂאָה סָפֵק. תּוֹסֵפוֹת: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם וְאֵלוּ לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָה כּוּ: בֵּית שְׁמַאי סַבְרֵי שֶׁטֶר הָעוֹמֵד לְגַבּוֹת כְּגַבּוֹי דְּמִי וְכֵאִילוּ תִּגִּיעַ זֶה הַמְמוֹן לִידָהּ וּלְפִיכֵךְ נוֹטְלַת כְּתוּבָתָה לְפִי דַעְתָּם: (רמב"ם)

פרק ד - משנה ג

מְעַבְרַת חֲבֵרוֹ וּמִיִּנְקַת חֲבֵרוֹ, לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֵבָה, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, יָכוֹל הוּא **(ו)** לְהַפְרִישָׁה וּלְהַחְזִירָה לְאַחַר זְמַן. אֵילוּנִית וְזִקְנָה וְשְׂאִינָה רְאוּיָה לֵילֵד, לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֵבָה. רַבִּי אֶלְיעָזֵר אוֹמֵר, יָכוֹל הוּא לְשֹׂא אִשָּׁה אַחֲרַת וְלִפְרוֹת וְלִרְבוֹת הַיִּמָּנָה. וְשָׂאָר כָּל הַנְּשִׁים, אוֹ שׁוֹתוֹת אוֹ לֹא נוֹטְלוֹת כְּתֵבָה:

ר"ע מברטנורה מעברת חברו שמת או גרשה והניחה מעברת או מניקה. ואסרוה חכמים לנשא עד שיהיה הולד בן שתי שנים. והלך זה ונשאה קדם הזמן, וקנא לה ונסתרה: **לא שותה**. שהרי אינה ראויה לקימה, דסבירא ליה לרבי מאיר הנושא מעברת חברו או מינקת חברו יוציא ולא יחזיר עולמית. ואין הלכה כרבי מאיר: **יכול הוא להפרישה**. עד עשרים וארבעה חדשים ולהחזירה, הלכך ראויה לאישות קרינא בה: **אילונית**. דוכרניתא דלא ילדה: **ושאינה ראויה לילד**. ששתתה כוס עקרין. ואסור לקימן למי שאין לו בנים: **רבי אליעזר אומר יכול הוא לשא אשה אחרת**. ויהיה מתר לקים את זאת, הלכך ראויה לאישות היא. ואין הלכה כרבי אליעזר: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ו) יכול הוא כו' והכי סבירא להו לרבנן, או אשה או בנים, כמו שאמרו במשנה ה' פרק ו' דיבמות. וכי תימא הא רבנן אית להו הך סברא במעברת ומאי שנא, נראה לי דהא דאילונית אסוריהו דמפקד אפריה ורביה ולהחזיק מצוה מן התורה אסרוה, אבל מעברת ומינקת לא גזרו להחזיק שום מצוה אלא מפני חשש התינוק שפא תתעבר שנית בזמן ההנקה כו', ולפיכך לא החמירו בה, וזהו שכתב הרמב"ם שאין כאן עברה, כלומר אלא תקנה, ומכל מקום אסור לעבר. אבל אילונית היא גזרה ובכלל עשו משמרת למשמרת, והוא עברה מדברי סופרים. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מעוברת חבירו ומינקת חבירו לא שותות כו': רבי מאיר סבר מי שנשא מעוברת חבירו ומינקת חבירו יוציא ולא יחזיר עולמית ולפיכך הוא

אצלו עובר עבירה כמו ישראל שנשא נתינה והדומות לה ולפיכך לא ישקה אותה וחכמים אומרים שיגרשנה עד תשלום זמן הנקה והוא כ"ד חדשים כמו שבארנו בגיטין (פ"ז הלכה ו') חוץ מיום שנולד ומיום שנתארסה בו ויחזיר. ור' אליעזר אומר מה שכתוב בתורה ונקתה ונזרעה זרע רוצה לומר תיקון זריעה שתלד בריוח אם היתה מנהגה שתלד בצער או תלד זכרים אם היתה מנהגה שתלד נקבות לפיכך לפי דעתו איילונית וזקנה שותות ואם תאמר שבעלה עמה באיסור מפני שהוא נמנע מפריה ורביה ולא ישקנה מזה הטעם הרי זה אינו אמת שהוא יכול לישא אשה אחרת וחכ"א ונקתה ונזרעה זרע את שראויה להזריע ואין הלכה כרבי אליעזר והלכה כחכמים. (רמב"ם)

פרק ד - משנה ד

אִשֶּׁת כֹּהֵן שׁוֹתָה וּמִתְּרַת לְבַעֲלָהּ. אִשֶּׁת סָרִיס
{ח} שׁוֹתָה. עַל יְדֵי כָּל עֲרִיּוֹת מְקַנְיָן, חוּץ מִן
הַקָּטָן, וּמִמֵּי שְׂאִינֹו אִישׁ :

ר"ע מברטנורה אִשֶּׁת כֹּהֵן שׁוֹתָה וּמִתְּרַת לְבַעֲלָהּ. אִם נִמְצְאָת נִקְיָה. דְּמַהוּ דְּתִימָא הוּאִיל וְאִשֶּׁת כֹּהֵן שְׁנֵאנְסָה אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ, נְחוּשׁ לָהּ שְׂמָא נְאָנְסָה וּלְכַד לֹא בְּדַקוּהָ הַפִּיִּים, קָא מִשְׁמַע לֹן {ז}: אִשֶּׁת סָרִיס שׁוֹתָה. דְּלֹא תִימָא מִבְּלַעְדֵּי אִישׁ אָמַר רַחֲמֵנָא, וְהָאִי לָאוּ בְּרַ הָכִי הוּא, קָא מִשְׁמַע לֹן {ט}: עַל יְדֵי כָּל הָעֲרִיּוֹת מְקַנְיָיִם. אִם קִנְיָ לָהּ מְאָבִיָּה אוּ מְאָחִיָּה וּמְאָחַד מִכָּל עֲרִיּוֹת, וְנִסְתַּרְתָּהּ, הָוִי קִנְוִי וְנִאֲסַרְתָּ עָלֶיָּו וְשׁוֹתָה. דְּלֹא תִימָא נְטֻמָּאָה נְטֻמָּאָה שְׁתֵּי פְעֻמִּים, אָחַד לְבַעַל וְאָחַד לְבֹוּעַל, הִיכָא דְּמִתְסַרָא עָלֶיָּה בְּהָאִי זְנוּת, לְאַפּוֹקִי הָא דְּאֲסִירָא עָלֶיָּה וְקִימָא אִימָא לֹא, קָא מִשְׁמַע לֹן {י}: חוּץ מִן הַקָּטָן. פְּחוֹת מִבְּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אָחַד, שְׂאִין בִּיאָתוּ בִיאָה, כְּדִ פִּרְשׁ רַמְבַּ"ם {יא}. וְלִי נִרְאָה קָטָן פְּחוֹת מִבְּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אָחַד וְלֹא הִבִּיא סִימָנִים, דְּכִתִּיב (בְּמִדְבָר ה) וְשָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ, אִישׁ וְלֹא קָטָן: וּמִמֵּי שְׂאִינֹו אִישׁ. לְמַעוּטֵי בְּהִמָּה {יב}: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ז} וְקִשְׂיָא, דְּאִשֶּׁת כֹּהֵן שְׁשִׁתָּתָה מִתְּרַת מִבְּעִיָא לִיה. וּבְגִמְרָא, אִשֶּׁת כֹּהֵן שׁוֹתָה פְּשִׁיטָא, מַהוּ דְּתִימָא אִשֶּׁת כֹּהֵן דְּאֲפִלוּ כִּי נִתְפְּשָׁה אֲסוּרָה אִימָא לֹא תִשְׁתָּה, קָא מִשְׁמַע לֹן. וּמִתְּרַת לְבַעֲלָהּ פְּשִׁיטָא בְּמִתְנַנְוָה דְּרָדִי

אָבֵרִים כּוֹי אֵימָא דְנֶאֱנָסָה כּוֹי, קָא מְשַׁמַּע לֵן. וְעֵינֵן תּוֹסְפּוֹת יוֹם טוֹב: **[ח]** אֶשֶׁת סָרִיס. לְשׁוֹן הַרְמַבְיִים, סָרִיס חֲמָה אוֹ סָרִיס אָדָם, הַמְתַּרְוֹת לְבַעֲלֵיהֶן. וְסָרִיס אָדָם כְּשִׁשְׁתָּה כּוֹס שֶׁל עֶקְרוֹן, שְׁמַתְרַת לוֹ, וְקָרִי לִיָּה סָרִיס אָדָם לְפִי שְׁעַל יְדֵי אָדָם בָּא לוֹ. כְּסָף מְשֻׁנָּה. וְעֵינֵן תּוֹסְפּוֹת יוֹם טוֹב: **[ט]** וּמְבַלְעָדֵי אִישׁוֹד לְקַדְמָה שְׂכִיבַת הַבַּעַל. תּוֹסְפּוֹת: **[י]** וְתִימָה, הָא שְׁמַעִינֵן לָהּ מְאֻלְמָנָה לְכַהֵן גְּדוֹל דְאֶסוּרָה וְקִימָא לְבַעַל, וְאַפְלוּ הָכִי אֶצְטְרִיד קָרָא דְכִי תִשְׁטָה לְמַעוּטֵי הָא לָאוּ הָכִי שׁוֹתָה. תּוֹסְפּוֹת: **[יא]** מְשַׁמַּע לִיָּה כּוֹי דְבָן תִּשַׁע וְיוֹם אֶחָד אִישׁ מְקָרִי לְגַבֵּי שְׂכִיבָה. כְּסָף מְשֻׁנָּה. וּבְזָה מְסַלֵּק מַה שְׁהַשִּׁיב עָלָיו הַר"ב: **[יב]** כְּדַתְנֵן בְּמִשְׁנָה ג' פְּרָק ז' דְתַמּוּרָה. גְּמָרָא: (עֵיקַר תּוֹי"ט).

רמב"ם אשת כהן שותה ומותרת לבעלה אשת סריס כו': שמא יעלה על הדעת אשת ישראל כשזינתה באונס שהיא מותרת לבעלה היא שותה ותהיה מותרת לבעלה אבל אשת כהן שזינתה באונס שהיא אסורה עליו היה לנו לומר שלא תהיה מותרת לו אחר שתשתה שמא באונס זינתה ולכך הוצלה והיא אסורה עליו ולכך למדנו שהיא שותה ומותרת לבעלה וכמו כן אשת סריס ואע"פ שאין לו שכיבה. ומה שאמר על ידי כל העריות מקנאין שמא יעלה על דעתינו שהוא אם קנא לה עם אחיה או אביה או אחד מן העריות הדומין להם אינו קנוי לפי שאמר ונטמאה ב"פ ובא בקבלה טומאה לבעל טומאה לבעל לפיכך האיש שהיא אסורה עליו בזה הזנות הוא שתשתה על ידו אבל זה האיש שהוא אסור עליה לעולם קודם זה הקנוי הרי זה אינה שותה בשבילו לכך למדנו שהוא משקה אותה וקטן הוא פחות מבן תשע שנים ויום אחד כמו שנתבאר בלבמות (פ"י הלכה ז') ומי שאינו איש ר"ל בזה בהמה למה שנאמר ושכב איש אותה פרט לקטן ולבהמה: (רמב"ם)

פּרָק ז' - מִשְׁנָה ה'

וְאֵלוּ שְׂבִיַת דִּין מְקַנֵּין לָהֶן, מִי שֶׁנִּתְחַרַשׁ בַּעֲלָהּ אוֹ נִשְׁתַּטָּה, אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵיַת הָאֶסוּרִין. לֹא לְהַשְׁקוֹתָהּ אָמְרוּ, אֶלָּא לְפַסְלָהּ מִכְתַּבְתָּהּ. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, אֵף לְהַשְׁקוֹתָהּ, לְכַשְׁיַצָּא בַּעֲלָהּ מִבֵּיַת הָאֶסוּרִין יִשְׁקָנָה:

ר"ע מברטנורה אלו שְׁבִית דִּין מְקַנְאִין לָהֶם. אם רואים אותם שְׁמַתְנֵהְגוּת בְּפְרִיצוֹת: **וְלֹא לְהַשְׁקוֹתָהּ אָמְרוּ**. דְּהָא בְּעֵינֵן וְהִבִּיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְלִיכָא. וּבַעֲלָה נְמִי לְכַשְׁיבָא אֵינּוּ יָכוֹל לְהַשְׁקוֹתָהּ בְּקִנּוּיָהּ, דְּבַעֲיֵנֵן וְקִנְיָא וְהִבִּיא. וְרַבִּי יוֹסִי לֹא בְּעִי וְקִנְיָא וְהִבִּיא. וְאִין הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי. וְסוּמָא אֵינּוּ מְשַׁקָּה אֶת אִשְׁתּוֹ, שְׁנַאֲמַר (שם) מְעִינִי אִישָׁה. וּמַמָּה שְׁנַאֲמַר (שם) אִישָׁה תַּחַת אִישָׁה, לְמַדְנּוּ שְׁכָל הַמוֹנֵעַ הַבַּעַל מִלְּהַשְׁקוֹת מוֹנֵעַ הָאִישָׁה מִלְּשִׁתוֹת אִם הִיא אוֹתוֹ הַדְּבָר בְּאִישָׁה, לְפִיכֵךְ אִם הִיתָה הִיא סוּמָא אֵינָה שׁוֹתָה **{יג}**. וְאִם הִיתָה חֲגֵרֶת אֵינָה שׁוֹתָה, שְׁנַאֲמַר (שם) וְהַעֲמִיד אוֹתָהּ הַכֹּהֵן. וְכֵן אִם הִיתָה גְדָמֶת, שְׁנַאֲמַר (שם) וְנָתַן עַל כַּפֶּיהָ. אוֹ אֶלְמֶת, דְּבַעֲיֵנֵן וְאָמְרָה הָאִישָׁה. וְכֵן אִם הִיא הַבַּעַל חָגַר אוֹ גָּדִם אוֹ אֶלֶם אֵינּוּ מְשַׁקָּה מִדְּכֹתִיב אִישָׁה תַּחַת אִישָׁה כְּדָאֲמַרְןָ: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יג} ומשמע דחרש ושוטה שאין מונע להשקותה אלא ממה שאין בני קנוי ולא שמעטם הכתוב מצד המום שבהם, שאינם בכלל ההקש דאשה תחת אישה. והרמב"ם בחבורו כתב דחרש וחרשת אין שוות, דאמר קרא ואמר וגו' שתהא שומעת. והשמיט שוטית. ולא ידעתי מנין לו זה הלמוד, דבגמרא תלמוד לומר איש לרבות אשת חרש ואשת שוטה כו': (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ואלו שב"ד מקנין להן מי שנתחרש בעלה כו': רבי יוסי אומר כל מי שיקנא ישקנה לפי שנאמר וקנא והביא *ואין הלכה כרבי יוסי ומה שצריך שתדעהו שאם היה בעלה סומא לא היה משקה אותה שנאמר מעיני אישה וכמו כן אם היתה היא חגרת או שאין לה ידים או אלמת אינה שותה לפי שנאמר והעמיד את האשה ונתן על כפיה ואמרה האשה ונאמר גם כן אשה תחת אישה מתחייב מזה שיהיה כל מה שימנענו מלהשקותה ימנענה גם כן מלשותות וכן. מה שימנענה מלשותות ימנענו מלהשקותה לפיכך אם היתה סומא או היה הוא חגור או שאין לו ידים או אלה אינה שותה אבל בכל זאת יוצאות שלא בכתובה: (רמב"ם)

פרק ה - משנה א

כָּשֶׁם שֶׁהַמִּים בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, כִּף הַמִּים בּוֹדְקִין
אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ה) וּבָאוּ, וּבָאוּ. כָּשֶׁם
שֶׁאֲסוּרָה לִבְעַל, כִּף אֲסוּרָה לְבוֹעֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם)
נִטְמָאָה, וְנִטְמָאָה, דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ, כִּף הָיָה דוֹרֵשׁ זְכוּרִיהַ בֶּן הַקֶּצֶב. רַבִּי
אוֹמֵר, שְׁנֵי פְעָמִים הָאֲמוּרִים בַּפְּרָשָׁה אִם
נִטְמָאָה נִטְמָאָה, אֶחָד לִבְעַל וְאֶחָד לְבוֹעֵל:

ר"ע מברטנורה כִּף בּוֹדְקִים אוֹתוֹ. אֶת הַבוֹעֵל **[א]**: וּבָאוּ וּבָאוּ. שְׁנֵיהֶם
בְּיָיִו יִתְרָא לְדַרְשָׁא **[ב]**: נִטְמָאָה וְנִטְמָאָה. וַיִּיּוּ יִתְרָא דְבוֹנְטְמָאָה שְׁנֵיהֶם
לְדַרְשָׁא: רַבִּי אוֹמֵר שְׁנֵי פְעָמִים וְכוּ'. רַבִּי לֹא דְרִישׁ וַיִּיּוּ יִתְרָא כְּרַבִּי
עֲקִיבָא אֶלָּא רַבִּי דְקָרְאֵי קָא דְרִישׁ, בֵּין בּוֹבָאוּ וּבָאוּ, בֵּין בְּנִטְמָאָה
וְנִטְמָאָה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[א]** דָּאֵי אֶפְשָׁר לוֹמַר הַבְּעַל אִם אֵינוֹ מְנַקֵּה מַעוֹן, דְּהָא כְּשֶׁאֵינוֹ
מְנַקֵּה מַעוֹן לֹא בְּדָקִי לָהּ מֵיָא לְדִידָהּ. וְהָא דְלֹא תֵּנֵן לְבוֹעֵל כְּדִקְתָּנִי בְּסִיפָא,
דְּהָכָא אֵיזִידִי דְתֵּנִי אוֹתָהּ תֵּנִי אוֹתוֹ, וְסִיפָא אֵיזִידִי דְתֵּנִי בְּעַל תֵּנִי בּוֹעֵל. גְּמָרָא:
[ב] דְלִבְיָאֵת מִים תִּלְתָּא כְּתִיבִי. וְצָרִיכִי, חַד לְצוּנָאָה שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא גּוֹזֵר
שְׂיִבְאוּ בָּהּ הַמִּים, וְחַד לְעִשְׂיָה מוֹדִיעַ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּמְבַטֵּחַ לְיִשְׂרָאֵל
שְׂיִבְדְּקוּהָ הַמִּים, וְחַד לְיִדִיעָה דְבִטּוֹן וְהַדָּר גֵּרָךְ שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לְעוֹן כִּיּוֹן
דְּבִקְלָלָה מִזְכִּיר גֵּרָךְ תַּחֲלָה. וְתִלְתָּא וַיִּיּוּ לְצוּנָאָה וְעִשְׂיָה וַיִּדִיעָה לְנוֹאֵף. גְּמָרָא.
וּמִשּׁוּם הַכִּי בְּאֲסוּרָא דְנוֹאֵף סָגִי בְּחַד וַיִּיּוּ לְדַרְשָׁא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כֶּשֶׁם שֶׁהַמִּים בּוֹדְקִין אוֹתָהּ כּוּ': בּוֹדְקִין אוֹתוֹ ר"ל בְּזֵה שִׁמּוֹת מִי
שְׁזָנָה עִמּוֹ כְּמוֹ שֶׁתִּמּוֹת הֵיא כְּשִׁשׁוֹתָהּ וְאֵין בֵּין רַבִּי וּבֵין ר"ע מַחֲלוֹקֵת בְּדִין
וְאִמְנָם חוֹלְקִין בְּרֵאִיִּית הַדִּין וְסִבַּת מַחֲלוֹקֵתָם וְרֵאִיִּית כֹּל אֶחָד מֵהֶם נִכּוֹנָה
לְפִי שִׁיטַת הַגְּמָרָא וְלֹא נִזְכִּיר מֵהֶם בְּזֵה הַמְּקוֹם כִּדִּי שֶׁלֹּא יֵאָרִיךְ הַדְּבוּר
וְתִמְעַט הַתּוֹעֵלֶת. (רמב"ם)

פרק ה - משנה ב

בו ביום דרש רבי עקיבא, (ויקרא יא) וְכָל כְּלֵי חָרֶשׁ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכּוֹ כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכּוֹ יִטְמָא, אינו אומר טמא אלא יטמא, לטמא אחרים, למד על כפר שני שמטמא את השלישי **[ג]**. אמר רבי יהושע, מי יגלה עפר מעיניך, רבן יוחנן בן זכאי, שהיית אומר, עתיד דור אחר לטהר כפר שלישי, שאין לו **[ד]** מקרא מן התורה שהוא טמא. והלא עקיבא **[ה]** תלמידך מביא לו מקרא מן התורה שהוא טמא, שנאמר, כל אשר בתוכו יטמא:

ר"ע מברטנורה בו ביום דרש. כל היכי דתנינן בו ביום, ביום שהושיבו את רבי אלעזר בן עזריה לנשיאות, שנתרבו התלמידים, שנתנו רשות לכל לכנס. ומשום דהך דרשה דנטמאה ונטמאה נמי בו ביום נדרשה, נקטינהו לכל הנדקא: **כלי חרס**. הוא ראשון, שנטמא מן השרץ שהוא אב. והאכל שבתוכו שני, שטמאו הכלי: **אינו אומר טמא**. כל אשר בתוכו טמא. אלא יטמא, למדרש ביה נמי יטמא, שמטמא את אחרים: **למד על כפר שני**. להכי נקט כפר, לפי שהוא מצוי בתנור: **שמטמא את השלישי**. ואפלו בחליו. דקרא סתמא כתיב: **דור אחר**. מן העתידים לבא. שיטהר את השלישי, ואף בתרומה, שאין לו מקרא מן התורה: **והרי עקיבא תלמידך מביא לו ראיה מן המקרא שהוא טמא**. אף בחליו. ואין הלכה כרבי עקיבא, דאין שני עושה שלישי בחליו, אלא בתרומה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[ג]** את השלישי. לפי מה שכתב הר"ב בפרק קמא דפסחים משנה ו' דאין אכל מטמא אכל מן התורה אליבא דרבי עקיבא נמי, פרש רש"י שם דשלישי דהקא הינו משקין: **[ד]** שאין לו כו'. גמרא. ומאחר דאין לו למה טמא. ומשני, מן התורה אין לו, מדין קל וחמר יש לו, ודור אחר פריד עליה: **[ה]** עקיבא כו'. ולא נמנה בין התלמידים החשובים שהיו לו

לְרַבּוֹן יוֹחֲנָן בֶּן זִפְאִי שְׁמִנְאָם בְּמִשְׁנֵה ח' פֶּרֶק ב' דְּאָבוֹת, שְׁלֵא תִלְמִידוֹ הָיָה אֶלָּא תִלְמִיד תִּלְמִידוֹ, וְהוּא רַבִּי אֶלְיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם בו ביום דרש ר"ע וכלי חרש אשר יפול מהם כו' : השרץ מאבות הטומאות וכשנפל לאויר כלי חרס ואפילו שלא נגע בגבו נטמא זה הכלי כמו שיתבאר בפרק שני מכלים ויחזור זה הכלי ראשון לטומאה והאוכל שבו שני לטומאה מפני שנטמא בכלי שהוא ראשון ואמר שכל מה שיש בזה הכלי שהוא שני כמו שבארנו יטמא זולתו ר"ל שהוא יטמא אוכל אחר הרי למד על ככר השני שהוא מטמא את השלישי ולדעת ר"ע שני עושה שלישי בחולין ואינה הלכה אלא אין שני עושה שלישי בחולין אלא בתרומה ויתבארו אלו העקרים כולם וראיותם במקומם מסדר טהרות. ובכ"מ שאומר במשנה בו ביום ר"ל בו ביום שהשיבו את רבי אלעזר בן עזריה בישיבה : (רמב"ם)

פרק ה - משנה ג

בו ביום דרש רבי עקיבא (במדבר לה) ומדתם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה וגו', ומקרא אחר אומר (שם) מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב. אי אפשר לומר אלף אמה, שכבר נאמר אלפים אמה, ואי אפשר לומר אלפים אמה, שכבר נאמר אלף אמה. הא כיצד, אלף אמה מגרש, ואלפים אמה תחום שבת. רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, אלף אמה מגרש, ואלפים אמה שדות וכרמים :

ר"ע מברטנורה מגרש. רחבה פנויה מזריעה ומאילנות לנוי העיר : ואלפים. לא הזכר לתתם ללולים, ולא נאמרו אלא ליציאת תחום שבת : שדות וכרמים. ואלפים סביב נתנו ללולים. מהם הניחו אלף סביב העיר

למגדש, והשאר {ו} שדות וכרמים. והלכה כרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, שתחום אלפים אמה דרבנן {ז}: (רי"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ו} ונראה לי משום דתפסת מעט תפסת, כיון דבחד ענינא הוא לרבי אליעזר. אבל לרבי עקיבא דקרא דאלף בשל לויים וקרא דאלפים בשל שבת, דתרי עניני נינהו, מקימו המקראות שניהם כמות שהן: {ז} שמע מנה דלרבי עקיבא אלפים דאורייתא הן. ועין תוספות יום טוב שהניח בצריד: עיון: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם בו ביום דרש ר"ע ומדותם מחוץ לעיר כו': ר"ע סבר שאיסור תחומין מדאורייתא ואמר שהם מפורשות בפסוק ור"א אומר תחומין מדרבנן ר"ל שאין להם גדר אלא שיעור תחום שבת דרבנן. והלכה כר"א בנו של ר' יוסי הגלילי שאומר תחומין דרבנן: (רמב"ם)

פרק ה - משנה ד

בו ביום דרש רבי עקיבא (שמות טו), אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר, שאין תלמוד לומר לאמר, ומה תלמוד לומר לאמר, מלמד שהיו ישראל עונים אחריו של משה על כל דבר ודבר, כקורין את ההלל, לכך נאמר לאמר. רבי נחמיה אומר, כקורין את שמע {ט} ולא כקורין {י} את ההלל:

רי"ע מברטנורה שאין תלמוד לומר לאמר. שאין דומה לשאר לאמר שבתורה, שהשכינה מדברת למשה לאמר הדבור לישראל, אבל כאן אין לומר כן: כקורין את ההלל. ראשי פרקים בלבד היו עונים אחריו {ח}: (רי"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ח} מסים בביתא משה אמר אשירה לה' והן אומרים אשירה לה'. משה אמר כי גאה גאה והן אומרים אשירה לה'. ולישנא דראשי פרקים

קְשִׁיָּא, וְלָכֵן נִרְאָה לִי שֶׁהַשִּׁירָה מִתְחַלֶּקֶת לְעֲנִינִים וּפְרָקִים, וּבְכָל פְּרָק הֵיוּ עוֹנִין אוֹתוֹ רֹאשׁ פְּרָק. וּבְהִלָּל פְּלִיגֵי רִשׁׁי וְתוֹסֵפוֹת, דְּלִרְשׁׁי בְּרֹאשֵׁי פְּרָקִים עוֹנִים רֹאשֵׁי פְּרָקִים וְלֹא יוֹתֵר, וְעַל כֵּן דְּבַר חוּץ מִרֹאשֵׁי פְּרָקִים עוֹנִים הַלְלוּיָהּ, עַד שֶׁיִּגְמַר אֶת הַלֵּל. וְלְהַתוֹסֵפוֹת מִתְחַלֶּת הַפְּרָק עַד סוּפוֹ עוֹנָה רֹאשׁוֹ עַל כֵּן דְּבַר וְדָבָר עַד סוּפוֹ, וְכֵן פְּרָק שְׁנֵי כו': **[ט] אֶת שְׁמַע**. כְּסוּפֵר הַפּוֹרֵס עַל שְׁמַע בְּבֵית הַכְּנֻסֶת, שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ תְּחִלָּה וְהוּן עוֹנִין אַחֲרָיו. פֶּרֶשׁ רִשׁׁי וְקוֹרִין כְּלָן יַחַד, וְכֵן שְׁרֵתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ עַל כָּלָם וְכוּנּוּ יַחַד אֶת הַשִּׁירָה כְּכַתְּבָהּ. וּמִפֶּרֶשׁ בְּגִמְרָא טַעְמָא דְּרַבִּי נַחֲמִיָּה דְּדַרְשִׁינָן וַיֹּאמְרוּ, דְּאָמּוּר כְּלָהּוּ בְּהַדִּי הַדְּדִי, לְאָמֵר, דְּפִתַח מֹשֶׁה בְּרִישָׁא: **[י] וְלֹא כְּקוֹרִין**. נִרְאָה לִי לְהַכִּי קֹאמֵר תּוּ, לְאִפּוֹקִי נְמִי מִדַּעַת שְׁלִישִׁית, כְּקָטָן הַמְּקַרָּא אֶת הַהֵלֵל, וְהוּן עוֹנִין אַחֲרָיו כֵּן מֵה שֶׁהוּא אוֹמֵר, מֹשֶׁה אָמַר אֲשִׁירָה לַה' וְהוּן אוֹמְרִים אֲשִׁירָה לַה' כו'. לְהַכִּי אָמַר כו', דְּאִפְלוּ כְּקַרִּיָּא זֶה נְמִי לֹא: (עִיֵּקֵר תּוּי"ט).

רמב"ם בו ביום דרש ר"ע אז ישיר משה ובני ישראל כו': רבי נחמיה אומר כי מה שאמר ויאמרו ראייה שכולם היו אומרים ביחד השירה אלא שמשם היה מתחיל בדבור תחילה לבד כמו שעושה שליח ציבור בקריאת שמע ור"ע אומר ראשי פרקים בלבד היו אומרים אחריהו כמו שעושין בקריאת ההלל: (רמב"ם)

פּרָק ה - מִשְׁנָה ה

בו ביום דַּרְשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוֹרְקָנוֹס, לֹא עֶבֶד אֵיּוֹב אֶת הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶלָּא מֵאַהֲבָה, שְׁנֵאמַר ^(איוב יג) הוּן יְקַטְלֵנִי לוֹ אֵיחֹל. וְעַדִּין הַדְּבַר שְׁקוּל, לוֹ אֲנִי מְצַפֶּה אוֹ אֵינִי מְצַפֶּה, תִּלְמוּד לּוֹמֵר ^(שם כז) עַד אֲגֻעַ לֹא אֲסִיר תְּמַתִּי מִמְּנִי, מְלַמֵּד שְׁמֵאַהֲבָה עֲשֵׂה. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מִי יִגָּלֶה עִפְרָ מֵעֵינֶיךָ, רָבִן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁהֵיִתְּ דוֹרֵשׁ כָּל יָמֶיךָ שְׁלֹא עֶבֶד אֵיּוֹב אֶת הַמְּקוֹם אֶלָּא מִיִּרְאָה, שְׁנֵאמַר ^(שם א) אִישׁ תָּם וַיִּשָּׂר יִרְא

אֱלֹהִים וְסוֹר מֵרַע, וְהֵלֵא יְהוֹשֻׁעַ תַּלְמִיד תַּלְמִידוֹ לְמַד שְׂמֵאֲהָבָה עֲשָׂה :

ר"ע מברטנורה **מאהבה**. שָׂאֵהֵב אֶת הַמְּקוֹם : שְׂקוּל. מְשַׁקְלוּ שָׁוָה, אֵינּוּ מְכַרְיַע לְכָאן וּלְכָאן. יֵשׁ לוֹ הַכְּתוּב בְּיָיִו וּמְשַׁמְעוּתוֹ כְּאֵלוֹ הָיָה לֹא בְּאֵלֶיךָ. וְיֵשׁ לֹא בְּאֵלֶיךָ וּמְשַׁמְעוּתוֹ כְּאֵלוֹ כְּתוּב בְּיָיִו **[יא]**. הֵן יִקְטְלֶנִי, הֵלֵא הוּא הוֹרְגֶנִי, לֹא אֵיחָל לוֹ עוֹד. אוֹ לוֹ אֲנִי מֵיחָל : מִיִּרְאָה. מִדְּאֲגַת פְּרָעָנוֹת שֶׁלֹּא תֵבֵא עָלָיו : יִרְאֵ אֱלֹהִים. וְלֹא אוֹהֵב אֱלֹהִים : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[יא]** וְכֵן כְּתֹב הַרְמַב"ם. וּבִגְמָרָא לֹא מִיְתִי אֶלָּא בְּכָל צָרְתָם לֹא צָר (יְשַׁעְיָה סג) דִּכְתִּיב בְּאֵלֶיךָ כֹּי (שם) וּמִלְאָד פְּנִי הוֹשִׁיעָם, אֶלָּא דְמִשְׁמַע הַכִּי וּמִשְׁמַע הַכִּי : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם בו ביום דרש ר' יהושע בן הורקנוס לא עבד איוב את הקדוש ברוך הוא כו' : לו אפילו שהוא כתוב באל"ף הנה הוא מורה לפעמים על הין ואפילו שהוא כתוב בוי"ו הרי הוא מורה על הלאו לפעמים וכבר זכר טעם זה המדבר באותיות הנח ולפיכך מה שאמר לא איחל לא היה כתיבתו אצלו באל"ף או בוי"ו ממה שיסור הספק בין הלאו וההין. ואמר בשביל ר"ע תלמידך לרוב מעלתו לפי שר"ע תלמיד רבי אליעזר בן הורקנוס ורבי אליעזר תלמיד רבן יוחנן בן זכאי ולא חשש לזה השיעור ברי יהושע בן הורקנוס אבל אמר תלמיד תלמידך כמו שהיה : (רמב"ם)

ו

פרק

א

משנה

-

ו

פרק

מִי שֶׁקִּנְאָ לְאִשְׁתּוֹ וְנִסְתַּרְהָ, אֶפְלוּ שָׁמַע מֵעוֹף
[א] הַפּוֹרֵחַ, יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתָבָהּ, דְּבַרֵי רַבִּי
אֶלְיעֶזֶר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר, עַד שִׁישְׂאוֹ [ב] וְיִתְּנוּ
בָּהּ מוֹזְרוֹת בִּלְבָנָה :

ר"ע מברטנורה **מִי שֶׁקִּנְאָ לְאִשְׁתּוֹ וְנִסְתַּרְהָ אֶפְלוּ שָׁמַע מֵעוֹף הַפּוֹרֵחַ.**
שֶׁנִּסְתַּרְהָ : יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתָבָהּ. רַבִּי אֶלְיעֶזֶר לְטַעַמִּיהָ דְדָאֵמַר בְּפֶרֶק קָמָא
סְתִירָה לֹא בַעֲיָא יַעֲדוּת, וְאֶפְלוּ עֶבֶד וְאֶפְלוּ שִׁפְחָה נְאֻמְנִים, דְּהִינּוּ נְמִי
כְּעוֹף הַפּוֹרֵחַ, דְּאִתְקַשׁ סְתִירָה לְטַמְאָה דְכִלְהוּ מְהִימוּנֵי בָּהּ, הִלְכָּד
נְאֻסְרָה עָלֵינוּ. וְאִם אֵינּוּ רוֹצֵה לְהַשְׁקוּתָהּ יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתָבָהּ : רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
אֹמֵר עַד שִׁישְׂאוֹ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוֹזְרוֹת בִּלְבָנָה. נְשִׁים הַטּוֹוֹת לְאוֹר הַלְבָנָה
[ג]. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְטַעַמִּיהָ דְדָאֵמַר מִשְׁקָה עַל פִּי שְׁנַיִם. מִיְהוּ מְשִׁישְׂאוֹ וְיִתְּנוּ
בָּהּ מוֹזְרוֹת בִּלְבָנָה בְּפְרִיצוּתָהּ מְכַעֵר הַדְּבַר וְתִצָּא, דְּהָא אֶפְלוּ מִיָּא תְּנוּ לֹא
בְּדָקִי לָהּ כְּדִתְנִיָּא בְּפֶרֶק קָמָא. וְיִתְּנוּ בָּהּ מוֹזְרוֹת בִּלְבָנָה. וְהִלְכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [א] מעוף. אֶפְלוּ שִׁישׁ לּוֹ רְאִיָּה מְצַפְצוֹף הָעוֹף. רַמְבַּ"ם : [ב] עַד
שִׁישְׂאוֹ כו'. כְּלוּמַר מְשׁוּם סְתִירָה שְׂאִין בָּהּ שְׁנֵי עֲדִים אֵינָה נְאֻסְרָת עָלֵינוּ.
רש"י : [ג] שְׁהוֹאִיל וְטוֹוֹת בְּלִילָה הֵינָה מִפְּחַד בְּלִילוֹת מִתְקַבְּצוֹת לְטוֹוֹת
בְּקִבוּץ וּמְשִׁיחוֹת בְּיַחַד : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **מִי שֶׁקִּנְאָ לְאִשְׁתּוֹ וְנִסְתַּרְהָ אֶפְלוּ שָׁמַע מֵעוֹף כו' :** אִמְנַם נְאֻמְנִים
פְּסוּלֵי עֲדוּת לְפוֹסְלָה מְכַתוּבָתָהּ כְּמוֹ שֶׁזָּכַר אֹר הַנְּשִׁים הַשּׁוֹנְאוֹת אוֹתָהּ שֶׁלֹּא
תִּשְׁתֶּה כְּשֶׁהֵעִידוּ בְּרֵאִית הַזְּנוּת אַחַר הַקְּנוֹי וְהַסְתִּירָה בְּעֲדִים לְפִי מַה
שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּתַחֲלִילַת הַמַּסְכָּתָא : (רמב"ם)

פּוֹרֵחַ - מְשִׁיחוֹת בְּיַחַד - מִשְׁנֵה ב

אֹמֵר עַד אֶחָד, אֲנִי רְאִיתִיהָ שְׁנִטְמָאת, לֹא
הִיָּתָה שׁוֹתָה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא אֶפְלוּ עֶבֶד, אֶפְלוּ

שפחה, הרי אלו נאמניו אף לפסלה מכתבתה.
חמותה ובת חמותה וצרתה ויבמתה ובת
בעלה, הרי אלו נאמנות, ולא לפסלה
מכתבתה, אלא שלא תשתה:

ר"ע מברטנורה אני ראיתיה שנטמאת. באותה סתיקה, שהיא על פי
עדים לרבי יהושע, או על פי עוף הפורח לרבי אליעזר: לא היתה שותה.
דעד אחד נאמן בה אף להפסידה כתבתה, שרגלים לדבר {ד}: אף
לפסלה מכתבתה. שלא תשתה ולא תטל כתבתה: יבמתה. אשת אחי
בעלה: ובת בעלה. מאשה אחרת: הרי אלו נאמנות. לעדות זו, אף על
פי שהן פסולות לכל שאר עדות שהיא לרעתה, לפי שהתורה האמינה
כל עדות שיש בה. ומיהו לא לפסלה מכתבתה, הואיל ושונאות אותה,
אלא שלא תשתה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ד} בגמרא. תנא דבי רבי ישמעאל, מפני מה האמינה תורה עד
אחד בסוטה, שרגלים לדבר, שהרי קנא לה ונסתרה, ועד אחד מעידה שהיא
טמאה: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אמר עד אחד אני ראיתיה שנטמאת כו': אמנם נאמנים פסולי עדות
לפוסלה מכתובתה כמו שזכר או הנשים השונאות אותה שלא תשתה
כשהעידו בראית הזנות אחר הקנוי והסתירה בעדים לפי מה שבארנו
בתחילת המסכתא: (רמב"ם)

פרק ו - משנה ג

שהיה בדין, ומה אם עדות ראשונה שאין
אוסרתה אסור עולם, אינה מתקימת בפחות
משנים, עדות אחרונה שאוסרתה אסור
עולם, אינו דין שלא תתקיים בפחות משנים,

תִּלְמוּד לֹמֵר וְעַד אֵין בָּהּ, כָּל עֵדוֹת שְׂיֵשׁ בָּהּ. קָל וְחֶמֶר לְעֵדוֹת הָרֵאשׁוֹנָה מֵעֵתָהּ, וּמָה אִם עֵדוֹת אַחֲרוֹנָה **(ו)** שְׂאוֹסְרֵתָהּ אֲסוּר עוֹלָם, הֵרִי היא מִתְקַיֶּמֶת בְּעַד אֶחָד, עֵדוֹת הָרֵאשׁוֹנָה שְׂאֵין אוֹסְרֵתָהּ אֲסוּר עוֹלָם, אֵינוֹ דִּין שְׁתֵּתְקִים בְּעַד אֶחָד, תִּלְמוּד לֹמֵר **(דברים כד)** כִּי מֵצֵא בָּהּ עֵרוֹת דָּבָר, וְלֶהֱלֹן הוּא אוֹמֵר **(שם ט)**, עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים יָקוּם דָּבָר, מֵה לְהֶלֶן עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים, אֵף כָּאן עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים:

ר"ע מברטנורה שְׁהִיָּה בְּדִין. שֶׁלֹּא יֵהֵא נֶאֱמָן בָּהּ עַד אֶחָד, אִם לֹא מְגֻזְרָת הַכְּתוּב: עֵדוֹת הָרֵאשׁוֹנָה. סְתִירָה: שְׂאֵין אוֹסְרֵתָהּ אֲסוּר עוֹלָם. אֶלֶּא עַד שְׁתֵּשֶׁתָּהּ: אֵינָה מִתְקַיֶּמֶת בְּפָחוֹת מִשְׁנַיִם. כְּדָבְעִינָן לְמִימַר מְגֻזְרָה שְׁוֹה, וְרַבֵּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא: עֵדוֹת הָאַחֲרוֹנָה. טְמָאָה: כָּל עֵדוֹת שְׂיֵשׁ בָּהּ. נֶאֱמָן בָּהּ, דְּכִתִּיב וְעַד אֵין בָּהּ, וְכָל עַד הָאֲמוּר בְּתוֹרָה סְתָם אֵינוֹ אֶלֶּא שְׁנַיִם, מִדְּאַצְטְרִיךְ קָרָא לֹמֵר **(דברים ט)** לֹא יָקוּם עַד אֶחָד בְּאִישׁ, שְׁמַע מִנֶּה דְעַד שְׁנַיִם בְּמִשְׁמַע, עַד שְׁיִפְרֹט לָךְ הַכְּתוּב אֶחָד. וְהִכִּי קֵאָמַר קָרָא, תִּרִי לִית בָּהּ אֶלֶּא חַד, וְקֵאָמַר וְהִיא לֹא נִתְפָּסָה, לְאוֹסְרָהּ **(ה)**, אֶלְמָא עַד אֶחָד מְהִימָן: **(ר"ע מברטנורה)**.

עיקר תוי"ט **(ה)** וְכֵן לְשׁוֹן רִש"י. וּבְגִמְרָא, אֲסוּרָה. וְכִלּוּמַר קָרָא דְקֵאָמַר וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׁה לֹמֵר דְּאֵלוֹ הָוָה בָּהּ עַד אֶחָד וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׁה הֵיטָה אֲסוּרָה: **(ו)** וּמָה כו'. תִּימָה דְהוּי מְצִי לְמִפְרָךְ הֵתָם אֵיכָא רְגְלִים לְדָבָר. וּלְפִי מָה שְׁכַתְבֵּתִי בְּרִישׁ פְּרָק קָמָא דְאֵתְקַשׁ סְתִירָה לְטְמָאָה יֵשׁ לֹמֵר דְּאֵהָא סְמִיךְ: **(עיקר תוי"ט)**.

רמב"ם שְׁהִיָּה בְּדִין וּמָה אִם עֵדוֹת רֵאשׁוֹנָה כו': עֵדוֹת הָרֵאשׁוֹנָה עֵדוֹת סְתִירָה אַחֵר הַקְּנוּי כְּמוֹ שֶׁנִּקְדָּם וְכִבְר בְּאֵרְנוּ בְּתַחֲלִילַת הַמַּסַּכָּת שֶׁלֹּא תִתְקַיֵּם אֶלֶּא בְּשְׁנַיִם עֵדִים וְשֶׁהִיא אֲסוּרָה אַחֵר הַסְתִירָה עַל בַּעֲלָה עַד שֶׁתִּשְׁתַּה מִי הַמְרִים וְאֵין זֶה אִיסוּר עוֹלָם. וְעֵדוֹת הָאַחֲרוֹנָה הִיא עֵדוֹת טוּמָאָה וְכִבְר בְּאֵרְנוּ בְּתַחֲלִילַת הַמַּסַּכָּת שֶׁתִּתְקַיֵּם בְּעַד אֶחָד וְתֵאסֵר עֲלֵינוּ לְעוֹלָם וְכִבְר בְּאֵרְנוּ רֵאִיָּה לְזֶה וְהוּא מָה שֶׁאֵמַר וְעַד אֵין בָּהּ רֹצֵה לֹמֵר אֵין שֵׁם עֵדוֹת שְׁלִימָה אֲבֵל יֵשׁ שֵׁם עַד אֶחָד בְּלִבָּד שֶׁהוּא קֶצֶת עֵדוֹת וְאֵמַר וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׁה רֹצֵה לֹמֵר שֶׁאֵינָה אֲנוּסָה וְלִכְךָ הִיא אֲסוּרָה לְעוֹלָם לְפִי שֶׁסְלוֹק הַתְּפִיסָה מִחִיִּיב הָאִיסוּר וְהֵרֵאִיָּה שִׁיְהִיָּה עַד עֵדוֹת וְאֵין הַכוּוּנָה בְּעַד אֶחָד מִמֶּה שֶׁאֵמַר לֹא יָקוּם עַד אֶחָד וְאֵילוֹ הִיָּה גַם כֵּן עַד מוֹרָה עַל הָאֶחָד לֹא הִיָּה צְרִיךְ שִׁיפְרֹשׁ אוֹתוֹ בְּאֶחָד וְזֶה שֶׁאֵנוֹ אוֹמְרִים שֶׁעַד אֶחָד נֶאֱמָן בְּסוּטָה לְפוּסְלָה מִכְּתוּבַתָּהּ

ולא תשתה אמנם הוא כשנקדם הקנוי והסתירה כמו שבארנו בתחילה
המסכת וכבר זכרנו שערות דבר הוא גם כן דבר זמה : (רמב"ם)

פרק ו - משנה ד

עד אומר נטמאת ועד אומר לא נטמאת, אשה
אומרת נטמאת ואשה אומרת לא נטמאת,
היתה שותה. אחד אומר נטמאת ושנים
אומרים לא נטמאת, היתה שותה. שנים
אומרים נטמאת ואחד אומר לא נטמאת, לא
היתה שותה :

ר"ע מברטנורה עד אומר נטמאת ועד אומר לא נטמאת. אוקי חד להדי
חד, והרי היא בספקה ושותה. ודוקא כי אתו בהדי הדדי, אבל בזה אחר
זה, כשאמר הראשון נטמאת, הוי מהימן כבתרי **{ז}**, והשני האומר לא
נטמאת הוי ליה חד, ואין דבריו של אחד במקום שנים : **ושנים אומרים
לא נטמאת**. כלומר לא נטמאת בפניך, שכשבאת ומצאת שנסתרו יחד
גם אנו היינו עמו ובפנינו לא נטמאת **{ח}**, הרי נסתלק העד ובטלו דבריו
מפני השנים, והרי היא בספקה אם נטמאת קדם שבאו אלו ומצאו, ו
ולפיכך שותה. ואשמועינן תנא בהני תרי בבי דמתניתין דבפסולי עדות
הלך אחר רב דעות **{ט}** בין לקלא בין לחמרא, כלומר בין להשקותה בין
שלא להשקותה : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{ז}** ונראה לפרש בזה אחר זה שקבלו עדות הראשון והורו על
פי עדותו. תוספות : **{ח}** אבל ביבמות פרק ט"ו לא פרש בן. משום
דכשאומרים לא מת מכחישים אותו, אבל הכא אפשר שנטמאה קדם
שבאו. והיה יכול לפרש שאומרים עמנו היית במקום אחר, ובדיש עדי
סתירה, ומיהו אתנא במפל שכן דהא כשמעידין כף, מזימין הראשון,
ופשיטא דמהימנו מדין מזימין, שהאמינם התורה אפלו לגבי שנים : **{ט}**
דבפסולי עדות אירינן כדמוקים בגמרא. דאי לא תימה הכי פשיטא דאין עד
אחד במקום שנים. וכתב בית יוסף דאף על גב דחד דמעקרא משוינן ליה

כְּתָרִי, הָיִי תָרִי וְתָרִי וְשׁוֹתָהּ. וַיִּפְרֹשׁ רִשְׁיִי וְכִי מוֹקְמִינֵן בְּפִסּוּלֵי עֵדוּת בֵּין בָּבֶת
אֶחָת בֵּין בָּזָה אַחֵר זֶה. וְעַל כְּרִחֻף בָּזָה אַחֵר זֶה אֶצְטָרִיף לְאַשְׁמְעִינֵן, דְּאִי בָּבֶת
אֶחָת מֵאֵי הֵלֶךְ אַחֵר רַב דְּעוֹת אֵיכָא, בְּחַד וְחַד נְמִי הֵיִתָּה שׁוֹתָהּ. עַד כָּאֵן:
(עֵיקָר תּוֹי"ט).

רמב"ם עַד אֹמֵר נִטְמָאת וְעַד אֹמֵר לֹא נִטְמָאת כּו': מֵה שֶׁאֹמֵר עַד אֶחָד
אֹמֵר נִטְמָאת וְעַד אֶחָד אֹמֵר לֹא נִטְמָאת הֵיִתָּה שׁוֹתָה בְּתַנָּאֵי שִׁיעִידוֹ שְׁנֵיהֶם
כְּאֶחָד אֲבָל אִם אֹמֵר עַד אֶחָד נִטְמָאת וְאֶחָד בֹּא אַחֵר אַחֲרָיו וְאֹמֵר לֹא
נִטְמָאת אֵין מִשְׁגִּיחִין לְעֵדוּת הָאֲחֵרוֹן וְאֵינָה שׁוֹתָה לְפִי שֶׁכֵּבֵר אִמְרָנוּ הַתּוֹרָה
הָאֲמִינָה עַד אֶחָד בְּסוּטָה וְהֵעִיקָר אֲצִלֵּנוּ כָּל מְקוֹם שֶׁהָאֲמִינָה תּוֹרָה עַד אֶחָד
הָרִי הוּא בְּמְקוֹם שְׁנַיִם וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד בְּמְקוֹם שְׁנַיִם וְמֵה שֶׁאֹמֵר עַד
אֶחָד אֹמֵר נִטְמָאת וְשְׁנַיִם אֹמְרִים לֹא נִטְמָאת שֶׁהַדְּבָר תְּלוּי בְּאַחֲרוֹן אֲמַנְס
זֶה בְּפִסּוּלֵי עֵדוּת כְּגוֹן שֶׁהָיוּ עֲבָדִים אוֹ נְשִׁים אוֹ אֶחָד מִן הַפִּסּוּלִין שֶׁאֵז
חוֹשְׁשִׁין לְרֹב הַמְנִין אֲבָל אִם הָיָה עַד כֶּשֶׁר וְשְׁנַיִם פִּסּוּלִין הָרִי הוּא כְּמוֹ עַד
אֶחָד וְעַד אֶחָד וְהִשְׁמִיעֵנוּ בְּאֵלּוֹ הַשְּׁתֵי בְבוֹת שֶׁבְּפִסּוּלֵי עֵדוּת הֵלֶךְ אַחֵר רֹב
דְּעוֹת בֵּין לְקוּלָא בֵּין לְחוּמְרָא. (רמב"ם)

פּרָק

מִשְׁנָה

-

פּרָק

אֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּכָל לָשׁוֹן, פְּרָשֶׁת סוּטָה, וְנֻדְוִי
מֵעֵשֶׂר, קְרִיאַת שְׁמַע, וְתַפְלָה {ה}, וּבְרִכַּת
הַמְּזוֹן, וְשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וְשְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן:

ר"ע מברטנורה **אלו נאמרין**. פרשת סוטה. דכתיב **א** (במדבר ה) ואמר אל האשה, בכל לשון שהוא אומר **ב**: **וידוי מעשר**. בערתי הקדש מן הבית כו', אומר בכל לשון שיִרצה, דכתיב (דברים כו) ואמרת לפני ה' אלהיך, בכל לשון שאתה אומר **ג**: **קריאת שמע**. דכתיב (שם ו) שמע ישראל, בכל לשון שאתה שומע **ד**: **ותפלה**. צבור שמתפללין, מתפללין בכל לשון. אבל יחיד אינו מתפלל אלא בלשון הקדש **ו**: **וברכת המזון**. דכתיב (שם ח) וברכת, בכל לשון שאתה מברך **ז**: **ושבועת העדות ושבועת הפקדון**. בכל לשון שהשביעום ולא הודו, חִיבין. שבועת העדות ילפינן לה דכתיב בה (ויקרא ה) ושמעה קול אלה **ח**, בכל לשון שאתה שומע. ושבועת הפקדון גמר תחטא תחטא **ט** משבועת העדות: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט א דאי לאו קרא הוה אמינא נילף בקל וחמר מיבמה דבלשון הקדש. רש"י: **ב** ורש"י כתב דהכי גרסינן, ואמר אל האשה בכל לשון שהיא שומעת, אל האשה משמע דברים הנכנסין בלבה, שתהא מפרת בלשון. ועין תוספות יום טוב: **ג** ויליף אמירה מסוטה. גמרא. ואתי שפיר לגרסת רש"י, דאם לא כן מאי אולמיה דהאי מהאי: **ד** ואצטריך לאפוקי מרבי דאמר בגמרא והיו ככתבם כו'. גמרא: **ה** ותפלה. גמרא, רחמי הוא, כל דבעי מצלי. פרש רש"י דהא רחמי נינהו, וההוא לישנא דידע לכוון לצלי: **ו** דאמר רבי יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו. פרש רש"י יחיד צריך שישיעוהו מלאכי השרת, צבור לא צריכי להו, דכתיב הן אל כביר לא ימאס [איוב לו], אינו מואס בתפלתן של רבים. ומשמע להר"ב דכל שכן שאר לשונות דלא, דהא ארמי קרוב ללשון הקדש הוא. ועין תוספות יום טוב דלגרסא שלנו צריך לומר דתני ושיר (אף על פי שתני אלה) הלל וקדוש וברכת הפרות והמצות: **ז** ולא ילפינן מברכות הר גרזים כדילפינן מניה ברפת כהנים, להכי כתיב וברכת את ה', כלומר מאחר שהברכה והשבח כלפי השכינה תוכל לברך בכל לשון שתירצה, ומסתמא בלשון שאתה מכיר שתתן שבח להקדוש ברוך הוא בלב שלם להנאתך: **ח** מדלא כתיב והשביעו באלה. ואי לאו קרא הוה אמינא נילף קול קול ממשא כדלקמן משנה ג'. תוספות: **ט** אגב דילפינן בשבועות גזרה שוה זו לענן אחר נקט לה נמי הקא. דמהיכי תיתי דנבעי בלשון הקדש. תוספות: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אלו נאמרין בכל לשון פרשת סוטה כו': נאמר בסוטה ואמר הכהן לאשה ובא בקבלה בכל לשון שהוא אומר ואומר בידוי מעשר ואמרת לפני ה' אלהיך בכל לשון שאתה אומר וכבר בארנו וידוי מעשר בפרק האחרון ממסכת מעשר שני ואמר בקרית שמע [שמע] בכל לשון שאתה שומע. ותפלה ידוע ומתפללין בני אדם בכל לשון ואמנם זה בצבור אבל יחיד יזהר בעצמו שלא יתפלל אלא בלשון הקודש. ואמר בברכת המזון וברכת בכל לשון שאתה מברך. ושבועת העדות נאמר בה ושמעה קול אלה בכל לשון ששומעת ולמדנו משבועת העדות שבועת הפקדון לפי שנאמר בכל אחת מהו תחטא: (רמב"ם)

פרק ז - משנה ב

וְאֵלוּ נֹאמְרֵינוּ בְּלִשׁוֹן הַקִּדְּשׁ. מִקְרָא בְּכוּרִים,
וְחִלְיָצָה, בְּרָכוֹת וְקִלְלוֹת, בְּרִפְת כְּהֲנִים,
וּבְרִפְת כְּהֵן גְּדוֹל, וּפְרָשֵׁת הַמִּלֵּךְ, וּפְרָשֵׁת עֵגְלָה
עְרוּפָה, וּמְשׁוּחַ מִלְחָמָה בְּשָׁעָה שֶׁמְדַבֵּר אֶל
הָעָם:

ר"ע מברטנורה **מִקְרָא בְּכוּרִים**. שְׁהִיָּה קוֹרָא מֵאַרְמֵי אוֹבֵד אָבִי (דְּבָרִים כו)
עַד סוֹף הַפְּרָשָׁה: **וְחִלְיָצָה יְבָמָה**. הִיא אוֹמֶרֶת (שָׁם כה) מֵאֵן יְבָמִי לְהַקִּים
לְאַחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יְבָמִי, וְהוּא אוֹמֵר לֹא חִפְצָתִי לְקַחְתָּהּ,
וְאַחַר הַחִלְיָצָה אוֹמֶרֶת כָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ: **בְּרָכוֹת וְקִלְלוֹת**. שֶׁאֶמְרוּ
יִשְׂרָאֵל בְּהַר גְּרִזִים וּבְהַר עֵיבֵל: **בְּרִפְת כְּהֲנִים**. נְשִׂאֵת כְּפִיָּם: **בְּרָכוֹת כְּהֵן
גְּדוֹל**. בַּיּוֹם הַכְּפוּרִים אַחַר עֲבוּדַת הַיּוֹם שֶׁלִּפְנֵי וְלִפְנֵי הוּא קוֹרָא אֶת
הַפְּרָשָׁה בְּתוֹרָה, וּמְבַרֵךְ שְׂמֹנֶה בְּרָכוֹת הַמְּפָרְשׁוֹת בְּמִתְנִיתֵינוּ: **וּפְרָשֵׁת
הַמִּלֵּךְ**. הִיא פְּרָשֵׁת הַקֵּהל, כְּדִמְפָרֵשׁ בְּסוֹף פְּרָקִין: **וּפְרָשֵׁת עֵגְלָה עְרוּפָה**.
(שָׁם כא) יְדִינּוּ לֹא שִׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה, כִּפֹּר לְעַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל וְגוֹ': **פְּרָשֵׁת
מְשׁוּחַ מִלְחָמָה**. (שָׁם כ) וְהִיָּה כְּקִרְבָּכֶם וְגוֹ' שִׁמַּע יִשְׂרָאֵל אֶתֶם קִרְבִּים הַיּוֹם
וְגוֹ': (ר"ע מברטנורה).

רמב"ם ואלו נאמרין בלשון הקודש מקרא ביכורים כו': וענו הלויים ואמרו
אל כל איש ישראל קול רם ואמר משה ידבר והאלהים יעננו בקול מה להלן
בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש ולמד ר' יהודה חליצה ממה שאמר
ככה לפי שבכל מקום שאמר בתורה ככה או כה רוצה לומר בלשון הזה לא
להוסיף ולא לגרוע: (רמב"ם)

פרק ז - משנה ג

מְקָרָא בְּכוּרִים כִּיצַד, (דברים כו) וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ
לְפָנַי ה' אֱלֹהֶיךָ, וּלְהֵלֵן הוּא אֹמֵר (שם כז) וְעָנוּ
הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ, מָה עָנִיָּה הָאֲמוּרָה לְהֵלֵן בְּלִשׁוֹן
הַקֹּדֶשׁ, אִף כָּאן בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ :

ר"ע מברטנורה **כיצד**. כמו מנין {י}: וּלְהֵלֵן הוּא אֹמֵר. בְּבִרְכוֹת וּקְלָלוֹת
שֶׁל הַר גְּרֵזִים: מָה עָנִיָּה הָאֲמוּרָה לְהֵלֵן בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. דְּכַתִּיב (שם כז)
וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רָם, וּכְתִיב הַתָּם {יא} (שְׁמוֹת יט) וְהֶאֱלֹהִים
יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל, מָה לְהֵלֵן בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אִף כָּאן בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {י} וְאִיֵּי דְמִשְׁנָה ה' וּלְהֵלֵן, תַּנִּי נְמִי הֵכָא כִּיצַד: {יא} בְּמַתָּן
תּוֹרָה. וּבְלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ נִתְּנָה. רַשִׁי. וְלֹא יֵלִיף קוֹל קוֹל מְשֻׁבָּעַת הָעֵדוּת, דְּעָנִיָּה
וּקוֹל יֵלִיף. תּוֹסֵפוֹת: (עיקר תוי"ט).

פרק ז - משנה ד

חֲלִיצָה כִּיצַד, (שם כה) וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ, וּלְהֵלֵן הוּא
אֹמֵר וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ, מָה עָנִיָּה הָאֲמוּרָה
לְהֵלֵן בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אִף כָּאן בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.
רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ כָּכָה, עַד
שֶׁתֹּאמַר בְּלִשׁוֹן הַזֶּה: {יב} :

ר"ע מברטנורה **ועניתה ואמרה ככה**. אינו צריך ללמדה בגזרה שוה,
שְׁמַעְצָמָה הִיא לְמִדָּה, וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ כָּכָה, כְּלִשׁוֹן הַזֶּה תֹּאמַר: (ר"ע
מברטנורה).

עיקר תוי"ט [יב] עד כו'. והא דבמשנה ג' פרק י"ב דיבמות קריאה אינה מעפבת בין לרבי אליעזר בין לרבי עקיבא, ואם קרא בלשון חל מעפב, כתבו התוספות דיש לומר דסבירא להו דקריאה מעפבת, וקסבר לא נחלקו רבי עקיבא ורבי אליעזר בדבר זה. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

פרק ז - משנה ה

בְּרִכּוֹת וּקְלָלוֹת כִּי צִד. כִּיּוֹן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן וּבָאוּ אֶל הַר גְּרִזִים וְאֶל הַר עֵיבֵל שֶׁבְּשׁוּמְרוֹן שֶׁבְּצִד שְׁכֶם שֶׁבְּאַצֵּל אֱלוֹנֵי מִרְה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יא) הֲלֹא הִמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְגו', וְלִהְיוֹן הוּא אוֹמֵר (בראשית יב) וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֱלוֹן מוֹרָה, מָה אֱלוֹן מוֹרָה הָאֵמוּר לְהֵלֵן שְׁכֶם, אֵף אֱלוֹן מוֹרָה הָאֵמוּר כָּאֵן שְׁכֶם. שִׁשָּׁה שְׁבֻטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִזִים וְשִׁשָּׁה שְׁבֻטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר עֵיבֵל, וְהַכְּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהָאֲרוֹן עוֹמְדִים לְמַטָּה בְּאֲמֻצֵּעַ, הַכְּהֲנִים מִקִּיפִין אֶת הָאֲרוֹן, וְהַלְוִיִּם אֶת הַכְּהֲנִים, וְכָל יִשְׂרָאֵל מִכָּאֵן וּמִכָּאֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ח) וְכָל יִשְׂרָאֵל וְזִקְנָיו וְשִׁטְרָיו וְשִׁפְטָיו עוֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לְאֲרוֹן וְגו' [יג]. הִפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלָפֵי הַר גְּרִזִים וּפְתַחוּ בַּבְּרָכָה [יד], בְּרוּךְ הָאֵישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמִסְכָּה, וְאֵלוּ וְאֵלוּ [טו] עוֹנִין אָמֵן. הִפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלָפֵי הַר עֵיבֵל וּפְתַחוּ

בְּקִלְלָה **{טז}**, (דברים כז) אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
פֶּסֶל וּמִסְכָּה, וְאֵלֹהֵי עֹנִין אָמֵן, עַד
שְׁגֹמְרֵי בְרָכוֹת וּקְלָלוֹת. וְאַחַר כֵּן הֵבִיאוּ אֶת
הָאֲבָנִים וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְסָדוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ
עָלָיו אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן **{יז}**,
שֶׁנֶּאֱמַר (שם) בַּאֲרֵץ הַיַּיִטֵּב **{יט}**, וְנָטְלוּ **{כ}** אֶת
הָאֲבָנִים וּבָאוּ וְלָנוּ בַּמְּקוֹמוֹן :

ר"ע מברטנורה שְׁבַשׁוּמְרוֹן. אֶצֶל שׁוּמְרוֹן: מִכָּאן וּמִכָּאן. עַל הַהָרִים:
בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן. בְּכָתֵב שֶׁל שִׁבְעִים אֲמוֹת **{יח}**, וְכָל הַרוּחָה לְלִמְדָה יָבֵא
וְיִלְמַד. שֶׁלֹּא יִהְיֶה פֶתַח פֶּה לְאֲמוֹת לֹמֵר לֹא הָיָה לָנוּ מֵהֵיכָן לְלַמֵּד:
אֶת הָאֲבָנִים. סָתְרוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ לְאַחַר שֶׁהֶעֱלוּ הָעוֹלוֹת וְהַשְּׁלָמִים **{כא}**:
וְלָנוּ בַּמְּקוֹמוֹן. בְּבֵית מְלוֹנָם בְּגִלְגָל, וְשֵׁם הַקִּיּוּמוֹ אֶת הָאֲבָנִים: (ר"ע
מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{יג}** וְגו'. וְסִיפָא דְקָרָא, נֶגֶד הַכְּהֻנִּים וְהַלְוִיִּם: **{יד}** בְּבִרְכָה. כָּל
הָאֲרוּרִים הָיוּ אוֹמְרִים תְּחִלָּה בְּלָשׁוֹן בְּרָכָה. רַש"י. וּבִגְמָרָא מִפִּיק לָהּ מִקָּרָא:
{טו} אֵלֹהֵי וְאֵלֹהֵי. שֶׁבַח גְּרָזִים וּבַח עֵיבַל. וְהָא דְכָתִיב וְאֵלֹהֵי עֲמָדוֹ לְבָרֵךְ, לֹא
שָׁהִי הַשְּׁבָטִים מְבָרְכִין וּמְקַלְלִין, אֲלֵא הַלְוִיִּם הַעוֹמְדִים בֵּין שְׁנֵי הַהָרִים
הוֹפְכִין פְּנֵיהֶם לְהַר גְּרָזִים בְּבִרְכָה וְלְהַר עֵיבַל בְּקִלְלָה. רַש"י. שֶׁנֶּאֱמַר וְעָנוּ
הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ: **{טז}** וּפְתַחוּ כו'. בְּגְמָרָא שָׁם, יָכוֹל יִהְיֶה כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת
לְקִלְלוֹת. תְּלִמּוּד לֹמֵר בְּרָכָה וּקְלָלָה, בְּרָכָה אַחַת קוֹדְמַת לְקִלְלָה וְאִין כָּל
הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לְקִלְלוֹת. וְלִהְיוֹת בְּרָכָה לְקִלְלָה, שֶׁשְּׁנֵיהֶם בְּלוֹיִם, וּבְקוֹל
רֶם, וּבְלָשׁוֹן הַקָּדָשׁ, וּבְכָלל וּפְרָט, וְאֵלֹהֵי וְאֵלֹהֵי עֹנִין אָמֵן: **{יז}** בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן.
כָּתֵב רַבְּנוּ בַחֲיֵי וְכָתֵבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת, זֶה יוֹרֵה שֶׁכָּל
הַתּוֹרָה כְּלָה פְתוּבָה עֲלֵיהֶן. וְכֵן כָּתֵב הַרְמַב"ם שֶׁכָּל הַתּוֹרָה הִיְתָה פְתוּבָה
מִבְּרָאשִׁית עַד לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל בְּתִנְיָה וְזִיוִנְיָה, וּמִשָּׁם נִעְתְּקוּ. וְדָרָךְ גַּם הָיָה
בְּלֹא סִפֵּק לְמִלְאוֹת שִׁבְעִים לָשׁוֹן בְּכָל הַתּוֹרָה עַל שְׁתֵּים עָשָׂר אֲבָנִים
וְכָתִיבְתֶם בְּיוֹם אֶחָד. וְעַן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **{יח}** כְּלוֹמַר בְּכָתֵב וְלָשׁוֹן: **{יט}**
הַיַּיִטֵּב. דָּאִם לֹא כֵן בַּאֲרֵץ הַיַּיִטֵּב לָמָּה לִי. וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים תִּבְּת הַיַּיִטֵּב עוֹלָה שִׁבְעִים
כְּזֶה ה' ה"י ה"י ה"יט"ב (וְכֵן הִיא גְרָסָא הַכּוֹנֵה) **{כ}** וְנָטְלוּ כו'. וּבִירוּשָׁלַיִם, עוֹד
הוּא מַעֲשֶׂה נְסִים, נִתֵּן הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא בִּינָה בְּלֵב כָּל אִמָּה וְאִמָּה וְהַשִּׂיאוּ
אֶת הַתּוֹרָה שֶׁהִיְתָה פְתוּבָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן: **{כא}** כְּדָכְתִּיב וְהֶעֱלִיתָ עָלָיו עוֹלוֹת.
רַש"י. וְכָתִיב וְזָבַחַת שְׁלָמִים. וְקִשָּׁה לִי, דְעַדִּיפָא הָוָה לִיָּה לְפָרֵשׁ דְּאָף
הַפְתִּיבָה הִיְתָה אַחַר הַקְּרִבָנוֹת, שֶׁכֵּן סִדְרָן הַפְתִּיבָה: (עֵיקַר תּוֹי"ט).

רמב"ם בְּרָכוֹת וְקִלְלוֹת כִּיצַד כִּיוֹן שֶׁעֲבָרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן כו': מֵה שֶׁאִמַּר
בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן רוּחָה לֹמֵר בְּכָתִיבְתָּ כָּל אוֹמָה מֵאֵלֹהֵי הָאוֹמוֹת: (רמב"ם)

פרק ז - משנה ו

בְּרַכַּת כֹּהֲנִים **[כב]** כִּי־צַד, בַּמְדִּינָה אוֹמְרִים
 אוֹתָהּ שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, וּבַמְקֻדָּשׁ בְּרָכָה אַחַת.
 בַּמְקֻדָּשׁ אוֹמֵר אֶת הַשֵּׁם כְּכַתְּבוּ, וּבַמְדִּינָה
 בְּכַנּוּיוֹ. בַּמְדִּינָה כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים אֶת יָדֵיהֶן
 כְּנֹגֵד כְּתֻפֵיהֶן, וּבַמְקֻדָּשׁ עַל גְּבֵי רְאֻשֵׁיהֶן, חוּץ
 מִכַּהֵן גְּדוֹל שְׂאִינּוֹ מַגְבִּיָּה אֶת יָדָיו לְמַעְלָה מִן
 הַצִּיץ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִף כַּהֵן גְּדוֹל מַגְבִּיָּה
 יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ, שֶׁנֶּאֱמַר **[כג]** וַיִּשָּׂא **[כו]**
 אֶהְרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם:

ר"ע מברטנורה בַּמְדִּינָה אוֹמֵר אוֹתָהּ שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת. שֶׁמִּפְסִיקִין הַכֹּהֲנִים
 בֵּין פְּסוּק לְפְסוּק, וְעוֹנִים הַצְּבוּר אִמּוֹן: וּבַמְקֻדָּשׁ בְּרָכָה אַחַת. לְפִי שְׂאִין
 עוֹנִים אִמּוֹן בַּמְקֻדָּשׁ וְאִין כָּאן שׁוּם הַפְּסִק **[כג]**: כְּכַתְּבוּ. בִּיּוֹ"ד ה"א:
בְּכַנּוּיוֹ. בְּאֵלֶיךָ דְל"ת. שְׂאִין מִזְכִּירִין הַשֵּׁם כְּכַתְּבוּ אֶלָּא בַּמְקֻדָּשׁ בְּלִבְד,
 שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כ) בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי אֲבֵא אֵלֶיךָ וּבִרְכֻתֶיךָ,
 סָרַס הַמְקַרָּא וְדַרְשָׁהוּ, בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲבֵא אֵלֶיךָ וּבִרְכֻתֶיךָ, דְּהֵינּוּ
 בַּמְקֻדָּשׁ, שֶׁם אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי: כְּנֹגֵד כְּתֻפֵיהֶן. מִפְּנֵי שְׂצָרִיךְ נִשְׂיֵאת כְּפִים
[כד], דְּכַתְּיב וַיִּשָּׂא אֶהְרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם, וּכְתִיב (דְּבָרִים יח) הוּא
 וּבְנָיו כָּל הַיָּמִים **[כה]**, מָה הוּא בְּנִשְׂיֵאות כְּפִים, אִף בְּנָיו בְּנִשְׂיֵאת כְּפִים
 כָּל הַיָּמִים: וּבַמְקֻדָּשׁ. שֶׁמְבָרְכִים אֶת הָעָם בְּשֵׁם הַמְּפָרֵשׁ וּשְׂכִינָה לְמַעְלָה
 מִקְשָׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֵיהֶם, מַגְבִּיָּהִים יָדֵיהֶם לְמַעְלָה מִרְאֻשֵׁיהֶם: שְׂאִין
 מַגְבִּיָּה יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ. מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׁם כְּתוּב בּוֹ. וְאִין הִלְכָה כְּרַבִּי
 יְהוּדָה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[כב]** בְּרַכַּת כֹּהֲנִים. וְתִימָה דְלֵא פֶּרֶשׁ מְנַלָּן בְּלִשׁוֹן הַקֻּדָּשׁ.
 וּבִבְרִיתָא, כַּה תְּבָרְכוּ, בְּלִשׁוֹן הַקֻּדָּשׁ, נֶאֱמַר כָּאן תְּבָרְכוּ וְנֶאֱמַר לְהֵלֵךְ אֵלֶיךָ
 יַעֲמְדוּ לְבָרַךְ אֶת הָעָם. וְעִין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **[כג]** תִּימָה, וְהֵלֵא עוֹנִין בְּרוּךְ

שם כבוד מלכותו לעולם ועד כִּשְׁהָיו שׁוֹמְעִין אֶת הַשֵּׁם, כְּדַתְנָן מִשְׁנֵה ח' פָּרָק ג' דְּיוֹמָא, וְזֶה הָיָה הַפֶּסֶק גְּדוֹל מְעַנֵּית אָמֵן. וְשָׂמָא הָיוּ עוֹנִין בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וְעַד לְאַלְתֵּר כִּשְׁהָיו שׁוֹמְעִין הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא וְלֹא הָיוּ מִמְתִּינִין עַד סוֹף הַפֶּסֶק. וְלִפִּי שָׁלָא הָיוּ מִפְּסִיקִין בֵּין פֶּסוּק לְפֶסוּק חֲשִׁיב לְהוּ בְּרָכָה אַחַת. אֲבָל בֵּין בְּרָכָה לְבְרָכָה לֹא הָיוּ עוֹנִין בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וְעַד, דְּלֹא הָיוּ עוֹנִין רַק כִּשְׁהַמְבָרָךְ הָיָה אוֹמֵר בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי כּוּי: **{כד}** וּמִיָּהוּ נְשִׂיאת פְּפִים הַגְּבָהָה בְּעֵלְמָא בְּמִשְׁמַע: **{כה}** וּבָא וְשָׂרְתָה (דְּבָרִים יח) אֲתִקְשׁ בְּרָכָה לְשִׁירוֹת, דְּכִתִּיב (שֵׁם ט) לְשָׂרְתוּ וּלְבָרָךְ בְּשִׁמּוֹ: **{כו}** וַיִּשָּׂא. נִרְאָה לִי דְלָאוּ רַבֵּי יְהוּדָה אֲמָרָה, דְּאֵי הָכִי לְדִידֵיהּ בְּגִבּוּלִין נָמִי לְבַעֵי נְשִׂיאת פְּפִים לְמַעְלָה מִרְאשֵׁיהּ, אֲקָא אַרְיִשָׁא מְהַדָּר גַּם כֵּן מְנַלן שְׁנַאֲמַר וַיִּשָּׂא: (עֵיקַר תּוּי"ט).

רמב"ם ברכת כהנים כיצד במדינה אומרים אותה כו': אמר בברכת כהנים כה תברכו ואמר אלה יעמדו לברך את העם כמו שאלו הברכות בלשון הקודש כמו כן זאת בלשון הקודש. ככתבו הוא הדבר הנקרא מיו"ד ה"א וי"ו ה"א וזהו [שם] המפורש הגדול ודע זה ואל תטה מחשבתך במה שמהבלין בו כותבי הקמיעות והמשוגעים מבני אדם. וכינויו הוא אותו שאנו קוראין היום. ומה שראוי שתדעהו שאינו מותר בשום פנים שיקרא בשם המפורש ולא ידבר בו והוא יו"ד ה"א וי"ו ה"א אלו במקדש בלבד והרמיזה בזה בתורה במה שאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי ואמרו סרס המקרא ודרשהו בכל המקום אשר אבא אליך וברכתך אזכיר את שמי. ומה שחייב שהיו עושין אותה ברכה אחת ולא היו עונין אמן על כל ברכה כמו שאנו עושין בכל המקומות לפי שהעיקר אצלינו אין עונין אמן במקדש אלא כך היו עונין ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם וראיה לזה מה שאמר קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם. ואין הלכה כרבי יהודה: (רמב"ם)

פרק ז - משנה ז

בְּרָכוֹת כֹּהֵן גְּדוֹל **{כז}** כִּיצַד. חֲזַן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנָה לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנָה לְסֵגוֹ, וְהַסֵּגוֹ נוֹתְנָה לְכֹהֵן גְּדוֹל, וְכֹהֵן גְּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרֵא עוֹמֵד, וְקוֹרֵא

אַחֲרֵי מוֹת (שם טז), וְאַף בְּעֶשְׂוֹר (שם כג). וְגוֹלָל אֶת
הַתּוֹרָה וּמִנִּיחָהּ בְּחִיקוֹ וְאוֹמֵר, יוֹתֵר מִמָּה
שֶׁקָּרִיתִי לְפָנֶיכֶם כָּתוּב כָּאן. וּבְעֶשְׂוֹר שֶׁבַחֲמַשׁ
הַפְּקוּדִים (במדבר כט) קוֹרָא עַל פֶּה, וּמְבַרֵךְ עֲלֶיהָ
שְׂמֵנָה בְּרָכוֹת, עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה, וְעַל
הַהוֹדָיָה, וְעַל מַחִילַת הָעוֹן, וְעַל הַמְּקַדָּשׁ, וְעַל
יִשְׂרָאֵל {כח}, וְעַל הַכֹּהֲנִים, וְעַל שְׂאֵר הַתְּפִלָּה:

ר"ע מברטנורה ברכות פהו גדול. ביום הכפורים, לאחר שפלתה עבודת
היום קורא בתורה ומברך שמנה ברכות: **חזן הכנסת.** שמש הכנסת
שטרח עסקי הכנסת עליו להכניס ולהוציא להפשיט את התבה ולהכין
[הכל]: **ראש הכנסת.** על פיו נחתכין דברי הכנסת, מי יפרס על שמע, מי
יפטיר בנביא, מי ירד לפני התבה: **סגן.** המוכן תחת פהו גדול. שאם
יארע בו פסול ישמש תחתיו: **והסגן לכהן גדול.** וכלן משום כבודו של
כהן גדול, דכתוב (משלי יד) ברב עם הדרת מלך: **וכהן גדול עומד ומקבל.**
מכלל דיושב היה, שמע מנה בעזרת נשים היה קורא. דאי בעזרת
ישראל קימא לן אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד: **וקורא
אחרי מות.** שהוא מסדר יום הכפורים: **ואף בעשור.** שבפרשת שור או
כשב, דסמוכה היא לפרשת אחרי מות ויכול לגלל ספר תורה לשם בעוד
שהמתרגמן מתרגם פסוק אחרון של פרשת אחרי מות, ואין כאן שהות
כדי שיפסיק המתרגמן: **וגולל את התורה.** ואף על פי שעדין לא קרא
בעשור של חמש הפקודים, יקרא אותה על פה ולא יגלל ספר תורה
לשם, מפני שהוא רחוק ויש שהות שיפסיק התרגמן ואיכא גנאי לצבור.
ולקרות בשני ספרי תורה אי אפשר, לפי שאין אדם אחד קורא בשני
ספרי תורה בצבור, משום פגמו של ספר תורה הראשון: **יותר ממה
שקריתי לפניכם.** מה שאני עתיד לקרות עוד על פה, אל תאמרו שחסר
מן הספר הזה לכך איני גוללו שם. וכל כך למה, שלא להוציא לעז על
ספר תורה: **על התורה.** ברכה שלאחריה: **ועל העבודה.** רצה ה'
אלהינו: **ועל ההודיה.** מודים אנחנו לך: **ועל מחילת עון.** אתה בחרתנו,
שחותם בה מלך מוחל וסולח לעונותינו: **ועל המקדש.** שתשרה שכניה
בבית המקדש, וחותם בה ברוך אתה ה' שוכן בציון: **ועל הכהנים.**
שיקבל קרבנותיהם ברצון. וחותם בה מקדש הכהנים: **ועל שאר
התפלה.** שיהו ישראל נושעין מאויביהם. וחותם בה עמך ישראל
צריכים ישועה ברוך אתה ה' שומע תפלה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {כז} ברכות פהו גדול. לא אתפרש מנלן דאין נאמרין אלא בלשון
הקדש. ולפיכך נראה בעיני דאף על גב דקאמר ברפת פהו גדול לא קפיד
אברכות עצמן אלא על הקריאה מה שהוא קורא בתורה שלא תהא אלא

בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְעַל זֶה אֵין צָרִיד רְאִיָּה כָּלֵל, דְּכִינּוֹן שֶׁהוּא בְּסֵפֶר תּוֹרָה וְהִיא אֵינָה כְּתוּבָה אֶלָּא בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וְקִימָא לָן נְמִי דְּבָרִים שְׂבִכְתָּב אֵי אֶתְהַ רְשָׁאי לְאִמְרוֹן עַל פֶּה, מִבְּאָר כְּשֶׁהִיא קוֹרָא בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הִיא קוֹרָא. וְרְאִיָּה מִהֲרַמְבַּ"ם בְּחִבּוּרוֹ כו': **[כח]** וְעַל יִשְׂרָאֵל. פִּרְשׁ רִשְׁיִי מִתְּפַלֵּל עַל יִשְׂרָאֵל, וְחוֹתֵם בְּרוּךְ הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: (עֵיקָר תּוֹי"ט).

רמב"ם ברכת כהן גדול כיצד חזן הכנסת נוטל ספר תורה כו': קורא על פה לפי שמעקרנו אין גוללין ס"ת בצבור ואי אפשר גם כן שיקרא בשתי תורות לפי שלא יקרא אדם אחד בשתי ס"ת בצבור משום פגם ספר ראשון. ומה שאמר עומד ומקבל ראייה שהוא היה יושב וזה אי אפשר אלא בעזרת נשים לפי שהישיבה אינה מותרת בעזרה אלא למלכי בית דוד כמו שבארנו בפרק שביעי ממסכת כיפורים (הלכה א') א"כ זאת הקריאה היתה בעזרת נשים. ונתינת הספר איש לאיש משום כבוד שנאמר ברוב עם הדרת מלך. ולשון אלו הברכות הראשונה אשר בחר בנו מכל העמים וכו' וקורא בס"ת ומשלים הקריאה ומברך הברכה השנייה והיא אשר נתן לנו תורתו תורת אמת וכו' והשלישית רצה ה' אלהינו והרביעית מודים אנחנו לך והחמישית סלח לנו אבינו והששית מתפלל שיתמיד הקב"ה השכינה במקדש וחותם השוכן בציון השביעית מתפלל בקבלת הקרבנות הכהנים ושיברכם האל וירבה אותם וחותם מקדש הכהנים והשמינית מתחנן במה שאפשר לו ומבקש ומתפלל על ישראל שיושיעם הבורא ויתמיד ממשלתם ויגביר אותם על אויביהם וחותם עמד ישראל צריכין להושע בא"י שומע תפלה ומן המפורסם שכל זה היה ביום צום כיפור אחר שהיה משלים עבודת היום כמו שבארנו בפרק שביעי מכיפורים: (רמב"ם)

פרק ז - משנה ח

פְּרִשְׁת הַמְּלֶךְ **[כט]** כִּיצַד. מוֹצְאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חָג, בְּשִׁמְיָנִי **[ל]** בְּמוֹצְאֵי שְׁבִיעִית, עוֹשִׂין לוֹ בִּימָה **[לב]** שֶׁל יַעַץ בְּעֶזְרָה, וְהוּא יוֹשֵׁב עָלֶיהָ, שְׁנֵאֶמֶר **[לג]** (דברים לא) מִקֶּץ שִׁבְעַ שָׁנִים בְּמַעַד וְגו'. חֲזוֹן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנָהּ

לְרֹאשׁ הַכְּנָסֶת, וְרֹאשׁ הַכְּנָסֶת נוֹתְנָה לְסֶגֶן,
 וְהַסֶּגֶן נוֹתְנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל נוֹתְנָה
 לְמֶלֶךְ, וְהַמֶּלֶךְ עוֹמֵד וּמִקְבֵּל וְקוֹרֵא **{לג}** יוֹשֵׁב
{לד}. אֲגַרִּיפָס הַמֶּלֶךְ עֹמֵד וְקַבֵּל וְקוֹרֵא עוֹמֵד,
 וְשֹׁבְחוֹהוּ חֲכָמִים. וּכְשֶׁהִגִּיעַ **{שם יז}** לֵלֵא תוֹכַל
 לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נְכָרִי, זָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת. אָמְרוּ
 לוֹ, אַל תִּתֵּירָא אֲגַרִּיפָס, אַחִינוּ אַתָּה **{לה}**,
 אַחִינוּ אַתָּה, אַחִינוּ אַתָּה. וְקוֹרֵא מִתְחַלֵּת אֵלָה
 הַדְּבָרִים **{דברים א}** עַד שְׁמַע, וְשָׁמַע **{שם ו}**, וְהָיָה אִם
 שָׁמַע **{שם יא}**, עֲשֵׂר תִּעֲשֹׂר **{שם יד}**, כִּי תִכְלֶה לַעֲשׂוֹר **{שם כו}**,
 וּפְרָשֶׁת הַמֶּלֶךְ **{שם יז}**, וּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת **{שם כח}**,
 עַד שְׁגוֹמֵר כָּל הַפְּרָשָׁה. בְּרָכוֹת שְׂכֵהוּ גָדוֹל
 מְבָרֵךְ אוֹתוֹ, הַמֶּלֶךְ מְבָרֵךְ אוֹתוֹ, אֲלֵא שְׁנוֹתוֹ
 שֶׁל רְגָלִים תַּחַת מְחִילַת הָעוֹן :

ר"ע מברטנורה בשמיני. בְּשָׁנָה שְׁמִינִית שֶׁל שְׁמִיטָה שְׁעֵבְרָה, שֶׁהִיא
 מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית זֶה. בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן, דְּכַתִּיב **{דברים לא}** בְּחַג
 הַסִּפּוֹת, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֶפְלוּ בַּיּוֹם טוֹב אַחֲרוֹן שֶׁל חַג, תִּלְמוּד לומר שֶׁם בָּבֵא
 כָּל יִשְׂרָאֵל לְרֵאוֹת, מִתְחַלֵּת חֵל הַמוֹעֵד **{לא}** : אֲגַרִּיפָס הַמֶּלֶךְ. מְזַרְעוֹ שֶׁל
 הוֹרֹדוֹס הָיָה, וּבִימֵיו נִחְרַב בֵּית שְׁנֵי : זָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת. שֶׁהַמֶּקְרָא הַזֶּה
 פָּסְלוּ מִן הַמַּלְכוּת : אַחִינוּ אַתָּה. שְׁאֵמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל : וְקוֹרֵא מִתְחַלֵּת אֵלָה
 הַדְּבָרִים עַד שְׁמַע. שְׁבוֹאֲתַחֲנוּ. וּמְחַבֵּר עִם פְּרָשֶׁת שְׁמַע פְּרָשֶׁת וְהָיָה אִם
 שָׁמַע, שֵׁישׁ בְּפְרָשֶׁת שְׁמַע קְבֵלַת מַלְכוּת שְׁמִים וּבְפְרָשֶׁת וְהָיָה אִם שָׁמַע
 קְבֵלַת עַל מַצּוֹת. וּמְדַלֵּג, וְקוֹרֵא עֲשֵׂר תִּעֲשֹׂר. וּמְשֵׁם מְדַלֵּג וְקוֹרֵא כִּי
 תִכְלֶה לַעֲשׂוֹר, מְפַנֵּי שֶׁהוּא זָמַן אֶסְיֵף וּמִתְנַוֵּת עֲנִיִּים **{לו}** וְהַפְּרָשֶׁת תִּרְוּמוֹת
 וּמַעֲשָׂרוֹת. וְאֵף עַל פִּי שְׁפָרְשֶׁת הַמֶּלֶךְ בֵּין עֲשֵׂר לְכִי תִכְלֶה לַעֲשׂוֹר הָיָה
 קוֹרֵא אוֹתָם יַחַד **{לז}**, שֶׁלֵּא לְהַפְסִיק בְּמַעֲשָׂרוֹת. וְאַחַר כֵּן בְּרָכוֹת
 וּקְלָלוֹת, שֶׁהֵן קְבֵלַת גְּזֵרוֹת וְעֲנָשִׁים שֶׁל תּוֹרָה. וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא פְּרָשֶׁת הַמֶּלֶךְ
{לח}, שׁוֹם תְּשִׁים עָלֶיךָ מֶלֶךְ : **{ר"ע מברטנורה}**.

עיקר תוי"ט {כט} פְּרָשֶׁת הַמֶּלֶךְ כו'. וְזֶה לְשׁוֹן הַרְמְב"ם, הַקְּרִיאָה וְהַבְּרָכוֹת
 בְּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ שֶׁנֶּאֱמַר תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת כְּלִשׁוֹנָה, אֵף עַל פִּי שֵׁישׁ שֶׁם
 לוֹעֲזוֹת. וַיֵּשׁ לְתַמָּה בְּרָכוֹת מְנַלֵּן, וְעוֹד דְּמִשְׁנַתְנוּ דִּיקָא פְּרָשֶׁת כו'. וְעֵין
 תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב : **{ל}** בְּשְׁמִינִי. בְּשְׁמִינִי סִלְקָא דְעֵתָךְ, הָא אִמְרַת בְּמוֹצָאֵי

יום טוב הראשון, ומשנינו אימא בשמינית. גמרא. ועין תוספות יום טוב: **[לא]** דביום טוב הראשון לא, דבמועד משמע בתוך המועד. תוספות: **[לב]** בימה. נגזר משם במה. ערוך: **[לג]** וקורא. אותה קריה על ידי מלך היא כדתניא בספרי בפרשת המלך. רש"י. ועין תוספות יום טוב: **[לד]** יושב. בגמרא, דבעזרת נשים היה כו', דלא נמצא מלך בבית שני לבית דוד: **[לה]** אחינו כו'. תלתא זמני, שכן לשון חכמים. וביש ספרים כפול ולא משלש. ועין תוספות יום טוב: **[לו]** וקצת קשה, הא אחר שנת השמטה מיד בחג הסכות עדין אין אסוף ואין מתנות עניים. ובירושלמי, על ידי שיצאו ישראל משביעית לשמינית, שלא לשכח את המעשרות: **[לז]** ואי משום דיש כאן דלוג בתורה יותר בכדי שלא יפסיק המתרגמן, אין למלך מתרגמן ואין מתרגמן אחריו. רש"י. וקשה דכל שכן דאיכא גנאי, ולי נראה דהכא הינו טעמא דבמקום המלך וכבודו אין מקפידין על שהית הצבור. ועין תוספות יום טוב: **[לח]** וכן פרש רש"י. וצריך עיון מנלן לשנות סדר המשנה פרשת המלך ואחר כך ברכות כו'. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם פרשת המלך כיצד מוצאי יום טוב הראשון של חג כו': (בשמינית) אמרו בשמינית רוצה לומר שנה שמינית מהשמיטה והיא תחילת השמיטה שניה בלי ספק והקריאה היתה ביום שני מסוכות מזאת השנה והוא מה שאמרו אי כתב רחמנא בחג הסוכות הוה אמינא אפילו ביום טוב האחרון כתב רחמנא בבא כל ישראל מאתחלתא דמועדא רוצה לומר תחילת חולו של מועד ואמנם היו נותנין ס"ת מיד ליד לכבוד ולתפארת. ומה שאומר קורא ויושב תדע שבעזרת הנשים היתה הקריאה שהישיבה מותרת בה אלא אם היה המלך מבית דוד שהוא היה יושב בעזרת ישראל כמו שבארנו ביומא (פ"ז הלכה א'). ואגריפס היה מקהל גרים ולא היה לו (אב) [אם] מישראל ולא היה מותר למנותו בשום פנים לפי שנאי שום תשים עליך מלך מקרב אחיך ובא בקבלה כל משימות שאתה משים עליך לא יהו אלא מקרב אחיך ואמנם אמרו לו אחינו אתה משום שלום המלכות ואמרו באותה שעה נתחייבו שונאיהם של ישראל כלייה מפני שהחניפו לו לאגריפס והעיקר אצלינו מלך שמחל על כבודו אינו מחול שנאמר שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ואמנם שבתו לו העמידה מפני שהיא מצוה. ומה שהיה קורא מהתורה הוא מאלה הדברים עד סוף פרשת שמע ומחבר אותה עם פרשת והיה עם שמוע עד *סוף הפרשה ומחבר אותה בפרשת עשר תעשר וקורא על הסדר עד סוף הברכות והקללות שנאמר אשר כרת אתם בחורב: (רמב"ם)

פרק ח - משנה א

מְשֹׁחַ מְלַחְמָה, בְּשָׁעָה שֶׁמְדַבֵּר **{א}** אֶל הָעָם,
 בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הִיָּה מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כ) וְהָיָה
 כְּקִרְבָּכֶם אֶל הַמְּלַחְמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן, זֶה כֹּהֵן
 מְשֹׁחַ מְלַחְמָה **{ב}**, וְדַבֵּר אֶל הָעָם, בְּלִשׁוֹן
 הַקֹּדֶשׁ. וְאָמַר אֲלֵיהֶם (שם) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם
 קְרִבִּים הַיּוֹם לַמְּלַחְמָה עַל אִיְבֵיכֶם, וְלֹא עַל
 אַחֵיכֶם, לֹא יְהוּדָה עַל **{ד}** שְׁמַעוֹן, וְלֹא שְׁמַעוֹן
 עַל בְּנֵימִין, שָׁאֵם תִּפְלוּ בְיָדָם יִרְחַמוּ עֲלֵיכֶם,
 כָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (דה"ב כח) וַיִּקְמוּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר נִקְבוּ
 בְּשֵׁמוֹת וַיַּחֲזִיקוּ בַשְּׁבִיָּה וְכָל מַעֲרַמֵּיהֶם
 הַלְבִּישׁוּ מִן הַשָּׁלַל וַיִּלְבָּשׂוּם וַיִּנְעֲלוּם וַיֹּאכְלוּם
 וַיִּשְׁקוּם וַיִּסְכּוּם וַיִּנְהָלוּם בַּחֲמָרִים לְכָל כּוֹשֵׁל
 וַיְבִיאוּם יָרְחוֹ עִיר הַתְּמָרִים אֶצֶל אַחֵיהֶם
 וַיָּשׁוּבוּ שְׁמֵרוֹן. עַל אוֹיְבֵיכֶם אַתֶּם הוֹלְכִים,
 שָׁאֵם תִּפְלוּ בְיָדָם אִין מְרַחֲמִין עֲלֵיכֶם. אֵל יֵרֶד
 לְבַבְכֶם אֵל תִּירָאוּ וְאֵל תַּחֲפְזוּ וְגו' (דברים כ). אֵל
 יֵרֶד לְבַבְכֶם, מִפְּנֵי צָהָלִת סוּסִים וְצַחְצוּחַ **{ה}**
 חֲרָבוֹת. אֵל תִּירָאוּ, מִפְּנֵי הַגַּפֶּת תִּרְיָסִין וְשַׁפְּעַת

ו **הקלגסין**. אל תחפזו, מקול קרנות. אל תערצו, מפני קול צנחות. כי ה' אלהיכם ההלך עמכם, הן באין בנצחוננו של בשר ודם, ואתם באים בנצחוננו של מקום. פלשתים באו בנצחוננו של גלית, מה היה סופו, לסוף נפל בחרב ונפלו עמו. בני עמון באו בנצחוננו של שובד, מה היה סופו, לסוף נפל בחרב ונפלו עמו. ואתם אי אתם כן. כי ה' אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם וגו', זה מחנה הארון:

ר"ע מברטנורה **משוח מלחמה**. ודבר אל העם בלשון הקדש. נאמר כאן (דברים כ) ודבר אל העם, ונאמר להלן (שמות יט) משה ידבר (ג), מה להלן בלשון הקדש, אף כאן בלשון הקדש: **לכל נוש**. כל הכושלים שאינן יכולין ללכת ברגליהן: **הגפת תריסין**. הפאת המגנים זו בזו להשמיע קול ולאיים: **הקלגסין**. מקלות שראשיהן עקומים ומכין בהם על גבי אבנים והם מנתזים על האויבים: **שובד**. שר צבא הדדעזר בשמואל (ב): (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **א** **בשעה כו'**. האי דלא תני הכא נמי כיצד כדקתני פרק דלעיל מקרא בפורים כיצד, משום דהתם סליק מניה דקתני לעיל מניה ואילו נאמרין בלשון הקדש. תוספות: **ב** **משוח כו'**. מפרש בגמרא דומיא דשוטרים, דכתיב ודברו השוטרים מה שוטרים בממנה ויש ממנה על גביו, אף כהן ממנה ויש ממנה על גביו. אבל כהן גדול אף על פי שהמלך ממנה על גביו, מיהו בעבודה ליכא. ואימא סגן, סגן לאו ממנה הוא, שכל עוד שלא ארע פסול בכהן גדול אין לסגן גדלה של כלום מן התורה ואינו אלא כעין מנוי אמרפל וגזבר שגדלוהו אחיו הכהנים. תוספות: **ג** **ירושלמי**, הרי קריאת שמע דכתיב בה ודברת בם, והיא נאמרת בכל לשון. ומשני נאמר כאן הגשה ונאמר להלן הגשה, ונגשו הכהנים בני לוי (דברים כא), מה להלן בלשון הקדש אף כאן בלשון הקדש. ואיכא דיליף הגשה הגשה מונגש משה אל הערפל (שמות כ). תוספות: **ד** **יהודה על כו'**. כשאמר יהודה על שמעון הינו נמי להפך. ולפיכך אמר תו ולא שמעון על בנימין: **ה** **וצחצוח**. הוא מריטת כלי המלחמה כגון הסיף והרמחים. הרמב"ם. והוא מלשון נחשת ממרט (מלכים א ז), ענגן זך ולטוש: **ו** **ושפעת**. לשון רבוי כמו ושפעת מים תכסף (איוב כב). ערוך: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ודברו השוטרים אל העם ואמרו מי האיש כו': אמר במשוח מלחמה ודבר אל העם ואמר משה ידבר והאלהים יעננו בקול מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש. וצחצוח חרבות הוא מריטת כלי

המלחמה כגון הסייף והרמחים. והגפת התריסין הכאת המגינים זה עם זה. ושפעת הקלגסים העמדת השרביטין שראשיהן עקומין והם מקלות מכין בהם האבנים וע"י כך קופצין ומכין בקרסול האנשים והסוסים ומפילין גבורתן וכחן : (רמב"ם)

פרק ח - משנה ב

וְדַבְּרוּ הַשְּׁטָרִים אֶל הָעַם לֵאמֹר מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר
בָּנָה בַּיִת חָדָשׁ וְלֹא חָנְכוּ יַלְדָּ וַיָּשֶׁב לְבֵיתוֹ וְגוֹי
(סו) . אֶחָד {ז} הַבּוֹנֶה בַּיִת הַתְּבֹן, בַּיִת הַבְּקָר, בַּיִת
הָעֵצִים, בַּיִת הָאוֹצְרוֹת {ח} . אֶחָד הַבּוֹנֶה, וְאֶחָד
הַלּוֹקָח, וְאֶחָד הַיּוֹרֵשׁ, וְאֶחָד שֶׁנָּתַן לוֹ מִתְּנָה.
וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כָּרֶם וְלֹא חָלְלוּ וְגוֹי (סו) .
אֶחָד הַנוֹטֵעַ הַכָּרֶם וְאֶחָד הַנוֹטֵעַ חֲמֹשֶׁה אֵילָנִי
{ט} מֵאֶכֶל, וְאֶפְלוּ מִחֲמֹשֶׁת מִיָּנִין . אֶחָד הַנוֹטֵעַ,
וְאֶחָד הַמְּבַרֵּיךְ, וְאֶחָד הַמְּרַכֵּיב, וְאֶחָד הַלּוֹקָח,
וְאֶחָד הַיּוֹרֵשׁ, וְאֶחָד שֶׁנָּתַן לוֹ מִתְּנָה. וּמִי הָאִישׁ
אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וְגוֹי (סו) . אֶחָד הַמְּאַרֵּס אֶת
הַבְּתוּלָה {י} , וְאֶחָד הַמְּאַרֵּס אֶת הָאֵלְמָנָה,
אֶפְלוּ שׁוֹמְרֵת יָבָם, וְאֶפְלוּ שְׁמַע שְׁמֵת אָחִיו
בְּמִלְחָמָה, חוֹזֵר וּבָא לוֹ . כֹּל אֵלוּ שׁוֹמְעִין {יא}
דְּבָרֵי כֹהֵן מֵעֲרֵכֵי מִלְחָמָה וְחוֹזְרִין, וּמְסַפְּקִין
מֵיָם וּמִזֶּזֶן וּמִתְקַנְיִן אֶת הַדְּרָכִים :

ר"ע מברטנורה **אחד הבונה ואחד הלוקח**. בית בנוי, שהרי אצלו הוא חדש: **ואחד הנוטע חמשה אילני מאכל**. דבהכי הוי פרוס, שתים כנגד שתים, ואחת יוצאת זנב: **ואפלו מחמשת מינים**. מצטרפים: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט ז **אחד כו'**. בגמרא ילפינן לכהו מקראי: **האוצרות**. לאצר יין ושמן ותבואה. רש"י: **חמשה אילני**. בגמרא ילפינן לכהו מקראי: **י** **אחד כו'**. בגמרא ילפינן להו מקראי: **יא** **שומעין כו'**. כמו שומעין דברי מערכי מלחמה של כהן. כלומר שהכהן אומר להן. רש"י: (עיקר תוי"ט).

פרק ח - משנה ג

ואלו שאינן חוזרין. הבונה בית שער **יב**, אכסדרה, מרפסת. הנוטע ארבעה אילני מאכל, וחמשה אילני סרק. המחזיר את גרושתו. אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה **יד** לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לממזר ולנתין, לא היה חוזר. רבי יהודה אומר, אף הבונה בית על מכונו, לא היה חוזר. רבי אליעזר אומר, אף הבונה בית לבנים בשרון, לא היה חוזר:

ר"ע מברטנורה **אילני סרק**. כגון ארזים ושקמים שאינם עושים פרי: **והמחזיר את גרושתו**. וארסה, אינו חוזר, שאינה חדשה לו, וקרא פתיב אשה חדשה: **אלמנה**. וארסה כהן גדול, אינו חוזר בשבילה, דכתיב ולא לקחה **יג**, והיה אפשר לומר ולא לקח, מאי לקחה, שפתיב ראונה לו ללקיחה: **על מכונו**. סתרו ובנאו כמדה ראשונה. אינו חוזר, דלאו חדש הוא, וגרע מהלוקח והיורש: **הבונה בית לבנים בשרון**. מקום הוא

שְׁשֵׁמוֹ שְׁרוֹן, וְאִין הַקֶּרֶקַע שְׁלוֹ יָפָה לְלַבָּנִים, וְלֹא הָיָה דָבָר שֶׁל קִימָא,
שֶׁהָיוּ צָרִיכִין לְחֻדְשָׁה שְׁנֵי פְעָמִים כָּל שִׁבְעַת שָׁנִים : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [יב] בית שער. בֵּית כְּנִיסַת שַׁעַר הַחֲצַר לְהִסְתוֹפֵף שֶׁם שׁוֹמֵר
הִפְתָּח. רש"י. כְּלוּמַר וְאִינוּ רְאוּי לְדִירָה אֶלָּא לְהִסְתוֹפֵף לְפִי שַׁעַה : [יג] וְאִף
עַל גַּב דְּבִאֲלֻמָּנָה לְכַהֵן גְּדוֹל כְּתִיב לֹא יִקַּח, אֶפְלוּ הָכִי אִינוּ לוֹקָה עַד שְׂיִבְעֵל.
וְעַיִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : [יד] וְחֻלּוּצָה. לְכַאוֹרָה יִהְיֶה חוּזָר, שֶׁהָרִי מְדַבְּרִי
סוֹפְרִים הִיא הַחֻלּוּצָה לְכַהֵן הַדְּיוּט, וְלֹא שְׁנֵאָה אֶלָּא מִשׁוּם אֲשַׁגְרַת לִישׁוֹן.
אָבֵל הַרְמַב"ם הֶעֱתִיקָהּ. וְנִרְאָה דְּסִבְיָרָא לִיה דְּאִינוּ חוּזָר מְדַבְּרִי סוֹפְרִים,
דְּהָא בְּמִלְחָמַת הַרְשׁוּת הִיא : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ואלו שאינן חוזרין הבונה בית שער אכסדרה כו' : כתוב בתורה אשר
בנה בית ר"ל בנה בית הראוי לדירה [לדור]. ואמר אשר לקח אשה אשה
שלקחה לפי מה שמחייב הדין. ובית לבנים בשרון מפני שמחדשין אותו
פעמיים בשבוע. ואין הלכה לא כר' יהודה ולא כר' אליעזר : (רמב"ם)

פרק ח - משנה ד

וְאֵלוֹ שְׂאִין [טו] זָזִין מִמְּקוֹמוֹן. בְּנֵה בַּיִת וְחֲנֹכוּ,
נָטַע כַּרְם וְחִלְלוּ, הִנּוּשָׂא אֶת אַרוֹסְתּוֹ, הַכּוֹנֵס
אֶת יְבָמֹתוֹ, שְׁנֵאָמַר (דברים כד), נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ
שָׁנָה אַחַת. לְבֵיתוֹ, זֶה בַּיִתוֹ. יִהְיֶה, זֶה כְּרָמוֹ.
וְשִׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ, זֶה אִשְׁתּוֹ. אֲשֶׁר לָקַח, לְהַבְיֵא
אֶת יְבָמֹתוֹ. אֵינָן מִסְפִּיקִין מִים וּמְזוֹן וְאִינוּ
מִתְקַנְיִן אֶת הַדְּרָכִים :

ר"ע מברטנורה ואלו שאין זזין ממקומן. דהנך דלעיל הולכים עד הגבול
ושם שומעין דברי כהן, וחוזרים מן המערכה לתוך ארץ ישראל, ואין
חוזרין לבתיהן אלא עוסקים לספק מים ומזון להולכים למלחמה.
ואלו אין זזין ממקומן ואפלו ללכת עד הספר ולשוב על פי כהן : **הבונה**
בית וחנכו. ולא דר בו עדיו שנה. וכן הנוטע כרם וחללו, ועדין לא עברה

שָׁנָה רְבִיעִית שְׁלֵמָה עָלָיו : נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ. בְּשִׁבִיל בֵּיתוֹ : יִהְיֶה. לְרִבּוּיָא
הוּא. הוֹסִיף לָךְ הַכְּתוּב הַזֶּה אַחֲרַת לְהִיּוֹת כְּזוֹ : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {טו} שָׂאִין כּו'. בְּגִמְרָא יָלִיף לְהוּ. וְלַעֲבַר עָלָיו בְּשָׁנֵי לְאוּיָן : (עיקר
תוי"ט).

רמב"ם ואלו שאין זזין ממקומן בנה בית וחנכו כו' : מה שאמר שאינן זזין
ממקומן רוצה לומר שהן אינן חייבין לצאת מבתיהם לעורכי המלחמה
ואח"כ יחזרו כמו אלו שקדם זכרם אלא שאינם חייבין לטרוח בשום פנים
שנה שלימה. (רמב"ם)

פרק ח - משנה ה

(שם כ) וַיִּסְפּוּ הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וְאָמְרוּ מִי
הָאִישׁ הַזֶּה וְרַדְּ הַלֵּבב יִלְךְ וַיָּשֶׁב לְבֵיתוֹ. רַבִּי
עֲקִיבָא אֹמֵר, הַזֶּה וְרַדְּ הַלֵּבב, כְּמִשְׁמָעוֹ,
שָׂאִינוּ יָכוֹל לַעֲמֹד בְּקִשְׁרֵי הַמְּלַחְמָה וְלִרְאוֹת
חָרֵב שְׁלוּפָה. רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי אֹמֵר, הַזֶּה
וְרַדְּ הַלֵּבב זֶהוּ הַמְּתִירָא {יז} מִן הָעֵבְרוֹת שֶׁבִּידוֹ,
לְפִיכֵךְ תִּלְתֶּה לוֹ הַתּוֹרָה אֶת כָּל אֱלוֹ, שֶׁיִּחְזֹר
בְּגִלְלוֹ. רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר, אֶלְמָנָה לְכֹהֵן גְּדוֹל,
גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה {יח} לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מִמְּזֻרָת
וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, בֵּת יִשְׂרָאֵל לְמִמְזֹר וּלְנִתְיוֹ,
הֵרִי הוּא הַזֶּה וְרַדְּ הַלֵּבב :

ר"ע מברטנורה וַיִּסְפּוּ הַשְּׂטָרִים. על דברי כהן {טז} : בְּקִשְׁרֵי הַמְּלַחְמָה.
כְּשֶׁמִּתְקַשְׁרִין לַעֲמֹד צְפוּפִין שְׁלֵא יִפְרָקוּם אֲיָבִים : לְפִיכֵךְ. שֶׁהַזֶּה זֶהוּ
הַזֶּה מֵעֵבְרוֹת שֶׁבִּידוֹ, תִּלְתֶּה תּוֹרָה בְּבִנָּה וְנִטְע וְאֵרֶס לְחֹזֵר בְּגִלְלוֹ, כְּדִי

שִׁיתְלוּ בְּכַף הַחֲזָרָה וְלֹא יִתְבַּיֵּשׁ לֹמֵר עָלָיו מַעֲבֵרוֹת שֶׁבִּידּוֹ הוּא יָרָא וְחוֹזֵר: רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר אֲלֵמְנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל וְכוּ'. לְרַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי אֶפְלוּ עֵבֶר עַל דְּבָרֵי סוֹפְרִים חוֹזֵר. וְלְרַבִּי יוֹסִי עַד שֶׁיַּעֲבֹר עַל דְּבָרֵי תוֹרָה, דּוֹמְמָא דְאֵלְמְנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל: (ר"ע מברטנורא).

עיקר תוי"ט [טז] כְּלוּמַר דְּוַדְּבָרוּ הַשּׁוֹטְרִים אֵינָן דְּבָרֵי עֲצָמוֹן אֶלָּא דְּבָרֵי כְּהֵן וְהַשּׁוֹטְרֵי מִשְׁמִיעַ. מְוַנְגֵּשׁ עַד וְדְבָרוּ כְּהֵן מְדַבֵּר וְכֹהֵן מִשְׁמִיעַ. מְוַדְּבָרוּ עַד וְיִסְפוּ כְּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹטְרֵי מִשְׁמִיעַ. מְוַיְסְפוּ וְאֵילָף שׁוֹטְרֵי מְדַבֵּר וְשׁוֹטְרֵי מִשְׁמִיעַ. גְּמָרָא: **[יז] הַמְתִּירָא כּוּ'**. וּמִיֵּהֶת מוֹדוֹ לְרַבִּי עֲקִיבָא נְמִי דְּמִי שְׁאִינוּ יָכוֹל לַעֲמֹד בְּקִשְׁרֵי הַמְלַחְמָה שְׁחוֹזֵר, כְּדַכְתִּיב וְלֹא יִמַּס אֶת לִבְבּוֹ אֲחִיו כְּלָבָבוּ, כְּדֹאִיתָא בְּגְמָרָא: **[יח] וְחִלּוּצָה**. הָא וְדֹאִי אֲשַׁגְרַת לִישָׁנָא הִיא. דְּהָא פִּרְשׁ הַר"ן דְּלְרַבִּי יוֹסִי עֲבָרָה דְּדְבָרֵי סוֹפְרִים לֹא הִנְחִיא בְּכֹלֵל הִירָא מַעֲבֵרוֹת: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ויספו השוטרים לדבר אל העם וגוי ר"ע אומר הירא כו': רבי יוסי הגלילי אומר המתירא מן העבירות בין שהיו עבירות דאורייתא בין עבירות דרבנן ר' יוסי אומר עבירות דאורייתא בלבד ולכך אמר אלמנה לכ"ג וכו'. והלכה כר"ע: (רמב"ם)

פ ר ק ח - מ ש נ ה ו

[סז] וְהָיָה כְּכֹלֵת הַשּׁוֹטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וּפְקָדוֹ שְׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם, וּבַעֲקֵבוֹ שֶׁל עָם. מַעֲמִידִין זְקִיפִין לְפָנֵיהֶם, וְאַחֲרֵים מֵאַחֲוֵרֵיהֶם **[כז]**, וְכִשְׁיִלִין שֶׁל בְּרֹזֶל בִּידֵיהֶן, וְכֹל הַמְּבַקֵּשׁ לְחֹזֵר, הָרְשׁוֹת בִּידּוֹ לְקַפֵּחַ **[כח]** אֶת שׁוֹקִיו, שֶׁתְּחַלֵּת נִיסָה נְפִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ד) נָס יִשְׂרָאֵל לְפָנַי פְּלִשְׁתִּים וְגַם מִגִּפְהַ גְּדוּלָה הִיִּתָּה

בָּעַם, וּלְהִלְכֵן **[כב]** הוּא אֹמֵר (שם לא) וַיִּנְסוּ אַנְשֵׁי
יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים וְגו':

ר"ע מברטנורה ובעקבו של עם. בסופו של עם, שמשמרים שלא יחזרו
האחרונים לאחוריהם לנוס: **זקיפים**. גבורים ממנים לכך **[יט]** שאם
יפל אחד מן הנלחמים יעמידוהו ויזקפוהו: **ואחרים מאחוריהם**
וכשילין של ברזל בידיהם. לשמר שלא ינוסו: **כשילין**. קרדומות של
ברזל: **לקפח את שוקיו**. לחתוך את שוקיו: **שתחלת ניסה נפילה**. לשון
מסרס הוא, שתחלת נפילה ניסה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[יט]** וזה לשון רש"י, בראשם של צד המלחמה מעמידין בני
אדם גבורים ממנים כו', ויזקפו ויגבירו את אנשי הצבא בדבריהם: **[כ]**
מאחוריהם. פרוש מאחורי עם המלחמה. ולשון הרמב"ם, מאחור כל
מערכה ומערכה: **[כא]** **לקפח**. פרש הר"ב לחתוך. תרגום וערפתו ותקפוח:
[כב] **ולהלן כו'**. דאי מקרא קמא לא סגי, דכיון דכתיב וגם משמע דמלתא
באפי נפשה ולא תליא בניסה. ועוד דמגפה משמע בידי שמים יותר מדמשמע
בידי אדם. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם והיה ככלות השוטרים לדבר אל העם ופקדו שרי צבאות בראש
העם ובעקבו של עם כו': שתחילת ניסה נפילה ר"ל שתחילת הנצוח אמנם
מתחיל מן הניסה ואח"כ הנפילה והוא מה שאמרו אימא מפני שתחילת
נפילה ניסה. (רמב"ם)

פ ר ק ח - משנה ז

בַּמָּה דְּבָרִים אָמוּרִים, בְּמִלְחָמַת הַרְשׁוּת. אָבֵל
בְּמִלְחָמַת מְצוּה, הַכֹּל יוֹצֵאִין, אֲפֹלוּ חֲתוּן
מִחֲדָרוֹ וְכֻלָּה מִחֲפָתָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, בַּמָּה
דְּבָרִים אָמוּרִים, בְּמִלְחָמַת מְצוּה. אָבֵל

בְּמִלְחַמַּת חוּבָה, הַכֹּל יוֹצְאִין, אֶפְלוּ חֲתָן מִחֲדָרוֹ וְכֹלָה מִחֻפָּתָהּ :

ר"ע מברטנורה בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים. שְׁחוּזָרִים מִן הַמַּעֲרָכָה, וַיֵּשׁ שְׂאִין זָזִין מִמְּקוֹמָם. בְּמִלְחַמַּת הַרְשׁוּת: אֲבָל מִלְחַמַּת מִצְוֵה הַכֹּל יוֹצְאִים. מִלְחַמַּת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמִלְחַמַּת עִמְלֵק הַכֹּל מוֹדִים שֶׁהִיא חוּבָה וְהַכֹּל יוֹצְאִים בָּהּ. וּמִלְחַמַּת בֵּית דָּוִד שֶׁהִיא לְרוּחָה לְהַרְחִיב גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וְלִקְחַת מִסַּמְעֵימִים כְּגוֹן מִלְחַמַּת אֶרֶס נְהָרִים וְאֶרֶס צוּבָה, הַכֹּל מוֹדִים שֶׁהִיא רְשׁוּת. לֹא נִחְלְקוּ תֵּנָא קַמָּא וְרַבִּי יְהוּדָה אֵלָּא בְּמִלְחַמָּה שְׁנִלְחָמִים יִשְׂרָאֵל עִם אוֹיְבֵיהֶם כִּדִּי שְׁלֵא יִתְגַּבְּרוּ עֲלֵיהֶם וַיִּצְרוּ לָהֶם. תֵּנָא קַמָּא קָרִי לָהּ מִלְחַמַּת רְשׁוּת **{כג}** וְסוּבַר שְׂאִין אֲדָם רְשָׁאִי לְהַתְּבַטֵּל מִן הַמִּצְוָה כִּדִּי לְהַלְחֵם בְּמִלְחַמָּה כְּזוֹ **{כד}**. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר שֶׁגַּם זֶה מִלְחַמַּת מִצְוֵה, מֵאַחַר שֶׁהוּא לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד שׁוֹנְאֵיהֶם, וְהַעוֹסֵק בְּמִצְוֵה פְטוּר מִן הַמִּצְוָה. וְאִין הִלְכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{כג}** גְּמָרָא. רְשׁוּת דְּרַבְּנָן זֶה הִיא מִצְוֵה דְּרַבִּי יְהוּדָה, מִצְוֵה דְּרַבְּנָן זֶה הִיא חוּבָה דְּרַבִּי יְהוּדָה. וּפְרַשׁ רַש"י זֶה הִיא מִצְוֵה דְּרַבִּי יְהוּדָה, וּבְאוֹתָהּ מִלְחַמָּה שְׂאִמְרוּ חֲכָמִים שֶׁהִיא רְשׁוּת וְאִין חֲתָן יוֹצֵא לָהּ אִמְרַנְי רַבִּי יְהוּדָה דְּאִין חֲתָן יוֹצֵא לָהּ, אֵלָּא שְׂרַבִּי יְהוּדָה קוֹרָא אוֹתָהּ מִצְוֵה, וְנִפְקָא מִנָּה לְפוּטְרוֹ מִשְׂאָר מִצְוֹת בְּעוֹדוֹ עֶסוּק בָּהּ כְּדַמְפְּרֵשׁ וְאֲזִיל. מִצְוֵה דְּרַבְּנָן דְּאִמְרֵי בָּהּ הַכֹּל יוֹצְאִין אוֹמְרֵי נְפִי רַבִּי יְהוּדָה הַכֹּל יוֹצְאִין, אֵלָּא דְּקָרִי לָהּ חוּבָה, וְלֹא מִיַּדִּי אֲשַׁמְעִינוּ בְּהָא אֵלָּא כִּלְהַ מְשׁוּם מִצְוֵה וּרְשׁוּת נְקֻטֵי פְלוּגְתֵיהוּ. וְעַיֵן עוֹד: **{כד}** וְתִימָה, דְּכִלֵּי עֲלָמָא הָא סְבִירָא לְהוּ הַעוֹסֵק בְּמִצְוֵה פְטוּר כּוּ', וְאִם כֵּן אֶפְלוּ בְּמִלְחַמַּת מִצְוֵה אִינוּ רְשָׁאִי לְהַתְּבַטֵּל מִמִּצְוֵה, דְּהָא אֲחֻתָּן מִחֲדָרוֹ לֹא קִיָּמָא פְלוּגְתֵיהוּ כֹּלֵל. וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ דְּהַכִּי קֹאֲמַר וְסוּבַר שְׁלֵא הִיָּה רְשָׁאִי לְהַתְּבַטֵּל מִן הַמִּצְוָה הַבָּאָה לִידּוֹ כִּשְׁהוּא עוֹסֵק בְּמִלְחַמָּה זֶה מִפְּנֵי שְׂכַבְרָה הוּא עוֹסֵק בְּמִצְוֵה וּפְטוּר מִזֶּה הַבָּאָה לִידּוֹ, דְּמִלְחַמָּה זֶה לֹא דְּמִצְוֵה הִיא, וְלִפְיֵךְ לֹא יִתְבַטֵּל מִהַמִּצְוָה הַבָּאָה לִידּוֹ: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם בד"א במלחמות הרשות אבל במלחמות מצוה הכל יוצאים כו': אין מחלוקת ביניהן שמלחמת שבעה עממין ומלחמת עמלק חובה ואין מחלוקת ביניהן שהריגת שאר אנשי המקומות משאר האומות רשות ואמנם מחלוקתם בהריגת ההורגים אותם ולהחליפם עד שלא יהרגו ישראל ולא ילחמו בארצם תנא קמא קורא לזה רשות ור' יהודה קורא לזאת ההריגה מצוה ולפי דעת רבי יהודה מי שהיה מתעסק בזאת ההריגה או בענינה פטור מן המצוה לפי שהעיקר אצלנו כמו שידעת העוסק במצוה פטור מן המצוה על דעת תנא קמא אינו עוסק במצוה. ואין הלכה כר' יהודה: (רמב"ם)

פרק ט - משנה א

עגלה ערופה, בלשון הקדש, שנאמר (דברים כא) כי
 ימצא {א} חלל באדמה וגו' ויצאו זקניו
 ושפטיה, שלשה {ב} מבית דין הגדול
 שבירושלים היו יוצאין. רבי יהודה אומר
 חמשה, שנאמר זקניו, שנים, ושפטיה, שנים
 {ג}, ואין בית דין שקול, מוסיפין עליהן עוד
 אחד:

ר"ע מברטנורה עגלה ערופה בלשון הקדש. מה שהזקנים אומרים ידינו
 לא שפכו את הדם הזה והכהנים אומרים כפר לעמך ישראל וגו', בלשון
 הקדש הזקנו לאמרן: שנאמר כי ימצא כו'. ובאותו פרשה נאמר וענו
 ואמרנו, ונאמר להלן (דברים כו) וענו הלויים ואמרנו, מה להלן בלשון הקדש,
 אף כאן בלשון הקדש: היו יוצאים. ובאים שם ומוודדים מן החלל לצד
 העירות שסביבותיו לידע איזו קרובה: אין בית דין שקול. אין בית דין
 עשויין שיהא אפשר לחלק שנה בשנה, אלא שיהא הרב לצד אחד לקיים
 אחרי רבים להטות. (שמות כג): (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {א} כי ימצא. הכי קאמר, שנאמר וענו ואמרנו כו', וסדר עגלה
 ערופה כיצד, כי ימצא. גמרא: {ב} שלשה כו'. מפרש בגמרא זקניו שנים,
 ואין בית דין שקול, מוסיפין עליהם עוד אחד, הרי כאן שלשה: {ג} שנים.
 ותנא קמא ההוא מפעיא ליה למיחדן שבשפטיה. ורבי יהודה וי"ו דושפטיה

דְּרִישׁ לְמַנְיָנָא לְהַבִּיא עוֹד שְׁנַיִם, וְתַנָּא קַמָּא וַיִּיּוּ לֹא דְרִישׁ. גְּמָרָא. וְעִין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם עגלה ערופה בלשון הקודש שנאמר כי ימצא כו': נאמר בעגלה ערופה וענו ואמרו ונאמר וענו הלויים ואמרו אל כל איש ישראל מה להלן בלשון הקודש כמו שבארנו במה שנקדם (פ"ז הלכה ב דמכלתין) אף כאן בלשון הקודשי ומה שאמר שנאי אמנם רצה להביא ראיה ממה שנאמר וענו אלא התחיל בתחילת סדר מעשה ובאר איך תהיה והלכה כרבי יהודה. וענין בית דין שקול שיהיה מנין מיוחד עד שאפשר להיות בו אחרי רבים להטות כמו שנבאר בתחילת סנהדרין: (רמב"ם)

פרק ט - משנה ב

נִמְצָא טָמוּן בְּגַל, או תְּלוּי בְּאֵילָן, או צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם, לֹא הָיוּ עוֹרְפִין, שְׁנֵאמַר (שם) בְּאֲדָמָה, וְלֹא טָמוּן בְּגַל. נֶפֶל, וְלֹא תְּלוּי בְּאֵילָן. בְּשָׂדֵה, וְלֹא צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם. נִמְצָא סָמוּךְ לְסֶפֶר, או לְעִיר שְׂרָבָה נְכָרִים, או לְעִיר שְׂאִין בְּהַבֵּית דִּין **{ד}**, לֹא הָיוּ עוֹרְפִין. אֵין מוֹדְדִין אֶלָּא מְעִיר שְׂיֵשׁ בְּהַבֵּית דִּין. נִמְצָא מְכֻּוֹן בֵּין שְׁתֵּי עֵירוֹת, שְׁתֵּיהֶן מְבִיאוֹת שְׁתֵּי עֵגְלוֹת, דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר **{ה}**. וְאֵין יְרוּשָׁלַיִם מְבִיאָה עֵגְלָה עֵרוּפָה:

ר"ע מברטנורה נִמְצָא סָמוּךְ לְסֶפֶר. אֶצֶל גְּבוּל הַגּוֹיִם: לֹא הָיוּ מוֹדְדִים. דְּכַתִּיב כִּי יִמְצָא חָלָל, פָּרֵט לְמִמְצִיא אֶת עֶצְמוֹ, שְׁסָמוּךְ לְגְבוּל הַגּוֹיִם כְּאֵלוֹ הַמְצִיא עֶצְמוֹ לְמִיתָה הוּא: לְעִיר שְׂאִין בְּהַבֵּית דִּין לֹא הָיוּ מוֹדְדִין. אֵין מוֹדְדִין אֶלָּא מְעִיר שְׂיֵשׁ בְּהַבֵּית דִּין. הֵכִי קֵאָמַר, נִמְצָא סָמוּךְ לְעִיר שְׂאִין בְּהַבֵּית דִּין, אֵין מוֹדְדִין לָהּ, אֶלָּא לְעִיר שְׂיֵשׁ בְּהַבֵּית דִּין מוֹדְדִין, אֵיזוֹ עִיר שְׂיֵשׁ בְּהַבֵּית דִּין קְרוּבָה לוֹ. וְאֵי לֹא הֵדֵר תַּנְיָה, הֵוָה אֲמִינָא אֵין

מוֹדְדִין כָּלֵל, תִּלְמוּד לומר וְלִקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר, מִכָּל מְקוֹם, דִּהְיֵה הָעִיר קָרָא יִתְרָא הוּא, דְּמַצֵּי לְמִכְתָּב וְהִיָּה הָעִיר הַקְּרוּבָה אֶל הַחֲלָל וַיֵּצְאוּ זִקְנֵיהֶּ: מִכּוֹן. מְצַמְצֵם, שְׁאִין זֶה קְרוּבָה לוֹ מִזֶּה אֶפְלוּ מְלֵא חוּט: שְׁתִּיָּהוּן מְבִיאוֹת שְׁתֵּי עֲגָלוֹת דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְאִין כֵּן הִלְכָה, אֶלָּא שְׁתִּיָּהוּן מְבִיאוֹת עֲגָלָה אַחַת בְּשִׁתְּפוֹת. וְהִכִּי אִמְרִינן בְּגִמְרָא בְּבִכּוּרוֹת: אִין יְרוּשָׁלַיִם מְבִיָּאָה עֲגָלָה עֲרוּפָה. דְּכִתְיִב (דְּבָרִים כ"א) בְּאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לָךְ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ, פָּרֹט לִירוּשָׁלַיִם שְׁלֵא נִתְחַלְקָה לְשִׁבְטִים: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ד} **בית דין**. דְּבַעֲיִנן זִקְנֵי הָעִיר וְלִיכָא. גְּמָרָא: {ה} **דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**. גְּמָרָא, קִסְבֵּר אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם, וְקְרוּבָה וְאֶפְלוּ קְרוּבוֹת, פֶּרֶשׁ רִשְׁיִי כְּמוֹ וּבְהִמָּה רַבָּה [יונה ד]: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם נמצא טמון בגל או תלוי באילן או צף על פני המים כו': נאמר בתורה כי ימצא וכשהיה קרוב לעיירות העכו"ם השכרם לנו והם נקראות ספר הרי הוא כאילו המציא עצמו למיתה. ואמר ולקחו זקני העיר ההיא לפיכך אין מודדין לעיר שאין בה בית דין ומה שחזר ושנה לא היו מודדין אלא לעיר שיש בה ב"ד שלא תחשוב שהוא כשנמצא קרוב לעיר שאין בה בית דין בטל דין עגלה ערופה אלא מניחין זאת המדינה ומודדין לעיר אחרת שיש בה ב"ד. ונאמר בתורה באדמה אשר ה' אלהיך נותן לך לרשתה וירושלים לא נתחלקה לשבטים ולכך אין מביאה עגלה ערופה. ור"א אומר שהוא יכול לדקדק במדידה ומה שאמר הקרובה ואפי' קרובות ות"ק אומר צריך שיהיה קרוב לאחת יותר מן השניה כמו שיראה מן המדידה לפי שאי אפשר לדקדק עד שתאמר שיהיה רחוקות מאלו ב' העיירות בשוה וכבר דקדקו בגמ' בכורות (דף יח.) כשנמצא מכוון בין ב' העיירות יביאו עגלה אחת בשותפות. וכן הלכה: (רמב"ם)

פרק ט - משנה ג

נִמְצָא רֵאשׁוּ בְּמִקּוֹם אֶחָד וְגוֹפּוֹ בְּמִקּוֹם אַחֵר, מוֹלִיכִין הָרֵאשׁ אֶצְל הַגּוֹף, דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, הַגּוֹף אֶצְל הָרֵאשׁ:

ר"ע מברטנורה נמצא ראשו במקום אחד. השתא לא מירי תנא לענין מדידה. דמדקתני סיפא מאין היו מודדין, מכלל דרישא לאו במדידה עסקינן **{ו}**. אלא במת מצוה קנה מקומו עסקינן, דהיכא דנמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר, מוליכין ראשו אצל גופו וקוברין אותו במקום שנמצא הגוף, דגופיה בדוכתיה נפל ורישא הוא דנייד, דברי רבי אליעזר: **רבי עקיבא אומר מוליכין הגוף אצל הראש**. דרישא היכא דנפיל נפיל וגופיה רהיט ואזיל. והלכה כרבי עקיבא: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ו} דזה אחד מעשרה תנאים שהתנה יהושע [בבא קמא פ"א]. רש"י: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם נמצא ראשו במקום אחר וגופו במקום אחר כו': מחלוקתם בכאן אינו תלוי בענין המדידה עוד יבא המשא והמתן בזה ואמנם מחלוקתם במת מצוה שהעיקר אצלנו קנה מקומו ונקבר בארבע אמות שלו אם במקום שנמצא בו ראשו או במקום שנמצא בו ראשו או במקום שנמצא בו גופו ודין קבורת זה ההרוג כמת מצוה לפי שהוא נקבר במקום שנמצא. והלכה כרבי עקיבא: (רמב"ם)

פרק ט - משנה ד

מאין היו מודדין. רבי אליעזר אומר, מטבורו. רבי עקיבא אומר, מחטמו. רבי אליעזר בן יעקב אומר, במקום שנעשה חלל, מצוארו:

ר"ע מברטנורה רבי אליעזר אומר מטבורו. קסבר עקר חיותא בטבוריה הוא **{ז}**: רבי עקיבא אומר מחטמו. עקר חיותא מחטמו הוא, דכתיב (בראשית ז) כל אשר נשמת רוח חיים באפיו: **מקום שנעשה חלל מצוארו**. דאין קרוי חלל אלא מן הצואר, כדכתיב (יחזקאל כא) על צוארי חללי רשעים, הלכך ממנו היו מודדים, כדכתיב אל החלל. והלכה כרבי עקיבא: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ז} לפי שהוא אמצעות הגוף, שכולל כלי המזון שבהם נמשך המאכל. רבי עקיבא אומר מקום שאיפת הרוח הוא הצרף הגדול בחיות, לפי שנאמר כל וכו'. הרמב"ם: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מאין היו מודדין ר' אליעזר אומר מטיבורו כו': רבי אליעזר אומר עיקר החיות טבורו לפי שהוא אמצעות הגוף הכולל כלי המזון שבהם נמשך המאכל רבי עקיבא אומר מקום שאיפת הרוח הוא הצורך הגדול בחיות לפי שנאמר כל אשר נשמת רוח חיים באפיו. והלכה כרבי עקיבא: (רמב"ם)

פרק ט - משנה ה

נפטר זקני ירושלים והלכו להן. זקני אותה העיר מביאין עגלת בקר אשר לא עבד בה אשר לא משכה בעל (שם), ואין המום **{ח}** פוסל בה, ומורידין אותה לנחל איתן. ואיתן כמשמעו, קשה **{ט}**. אף על פי שאינו איתן, כשר. ועורפין אותה בקופיץ מאחוריה. ומקומה אסור מלזרע ומלעבד, ומתן לסרק שם פשתן ולנקר שם אבנים:

ר"ע מברטנורה נפטר זקני ירושלים. שאינן באין אלא למדד, כדכתיב ויצאו זקניו ושפטיה ומדדו: אף על פי שאינו איתן כשר. שלא נאמר איתן לעכובא אלא למצוה **{י}**: בקופיץ. ספין גדול: מאחוריה. ממוול ערפה **{יא}**: מקומה אסור. לעולם: ומתן לסרק שם פשתן. עבודה שאינה בגופה של קרקע, דכתיב (דברים כא) אשר לא יעבד ולא זרע, מה זרעה מיחדת שהיא בגופו של קרקע, אף כל עבודה שהיא בגופו של קרקע: לנקר שם אבנים. לסתת שם אבנים: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ח} ואין המום כו'. דמהו דתימא נילף מקל וחמר ומה פרה כו', קא משמע לן דלא, דשאני התם דאמר קרא אשר אין בה מום, בה מום פוסל

וְאִין מוּם פּוֹסֵל בְּעֶגְלָהּ. כִּדְ לַמִּדְתֵּי מִהַגְמָרָא: **[ט]** קֶשֶׁה. פִּרְשׁ הַרְמְבַ"ם חֲזַק הַהִמְשָׁכָה. וְכֵן כָּתַב בְּחִבּוּרוֹ, נֶחַל שְׁשׁוּטֵף בְּחֲזָקָה, וְזֶהוּ אֵיתָן הָאִמּוּר בְּתוֹרָה. אָבֵל רִשְׁיֵי מִפְרֵשׁ נֶחַל אֵיתָן קֶשֶׁה, שְׁלֵא נֶעְבֵּד. לְדַבְרֵיוֹ נֶחַל הָאִמּוּר כָּאֵן אֵינּוּ שְׁל מִים אֶלָּא עֵמֶק. וְעֵין תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב: **[י]** וּקְצַת קֶשֶׁה, דְּהוּה לִיה לְמִימַר וְאִם אֵינּוּ אֵיתָן כְּשֶׁר, שְׁזָה לְשׁוֹן דִּיעֵבֵד וְלְשׁוֹן קֶצֶר כּוּי. וְהַרְמְבַ"ם פִּרְשׁ עֵנִין אֵיתָן גְּדוֹל, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר גּוֹי אֵיתָן הוּא **[יג]** וְהַרְמְבַ"ם, וְאוֹמַר אִם הִיָּה חֲזַק הַהִמְשָׁכָה וְאֶפְלוּ שְׁלֵא הִיָּה גְּדוֹל הַשְּׁעוֹר כְּשֶׁר. בָּא לּוֹמַר שְׁאֵיתָן יֵשׁ בּוֹ שְׁנֵי פְרוּשִׁים, גְּדוֹל וְחֲזַק, וְשְׁאֵמַר הַתֵּנָא דְקַפְדַּת הַכְּתוּב עַל הַחֲזַק וְאֵף עַל פִּי שְׁאֵינּוּ גְּדוֹל. וְעֵין תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב: **[יא]** דְּגַמַר עֲרִיפָה עֲרִיפָה מַחֲטָאֵת הָעוֹף. גְּמָרָא: (עִיקַר תּוּי"ט).

רמב"ם נפטר זקני ירושלים והלכו להן זקני אותה העיר כו': ענין איתן גדול כמו שאמר (ירמיה ה') גוי איתן הוא ואומר אם היה חזק ההמשכה ואפי' שלא היה גדול השיעור כשר וכבר פירשו איתן הוא קדמון וקופיץ הוא סכין הגדול והרחב שמחתכין בו הבשר נקרא בערבי סאטורי"ר ונאמר בתורה אשר לא יעבד בו ולא יזרע ובא בקבלה מה זריעה מיוחדת שהיא בגופה של קרקע אף כל שהיא בגופה של קרקע יצא סורק שם פשתן ומנקר שם אבנים ופירוש סורק שמנפץ שם הפשתן ומנקר שם אבנים שמסתתין שם אבנים: (רמב"ם)

פרק ט - משנה ו

זְקַנֵי אוֹתָהּ הָעִיר רוֹחֲצִין אֶת יְדֵיהֶן בַּמַּיִם בְּמִקּוֹם **[יב]** עֲרִיפָה שֶׁל עֶגְלָה, וְאוֹמְרִים, **[שס]** יְדֵינּוּ לֹא שְׁפִכָה אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ. וְכִי עַל דַּעֲתָנוּ עָלְתָהּ, שְׁזַקְנֵי בֵית דִין שׁוֹפְכֵי דָמַיִם הֵן, אֶלָּא שְׁלֵא בָּא לְיַדֵּינוּ וּפְטָרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹן **[יג]**, וְלֹא רָאִינוּהוּ וְהִנְחֵנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה **[יד]**. וְהַכְּהֻנִים אוֹמְרִים **[טו]**, **[שס]** כִּפּוּר לְעַמּוּד יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ ה' וְאֵל תִּתֵן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמּוּד

יִשְׂרָאֵל. לֹא הָיוּ צָרִיכִים {טז} לֹמֵר (שם) וְנִכְפַּר
לָהֶם הַדָּם, אֲלֵא רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִבְּשָׂרָתוֹ, אֵימַתִּי
שֶׁתַּעֲשׂוּ כָכָה, הַדָּם מִתְכַּפֵּר לָהֶם:

ר"ע מברטנורה לא בא לִיְדִינוּ וּפְטָרְנוּהוּ. בלא מזונות: ולא ראינוהו
והנחנוהו. בלא לֹיָהּ: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יב} בַּמָּקוֹם. בַּגְּמָרָא זְלִיף לֵיהּ: {יג} בלא מזון. וְהַצָּרָה לְלִסְטִים
אֶת הַבְּרִיּוֹת וּלְכֹדֶן נֶהְרַג. רש"י: {יד} בלא לֹיָהּ. יחיד בלא חבורה. רש"י:
{טו} אומרים. כְּדִכְתִּיב לְעִיל וְנִגְשׂוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי, וְלֹא פָרַשׁ עַל מָה הֵם
נִגְשִׂים. רש"י: {טז} לא היו כו'. כְּלֹמֵר וְנִכְפַּר דְּכִתְיִב בְּקָרָא לָאו אֲוַעְנֹו וְאָמְרוּ
קָאֵי שְׂיָהָא אָף זֶה בְּכֻלָּל אֲמִירָה, אֲלֵא מִלְתָּא בְּאֲנָפֵי נִפְשָׁה הִיא שְׂרוּחַ הַקֹּדֶשׁ
בְּשָׂרָה כּו'. רש"י: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם זקני אותה העיר רוחצין את ידיהן כמים כו': אלו הכנוין שאומר
פטרנוהו וראינוהו והנחנוהו חוזרין על ההרוג רוצה לומר בכך שאנו לא
פשענו בו ולא חטאנו בענינו שנהיה כאילו סבבנו הריגתו והוא מה שאמר
לא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויָהּ:
(רמב"ם)

פרק ט - משנה ז

נִמְצָא הַהוֹרֵג עַד שֶׁלֹּא נִעְרְפָה הָעֵגְלָה, תִּצָּא
וְתִרְעָה {יז} בְּעֶדְרָה. מִשְׁנַעְרְפָה הָעֵגְלָה, תִּקָּבֵר
בְּמִקְוֵמָה, שֶׁעַל סִפָּק בָּאתָה מִתְחַלְתָּה, כִּפְרָה
סִפְקָה וְהִלְכָה לָהּ. נִעְרְפָה הָעֵגְלָה וְאַחַר כֵּן
נִמְצָא הַהוֹרֵג, הֲרִי זֶה יִהְרַג:

ר"ע מברטנורה תצא ותרעה בעדר. כשאר חליו: כפרה ספקה. היא
עשתה את שלה: ואחר כן נמצא ההורג הרי זה יהרג. דכתיב בסוף

פְּרִשֶׁת עֲגֻלָּה עָרוּפָה (דְּבָרִים כא) וְאַתָּה תִּבְעֵר הַדָּם הַנֶּקִי מִקֶּרְבְּךָ: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ז] וְתִרְעָה. פֶּרֶשׁ רֶשֶׁי דִּסְבִּירָא לִיה הָאִי תִּנָּא דְּאִין יִרְיֵדְתָּה לְנַחַל אֵיתָן אוֹסְרֵתָּה אֶלְא עָרִיפְתָּה. וְהַרְמַבֵּי"ם פָּסֵק דִּירְיֵדְתָּה אוֹסְרֵתָּה בְּהִנָּאָה, וְאַפְלוּ הָכִי תִצָּא כּוֹי דְּאִדְעָתָא דְּהָכִי לֹא אֶקְדָּשָׁה. וְעִין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם נמצא ההורג עד שלא נערפה העגלה כו': נאמר בתורה בסוף פרשת עגלה ערופה ואתה תבער הדם הנקי מקרבך כי תעשה הישר לפיכך יהרג ההורג אחר שנערפה העגלה: (רמב"ם)

פרק ט - משנה ח

עַד אֶחָד אוֹמֵר רְאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וְעַד אֶחָד אוֹמֵר לֹא רְאִיתִי, אִשָּׁה אוֹמֶרֶת רְאִיתִי וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת לֹא רְאִיתִי, הָיוּ עוֹרְפִין. עַד אֶחָד אוֹמֵר רְאִיתִי, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא רְאִיתִי, הָיוּ עוֹרְפִין. שְׁנַיִם אוֹמְרִים רְאִינוּ וְאֶחָד אוֹמֵר לָהֶן לֹא רְאִיתֶם, לֹא הָיוּ עוֹרְפִין:

ר"ע מברטנורה עַד אֶחָד אוֹמֵר רְאִיתִי וְעַד אֶחָד אוֹמֵר לֹא רְאִיתִי. וְכַגּוֹן שְׂבָאוּ שְׁנֵיהֶם בְּבֵת אַחַת, [אז] הָיוּ עוֹרְפִים. אֲבָל אִם בָּא אֶחָד תַּחֲלָה וְאָמַר רְאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וְהִימְנוּהוּ כְּבִי תִרִי, שֶׁהִתוֹרָה הֶאֱמִינְתָּהוּ דְכַתִּיב (שם) לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ, הָא נוֹדַע אֶפְלוּ עַל פִּי עַד אֶחָד אִין עוֹרְפִין, אִף עַל פִּי שְׂבָא עַד אֶחָד אַחַר כֶּךָ וְהִכְחִישׁוּ, אֵינוּ נֶאֱמָן הַשְּׁנַיִ, שְׂאִין דְּבָרֵיו שֶׁל אֶחָד בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם: עַד אֶחָד אוֹמֵר רְאִיתִי וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא רְאִיתִי הָיוּ עוֹרְפִים. וְכַגּוֹן שֶׁהַשְּׁנַיִם וְהָאֶחָד פְּסוּלֵי עֵדוּת הֵן, דְּבִפְסוּלֵי עֵדוּת הִלְךְ אַחַר רֵב דְּעוֹת: (ר"ע מברטנורה).

רמב"ם עד אחד אומר ראיתי את ההורג כו' : לפי שנאמר בתורה לא נודע מי הכהו ואפילו עד אחד אין עורפין וכבר הודעתוך בזאת המסכתא (פ"ו הלכה ד') שבכל מקום שהאמינה תורה עד אחד שהוא במקום שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים ומה שאמר בכאן באלו הבבות היו עורפין אמנם הוא כשהכחיש עד לעד בבת אחת אבל אם אמר אחד אני ראיתי ההורג אח"כ בא אחר והכחישו ואמר לא ראית לא היו עורפין לפי שהעיקר אצלנו אין דבריו של אחד במקום שנים. ומה שאמר עד אחד אומר ראיתי ושנים אומרים לא ראית אמנם זה בפסולי עדות כמו שבארנו בסוף פרק ששי מזאת המסכתא בפסולי עדות הלך אחר רוב דעות : (רמב"ם)

פרק ט - משנה ט

מְשַׁרְבוּ הַרְצָחִים, בְּטֵלָה עֵגְלָה עָרוּפָה, מְשַׁבָּא **{יט}** אֶלְיַעֲזָר בֶּן דִּינָאִי, וְתַחֲיִנָּה בֶן פְּרִישָׁה הָיָה נִקְרָא, חֲזָרוּ לְקָרוֹתוֹ בֶּן הַרְצָחֹן **{כ}**. מְשַׁרְבוּ הַמְּנַאֲפִים, פְּסָקוּ הַמַּיִם הַמָּרִים, וְרָבֵן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הִפְסִיקוֹן, שְׁנַאֲמַר (הושע ד') לֹא אֶפְקוֹד **{כא}** עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל כְּלוֹתֵיכֶם כִּי תִנְאַפְנָה כִּי הֵם וְגו'. מְשַׁמֵּת יוֹסִי בֶן יוֹעֲזָר אִישׁ צָרְדָּה וְיוֹסִי בֶן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם, בְּטָלוּ הָאֲשָׁכּוֹלוֹת, שְׁנַאֲמַר (מיכה ז') אֵין אֲשָׁכּוֹל **{כג}** לֶאֱכֹל בְּכוּרָה אֹתָהּ נַפְשִׁי :

ר"ע מברטנורה בְּטֵלָה עֵגְלָה עָרוּפָה. לְפִי שְׁמִפְרִין הָיוּ בָהֶם מִי רָגִיל לְהַרְגַּ **{יח}** : בְּטָלוּ הָאֲשָׁכּוֹלוֹת. אִישׁ שֶׁהִכֵּל בּוֹ. כְּלוֹמַר תּוֹרַתְם אָמַת מִבְּלֵי דְפִי **{כב}** : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{יח}** כְּדַתְנוּ רַבָּנָן לֹא נֹדַע מִי הִכְהוּ, הָא נֹדַע מִי הִכְהוּ אֶפְלוּ אֶחָד בְּסוּף הָעוֹלָם הִפִּיר בּוֹ לֹא הָיוּ עוֹרְפִין : **{יט}** מְשַׁבָּא כו'. וְרַצְחוֹן מְפָרְסֵם הָיָה :

כ בן הרצחון. בריה קטילא. ירושלמי: **כא** לא אפקוד כו'. תנו רבנן ונקה האיש מעון, בזמן שהאיש מנקה מעון המים בודקין את אשתו, ואומר לא אפקוד וגו', מאי ואומר, וכי תימא עון דידיה אין, דבגיה ודבגתיה לא, תא שמע לא אפקוד וגו', וכי תימא עון אשת איש אין עון דפנויה לא, תא שמע כי הם עם הזונות ופרדו [הושע ד], הם עצמם נואפים כפרדים הללו. רש"י: **כב** ושכחה ומחלקת. ועד מיהן לא היה מחלקת בחכמי ישראל, כלן היו אומרים דברים פנתינתן למשה מסיני. והן הראשונים שנחלקו בסמיכת קרבנות יום טוב כדאיתא בחגיגה, והוא מחלקת ראשון שהיה בישראל בדברי תורה. רש"י: **כג** אין אשכול וגו'. לראיה שאשכול נאמר לכנוי אדם החשוב בעיני אלהים ותברך: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם משרבו הרוצחנין בטלה עגלה ערופה כו': כתוב בתורה ונקה האיש מעון והאשה ההיא תשא את עונה בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו. ואשכולות כנוי על אדם הכולל המדות ומעלות והחכמות לפי מיניהם והוא מה שאמרו אשכולות איש שהכל בו: (רמב"ם)

פרק ט - משנה י

יוחנן כהן גדול העביר הודית המעשר. אף הוא בטל את המעוררין ואת הנוקפין. עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים. וביתו אין אדם צריך לשאל על הדמאי:

ר"ע מברטנורה הודית מעשר. ודוי מעשר, בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי. לפי שעזרא קנס את הלויים שלא יתנו להם מעשר כשעלה מן הגולה ובני לוי לא עלו עמו, וצוה שיתנו המעשר לפהנים. ויוחנן כהן גדול בטל הודוי, שלא היה יכול לומר וגם נתתיו ללוי: **בטל את המעוררים.** שהיו הלויים בכל יום אומרים על הדוכן עורה למה תישן ה', אומר וכי יש שינה לפני המקום, ועמד ובטלן: **את הנוקפין.** שהיו מסרטין לעגל של קרבן בין קרניו כדי שיפל לו דם בעיניו כדי שלא יראה ויהא נוח לכפתו ולשחטו. ועמד הוא ובטלו, שנראה כבעל מום. והתקין להם טפעות בקרקע להכניס צואר הבהמה לתוכה: **נוקפין.** מכין.

וְדַגְמָתוֹ [חֲלִין ז'] אֵין אָדָם נוֹקֵף אֶצְבְּעוֹ מִלְמָטָה: הִיָּה פְטִישׁ מִכָּה בִירוּשָׁלַיִם. בְּחַל הַמוֹעֵד. חֲרָשֵׁי נְחֹשֶׁת וּבְרָזָל הָיוּ מְכִין בַּפְטִישׁ לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶת הָאֶבֶד שֶׁהִיא מְתֵרֶת בְּמוֹעֵד. וְעַמֵּד הוּא וּבִטָּלָן, מְשׁוּם דְּאִנְשָׁא מְלֵתָא טוֹבָא וְאִיכָּא זְלוּל מוֹעֵד: וּבִימֵינוּ אֵין אָדָם צְרִיךְ לְשָׂאֵל עַל הַדְּמָאִי. שֶׁהוּא אָמַר לְבָנֵי דוֹרוֹ כְּשֵׁם שְׁתְּרוּמָה גְדוּלָה עֲוֹן מִיתָה, כְּדִ תְּרוּמַת מַעְשָׂר וְטָבֵל עֲוֹן מִיתָה. וְתִקֵּן שְׂיוּצִיאוֹ מִן הַדְּמָאִי תְּרוּמַת מַעְשָׂר וּמַעְשָׂר שְׁנֵי בְּלֶבֶד, וְלֹא יוֹצִיאוֹ מִמֶּנּוּ מַעְשָׂר רֵאשׁוֹן וְלֹא מַעְשָׂר עֲנִי, שְׂיִכּוּלִין לומר לְלוֹי אוֹ לְעֲנִי הֵבֵא רְאִיָּה שֶׁהוּא טָבֵל וְטַל. וּמִתְקַנָּה זוֹ וְאִילָךְ הַלּוֹקֵחַ פְּרוֹת מִן הַשּׁוּק לֹא הִיָּה שׂוֹאֵל אִם הֵן מְתֵקְנִין אִם לֹא, אֶלָּא מִיָּד מִפְּרִישׁ מֵהֶם תְּרוּמַת מַעְשָׂר וּמַעְשָׂר שְׁנֵי וְאוֹכֵל אֶת הַשָּׂאֵר, שֶׁכֵּל הַלּוֹקֵחַ יַעֲסֵם הָאֶרֶץ פְּרוֹת הֵם בְּחֻזְקַת שְׁהֵם דְּמָאִי: (ר"ע מִבְּרִטְנוֹרָה).

רמב"ם יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר כו': זאת ההלכה בעצמה באה בסוף מעשר שני וכבר פירשנוה לשם ענינה אות באות ובקש אותה לשם. אמר המעתיק ראיתי לכתוב פירוש ההלכה הזאת בכאן לפי שהיא בסדר אחר ואכתוב אותה כמו שבאר אותה המחבר עצמו אות באות בסוף מעשר שני למען ירוץ קורא בו. העביר רוצה לומר העביר הודיית המעשר לפי שלא היו יכולין לומר ככל מצותך אשר צויתני לפי שהקב"ה צוה לתת המעשר ראשון ללוים והם היו נותנין באותו הזמן לכהנים וזה היה בגזירה בית דינו של עזרא הסופר לפי שכשעלה עזרא לא עלה עמו [משבט] לוי כמו שבאר הכתוב ואבינה בעם ובכהנים ומבני לוי לא מצאתי שם וקנס הלוים שלא יתנו להם מעשר ושיותן לכהנים ומעוררים הם הלוים שהיו אומרים בכל יום בשעת קריאת השיר על הקרבן עורה למה תישן ה' והוא שתקום מזה וצוה שלא לאומרה עוד לפי שהם היו אומרים זה הפסוק כאילו היו מדברים עם הש"י והיו צועקים אליו בזה הפסוק וזה מה שאינו ראוי לעשות ולומר כלפי מעלה ונוקפין הם בני אדם שהיו שורטין שריטות לשוורים שהיו מקריבין על גבי המזבח כדי שיהיה הדם יורד ושורת בין עיניהם ולא יראו ועל ידי כך יוכלו לכפותו ולשחטו. ונוקף הוא העושה מכה ואמר בגמרא אין אדם נוקף באצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה והוא מגזרת כנוקף זית לפי שנוקף הזית משבר אותה כשמנענה בחוזק וזה הנזכר בטל זה המעשה לפי שהיה נראה אותו השור הקרב כאילו הוא בעל מום ונתן שלשלאות של ברזל תקועות בארץ והיו מכניסין בהן רגלי הקרבן והיו יכולין לשחטן כמו שיתבאר במסכת מדות. עד ימיו היה טפיש מכה בירושלים רוצה לומר בזה בחולו של מועד והוא בטל זה המעשה ומנען שיהו מכין בפטיש שלא יעשו מלאכתן בחולו של מועד. ואמר ובימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי מפני הטעם שאגיד לך והוא כי בימיו היו בני אדם מקילין במתנות ולא היו מוציאין מהזרעים אלא תרומה גדולה בלבד והיו אוכלין השאר והאנשים שהיו מדקדקין על עצמן הוי שואלין וחוקרין אם מעושר אם לא או מעשר דמאי וכשהיה יודע שהיה דמאי היה מניחו ולא היה לוקחו מפני שהיה צריך להוציא ממנו המעשרות ומי שלא היה מדקדק היה אוכלו דמאי לפי שהיה די לו בהוצאת תרומה גדולה בלבד וזה הכהן אמר לאנשי דורו כשם שתרומה גדולה עון מיתה כך תרומת מעשר וטבל עון מיתה אבל אתקן לכם דבר שיהיה קל לכם לסובלו ובני

אדם יוכלו לעמוד בו ותנצלו מעון המיתה ואמר כי הדמאי אין מוציאין ממנו אלא תרומת מעשר [ומע"ש תרומת מעשר] תנתן לכהן ומעשר שני יאכלו אותו בעליו הדמאי אבל אומר ראשון ומעשר עני באותן השנים שמוציאין בהם מעשר עני אינו חייב להוציאו מן בירושלים אבל מעשר ללוי או לעני הבא ראייה שהוא טבל וטול המתנה והזכות שלך על העיקר שהוא אצלנו המוציא מחבירו עליו הראייה וכאשר התקינו זה התיקון היו בני אדם כל מי שלקח פירות מעם הארץ לא היה שואל אותו כלל אם היו טבל או לאו אבל היה מוציא מהן תרומת מעשר ומעשר שני ואוכל השאר כיון שפירות עם הארץ דמאי עד כאן : (רמב"ם)

פרק ט - משנה יא

מִשְׁבְּטָלָה סְנֵהֲדָרִין, בְּטָלָה הַשִּׁיר [כד] מִבֵּית
הַמִּשְׁתָּאוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כד) בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יַיִן
וְגו' :

ר"ע מברטנורה סנהדרין. שם הדינים. ונקראים סנהדרין ששונאים הדרת פנים בדין : בטל השיר. דכתיב (איכה ה) זקנים משער שבתו [כה] בחורים מנגינתם, בזמן שבטלו הזקנים היושבים בשער [כו] שהם הסנהדרין, בטלו בחורים מנגינתם גם כן : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [כד] השיר כו'. פשוט הפוסקים בשם רב האי גאון זכרונו לברכה דהינו שיר של אהבה שבין אדם לחברו ולשבת יפה בזמנו. אבל שירות ותשבחות וזכרון חסדים של הקדוש ברוך הוא מנהג כל ישראל לאמרן בבית חתנה ובבית המשתאות בקול נגינות ובקול שמחה : [כה] משום דמנלן דמשבטלה סנהדרין כתיב כדאיתא בגמרא, ומשום דבהאי קרא לא כתיב ביה דאסור אלא משמע דנשבת מאליו, להכי מייתי מתניתין קרא בשיר לא ישתו, דלמיסר משמע : [כו] והם הזקנים שאמר הקדוש ברוך הוא עליהן תתן לך בכל שעריך. הרמב"ם : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם משבטלה סנהדרין בטלה השיר מבית המשתאות כו' : כתוב (איכה ה) זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם וכשפסקו הסנהדרין והם הזקנים

שאמר הקב"ה עליהן תתן לך בכל שעריך נפסק השיר גם כן. ועוד אומר בענין הסנהדרין דבר ממה שצריך שיאמר במסכת סנהדרין: (רמב"ם)

פרק ט - משנה יב

מְשַׁמְתוּ נְבִיאִים הָרְאוּשׁוֹנִים, בְּטָלוּ אוֹרִים וְתַמִּים. מְשַׁחֲרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, בְּטַל הַשְּׁמִיר וְנֹפֶת צוּפִים, וּפְסָקוֹ אֲנָשֵׁי אֲמֹנָה, שְׁנֵאמַר (תהלים ב) הוֹשִׁיעָה ה' כִּי גָמַר {כט} חֶסֶד וְגוֹ'. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מְשׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מִיּוֹם שְׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֵין יוֹם שְׁאִין בּוֹ קָלָה, וְלֹא יֵרַד הַטַּל לְבָרְכָהּ, וְנִטַּל טַעַם הַפְּרוֹת. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, אֵף נִטַּל שֶׁמֶן הַפְּרוֹת:

ר"ע מברטנורה מְשַׁמְתוּ נְבִיאִים הָרְאוּשׁוֹנִים. כָּל הַנְּבִיאִים נִקְרְאוּ נְבִיאִים רְאוּשׁוֹנִים, חוּץ מִחֲגֵי זְכָרְיָה וּמִלֵּאכִי וְחִבְרִיָּהוּ דְאֶחָרוֹנִים נִינְהוּ, שְׁהִיוּ בְּבִנְיָן בֵּית שְׁנֵי: **בְּטַל הַשְּׁמִיר**. כְּמִין תּוֹלַעַת, בְּרִיתוֹ כְּשַׁעֲרָה, שְׁהִיוּ מִרְאִים אוֹתוֹ עַל הָאֲבָנִים הָרְשׁוּמוֹת בְּדִיו וְהָן נִבְקָעוֹת מֵאֲלִיהֶן, וְבוֹ פְתַחוּ אֲבָנֵי הָאֶפֹּד וְהַחֹשֶׁן, דְּכָתִיב בְּהוֹ בְּמִלְאוֹתֶם, שְׁהִיוּ שְׁלֵמוֹת שְׁלֵא יִחְסְרוּ בָהֶם, אֲלֵא כּוֹתֵב עֲלֵיהֶן בְּדִיו וּמִרְאָה לָהֶם שְׁמִיר עַל פְּנֵי הַדִּיו בְּחוּץ: **וְנֹפֶת צוּפִים**. דְּבֵשׁ הַבָּא מִמְּקוֹם שְׁשֵׁמוֹ צִיפִּיאָה {כז}, וּמִשְׁבַּח מֵאֵד: **וּפְסָקוֹ אֲנָשֵׁי אֲמֹנָה**. אֲנָשִׁים שְׁמֵאֲמִינִים בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא {כח}: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {כז} וּמִדְּקָדוּק הַלְשׁוֹן שֶׁם הַעֶצֶם לֹא יִתְרַבֶּה, וְאִם כֵּן הָאֵיךְ אָמְרוּ צוּפִים. וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ לְדַבְרֵי הַר"ב שֶׁהַמְּקוֹם הוּא נִקְרָא צוּפִים בְּלִשׁוֹן מִקְרָא, כְּמָה דְאֵת אָמַר הַרְמְתִים צוּפִים [שְׁמוּאֵל א א], וְכֵן נִקְרָא בִּימֵי הַתְּנָאִים, אֲלֵא שְׁנֵשֶׁתֶּבֶשׂ אַחֲרֵי כֵן בְּפִי הַהֲמוֹן וְהִיוּ קוֹרְאִין אוֹתָהּ צוּפִיאָה. וְלִשׁוֹן הַרְמְב"ם, דְּבֵשׁ הַבָּא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִקְרָא צוּפִים. מִשְׁמַע שְׁרָצוֹנוֹ לומר שֶׁהַדְּבֵשׁ נִקְרָא צוּפִים. וְעַיִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: {כח} לוֹתֵר מְמוֹנָם לְנוֹי הַדִּיר מְצוּהָ וְלִצְדָקָה

וּלְהוֹצֵאת שְׁבֵתוֹת וַיָּמִים טוֹבִים. רַשִׁי: {כט} גָּמַר. וְסִיפִיהָ כִּי פָסוּ אַמוּנִים
מִבְּנֵי אָדָם. וְאַף עַל גַּב דְּדָוִד אָמְרוּ, מְצִינּוּ לוֹ כַּמָּה מְזֻמּוֹרִים שֶׁאֶמְרָן עַל
הַעֲתִיד: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים כו': נביאים
הראשונים הם נביאי בית ראשון אבל נביאי בית שני והם חגי זכריה
ומלאכי וחביריהן קורין אותן נביאים האחרונים. ושמיר נחש חופר אבנים
ובו פתחו אורים ותומים והיה מצוי בזמן מן הזמנים. ונופת צופים מין דבש
שהיה בא מארץ ישראל נקראת צופים היה מאד נפלא במראה ובטעמו
ובריחו:

רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי יהושע מיום שחרב בית המקדש אין
יום כו': טעם הנאה. ושומן ידוע ר"ל בזה פירות ארץ ישראל וכן אנו
מוצאים אותם היום בעונות: (רמב"ם)

פרק ט - משנה יג

רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, הַטְּהָרָה נְטִלָה אֶת
הַטַּעַם וְאֶת הָרִיחַ. הַמַּעֲשָׂרוֹת נְטִלוּ אֶת שֶׁמֶן
הַדָּגָן. וְחֻכְמַיִם אוֹמְרִים, הַזְּנוּת וְהַכְּשָׁפִים כָּלוּ
אֶת הַכֹּל:

ר"ע מברטנורה הַטְּהָרָה בְּטִלָה אֶת הַטַּעַם. טְהָרָה שֶׁפָּסְקָה מִיִּשְׂרָאֵל,
בְּטִלָה טַעַם הַפְּרוֹת וְרִיחָם. שֶׁבְּזֶמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל טְהוֹרִים וְעוֹסְקִים
בְּטְהָרָה אֵף הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הָיָה מְטַהֵר אֶת הַפְּרוֹת מִטַּעַם רַע וְרִיחַ
רַע: מַעֲשֵׂר בְּטִל שֶׁמֶן דָּגָן. דְּמַעֲשֵׂר אֶקְרִי חֶלֶב, כְּדַכְתִּיב (בְּמִדְבָּר יח) כָּל חֶלֶב
יִצְהָר {ל}: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ל] וְסִיפִיָּה דְקָרָא וְכָל חֵלֶב תִּירוּשׁ וְדָגָן. וְאִף עַל גַּב דְקָרָא בְתֵרוּמָה מְשֻׁתְּעִי, הִשְׁאֵל שָׁם מַעֲשָׂרוֹת לְכָל הַמִּתְּנוֹת. וְנִקְטַט דָּגָן לְפִי שְׁהוּא צָרָךְ לְבַנֵּי אָדָם יוֹתֵר מֵהַכֹּל, וְהוּא הַדִּין לְתִירוּשׁ וְיִצְהָר : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם רבן שמעון בן אלעזר אומר הטהרה נטלה את הטעם כו' : רצה לומר בזה בטול הטהרה ובטול המעשרות בטלו זה התענוג : (רמב"ם)

פרק ט - משנה יד

בַּפְּלֵמוֹס שֶׁל אֲסַפְּסִינוֹס גָּזְרוּ עַל עֵטְרוֹת חֲתָנִים, וְעַל הָאָרוֹס. בַּפְּלֵמוֹס שֶׁל טִיטוֹס גָּזְרוּ עַל עֵטְרוֹת פְּלוֹת, וְשָׁלָא יִלְמַד אָדָם אֶת בְּנוֹ יוֹנִית. בַּפְּלֵמוֹס הָאֲחֵרוֹן גָּזְרוּ שְׁלָא תִצָּא הַפְּלָה בְּאֶפְרִיּוֹן בְּתוֹךְ הָעִיר, וְרַבּוֹתֵינוּ **[לה]** הִתִּירוּ שְׁתִּצָּא הַפְּלָה בְּאֶפְרִיּוֹן בְּתוֹךְ הָעִיר :

ר"ע מברטנורה בַּפְּלֵמוֹס שֶׁל אֲסַפְּסִינוֹס. חֵיל **[לא]** שֶׁהֵבִיא אֲסַפְּסִינוֹס עַל יְרוּשָׁלַיִם : גָּזְרוּ עַל עֵטְרוֹת חֲתָנִים. הָיוּ עוֹשִׂים לְחֲתָנִים עֵטְרוֹת מֵאֲבָן מְלַח **[לב]** שֶׁהוּא צְלוּל כְּעֵין הַבְּדֹלַח וְצוֹבְעֵין אוֹתָהּ בְּגַפְרִית כְּעֵין צִיּוֹרִין שְׁקוֹרִין נִי"ל. וְאֵית דְּמִפְרָשֵׁי עֵטְרוֹת שֶׁל הַדָּס וְשֶׁל וָרֵד. וְשִׁנְיָהֶם אֲסוּרִים, וְאִין מִתֵּר אֶלָּא עֵטְרוֹת שֶׁל קָנִים : **וְעַל הָאָרוֹס**. עֲשׂוּי כְּמִין נֶפֶחַ שֶׁדְּפָנוֹתֶיהָ עֲגֻלוֹת וְשׁוֹטְחִים עַל פִּיהָ עוֹר דֶּק וּמְכִין עָלָיו בְּמַקְל דֶּק וּמוֹצִיא קוֹל צְלוּל. וּבִלְעִיז קוֹרִין לוֹ טַנְבוּרוֹ : **עֵטְרוֹת פְּלוֹת**. כְּעֵין עִיר עֲשׂוּיָהּ מְזֻהָב : **וְשָׁלָא יִלְמַד אָדָם אֶת בְּנוֹ יוֹנִית**. פְּרוּשׁ, חֲכָמָה יוֹנִית. וְהֵם רְמְזִים וְחִידוֹת שֶׁהָיוּ לְיוֹנִים, וְלֹא הָיוּ מְכִירִים בָּהֶם אֶלָּא הַרְגִּילִים בָּהֶם. וּבְגַמְרָא מְפָרֵשׁ טַעְמָא מְשׁוּם מַעֲשֵׂה שֶׁהִיָּה (כְּשִׁיצָאוּ) [כְּשִׁצְרוּ] מְלָכֵי חֲשְׁמוֹנָאֵי **[לג]** זֶה עַל זֶה, הָיוּ אוֹתָן שְׁבִפְנִים מְשֻׁלְשָׁלִים לְאוֹתָן שֶׁבְּחוּץ בְּכָל יוֹם דִּינָרִין בְּקַפָּה וּמַעֲלִין לָהּ תַּמִּידִין. הִיָּה שָׁם זָקוֹן אֶחָד, וְלָעוֹז לָהֶם בְּחֲכָמָה יוֹנִית, כָּל זְמַן שֶׁהֵם עֲסוּקִין בְּעִבּוּדָה אִין נִמְסְרִין בְּיַדְכֶם. אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁלְשָׁלוּ לָהֶם דִּינָרִים בְּקַפָּה וְהָעֵלוּ לָהֶם חֲזִיר. בְּאוֹתָהּ שְׁעָה אָמְרוּ אֲרוּר אָדָם שֶׁיִּגְדֵל חֲזִיר **[לד]**, וְאֲרוּר אָדָם שֶׁיִּלְמַד לְבְנוֹ חֲכָמָה יוֹנִית : **בַּפְּלֵמוֹס**

הָאֲחֵרוֹן. הוּא חֶרֶבַן הַבַּיִת. וְשֶׁל טִיטוּס נִמְי הָוָה : **בְּאַפְרִיּוֹן.** כְּמוֹ אֶהֱל שֶׁל מְעִילִין וְטְלִיתוֹת מְזֻהָבוֹת : **וְרַבּוֹתֵינוּ שֶׁתִּירוּ שֶׁתִּצֵּא פֶלֶה בְּאַפְרִיּוֹן.** מִשּׁוּם זְנִיעוֹתָא. וְכֵן הִלְכָה : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [לא] וְאֵל מִצְנִים יִקְחֵהוּ [איוב ה], מְתַרְגֵּם וּפְלִמוּסִין בְּמֵאֲנֵי זִנְיָא יְדַבְּרוּנִיהּ : [לב] וּפְרָשׁוּ הַתּוֹסְפוֹת עֲטֹרוֹת שְׁעוֹשִׁין כְּעֵין כְּפֶה לְמַעַלָּה מְרֵאשׁוּ. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : [לג] וְתִימָה, דְּקָדְמוֹ טוֹבָא לְטִיטוּס כּוֹי, וְיֵשׁ לוֹמֵר דְּמַעְקָרָא גְזָרוּ וְלֹא קִבְלוּ מִנֵּיהּ כּוֹי. תּוֹסְפוֹת : [לד] וְתִימָה דְּלֹא תֵּנֵן לָהּ נִמְי. וְיֵשׁ לוֹמֵר דְּשְׁנוּיָהּ הִיא בְּהַדֵּי אֶסוּר גְּדוּלִין דְּסוֹף פְּרָק ז' דְּבָבָא קָמָא, וְלֹא הִצְרֵךְ לְשְׁנוּתָהּ בְּכָאן : [לה] **וְרַבּוֹתֵינוּ.** רְצוֹנוֹ לוֹמֵר רַבְּנֵי הַקְּדוֹשׁ הַמְּחַבֵּר. הַרְמְב"ם : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם בפולמוס של אספסינוס גזרו על עטרות חתנים כו' : פולמוס הוא תאריך בלשון ערבי כלומר זמן זה האיש וזמן ממשלתו. וארוס צורת אסטואה והיתה חלולה וקושרין על אחת מצדדיה עור עבה ומכין בו והוא מין מהשחוק והגעגועין קורין אותו בארץ המערב אלט"ר. ועטרות הכלה עיר של זהב וכבר בארנו זה בשבת (פ"ו הלכה א') וכמו כן העטרה וכל כיוצא בה. אפריון הוא כמו אהל והתירו שתצא הכלה בזה האהל מפני שיש בו הסתרה וצניעות. ומה שאמר פולמוס האחרון ר"ל הממשלה שהיתה בימיו. ורבתינו ז"ל ר"ל רבינו הקדוש המחבר. ומה שאמר יונית ר"ל חכמה יונית וזה שהם קורין חכמה יונית הרמזים שהם בלשונות והלשונות שנוטים מדרך הישרה לפי הנראה מהם ויש להם פנים ובגמרא אמרו רבי משתעי בלשון חכמה וכבר בא לנו בלשונות ובחידות כמו שמבואר בגמרא והיו אצל היוונים לשונות מזה הענין מיוסדין באומתם שהיו נושאים ונותנים בהם כל מה שהיו רוצים כמו הרמזים והחידות. וטעם שאסרו זה מפני שבזמן בית שני צר אחד ממלכות בית חשמונאי ירושלים והיו אנשי ירושלים משלשלים להם במחנה קופה של דינרין בכל יום והיו נותנים להם בה שני תמידין לקרבן והיה שם איש אחד שהיה יודע אלו הלשונות שבדו מלבם היוונים ודבר להם בה וזה נוסח התלמוד לעז להם בחכמת יונית שהם בעוד שיקריבו קרבן לא ינצחו ומנעו מהם הקרבן וזה הענין אין ספק שנאבד ולא נשאר ממנו היום בעולם לא מעט ולא הרבה : (רמב"ם)

פרק ט - משנה טו

מְשֻׁמֵת רַבִּי מֵאִיר, בְּטָלוּ מוֹשְׁלֵי מְשָׁלִים.

מְשֻׁמֵת בֶּן עֲזַאי, בְּטָלוּ הַשְּׂקָדָנִים. מְשֻׁמֵת בֶּן
זוּמָא, בְּטָלוּ הַדְּרָשָׁנִים. מְשֻׁמֵת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ,
פְּסָקָה טוֹבָה מִן הָעוֹלָם. מְשֻׁמֵת רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן
גַּמְלִיאֵל, בָּא גוֹבֵי וְרַבּוּ צָרוֹת. מְשֻׁמֵת רַבִּי
אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, פָּסַק הָעֶשֶׂר **{לח}** מִן הַחֲכָמִים.
מְשֻׁמֵת רַבִּי עֲקִיבָא, בְּטָל כְּבוֹד הַתּוֹרָה. מְשֻׁמֵת
רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוּסָא, בְּטָלוּ אַנְשֵׁי מַעֲשֵׂה.
מְשֻׁמֵת רַבִּי יוֹסִי קַטְנוּתָא, פָּסְקוּ חֲסִידִים.
וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ קַטְנוּתָא, שֶׁהָיָה קַטְנוּתוֹ שֶׁל
חֲסִידִים. מְשֻׁמֵת רַבִּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, בְּטָל זִיו
הַחֲכָמָה **{מ}**. מְשֻׁמֵת רַבִּן גַּמְלִיאֵל הַזֵּקֵן, בְּטָל
כְּבוֹד הַתּוֹרָה וּמִתָּה **{מא}** טָהָרָה וּפְרִישוּת.
מְשֻׁמֵת רַבִּי יִשְׁמַעֵאל בֶּן פֶּאֲבִי, בְּטָל זִיו הַכְּהֵנָה
{מב}. מְשֻׁמֵת רַבִּי, בְּטָלָה עֲנֻוָה וַיִּרְאֵת חֲטָא. רַבִּי
פְּנַחֵס בֶּן יֶאִיר אֹמֵר, מְשַׁחֲרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,
בוֹשׁוּ חֲבֵרִים **{מג}** וּבְנֵי חוּרִין, וְחָפוּ רֵאשִׁים,
וְנִדְלְדְלוּ אַנְשֵׁי מַעֲשֵׂה, וְגָבְרוּ בַּעֲלֵי זְרוּעַ וּבַעֲלֵי
לָשׁוֹן, וַאֲיִן דּוֹרֵשׁ וַאֲיִן מְבַקֵּשׁ, וַאֲיִן שׂוֹאֵל, עַל
מִי לָנוּ לְהַשְׁעוֹן, עַל אָבִינוּ שְׁבַשְׁמִים. רַבִּי
אֶלְיָעָזָר הַגָּדוֹל אֹמֵר, מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ, שָׂרוּ חֲכִימֵיָא לְמַהוּי כְּסַפְרֵיָא,
וְסַפְרֵיָא כְּחֲזָנָא, וְחֲזָנָא כְּעַמָּא דְאַרְעָא, וְעַמָּא
דְאַרְעָא אֲזָלָא וְדִלְדְלָהּ, וַאֲיִן מְבַקֵּשׁ **{מד}**, עַל מִי
יֵשׁ לְהַשְׁעוֹן, עַל אָבִינוּ שְׁבַשְׁמִים. בְּעַקְבוֹת
מְשִׁיחָא **{מה}** חֲצָפָא יִסְגָּא, וַיִּקְרַר יֶאֱמִיר **{מו}**,
הִגָּפוּ תַתָּו פְּרִיָה וְהִיּוּ בִיקָר **{מז}**, וְהַמְלָכוֹת

תִּהְיֶה לְמִינֹת, וְאִין תּוֹכְחָה, בַּיִת וְעַד יִהְיֶה
 לְזָנוֹת, וְהַגְּלִיל יִחָרֵב, וְהַגְּבֹלן יִשּׁוּם, וְאַנְשֵׁי
 הַגְּבוּל יִסּוּבּוּ מֵעִיר לְעִיר וְלֹא יַחֲזִקוּ, וְחֻכְמַת
 סוֹפְרִים תִּסְרַח, וְיִרְאֵי חֹטֵא יִמְאַסּוּ, וְהֶאֱמַת
 תִּהְיֶה נְעַדְרַת. נְעָרִים פְּנֵי זִקְנִים יִלְבִּינוּ, זִקְנִים
 יַעֲמְדוּ מִפְּנֵי קִטְנִים. (מִיכָה ז) בֶּן מְנַבֵּל אָב, בַּת
 קָמָה בְּאֵמָה, כָּלָה בְּחַמְתָּה, אִיבֵי אִישׁ אֲנִישֵׁי
 בֵּיתוֹ. פְּנֵי הַדּוֹר כְּפְנֵי הַכֶּלֶב, הַבֶּן אֵינוֹ מִתְבַּיֵּשׁ
 מֵאָבִיו. וְעַל מִי יֵשׁ לָנוּ לְהַשְׁעוֹן, עַל אָבִינוּ
 שְׁבַשְׁמִים. רַבִּי פְּנַחֵס בֶּן יֶאִיר אֹמֵר, זְרִיזוֹת
 מְבִיָּאָה לְיַדֵּי נְקִיּוֹת, וְנְקִיּוֹת מְבִיָּאָה לְיַדֵּי
 טְהוֹרָה {מט}, וְטְהוֹרָה מְבִיָּאָה לְיַדֵּי פְּרִישׁוֹת {נ},
 וְפְּרִישׁוֹת מְבִיָּאָה לְיַדֵּי קִדְשָׁה {נא}, וְקִדְשָׁה
 מְבִיָּאָה לְיַדֵּי עֲנוּהַ {נב}, וְעֲנוּהַ מְבִיָּאָה לְיַדֵּי
 יִרְאַת חֹטֵא {נג}, וְיִרְאַת חֹטֵא מְבִיָּאָה לְיַדֵּי
 חֲסִידוֹת {נד}, וְחֲסִידוֹת מְבִיָּאָה לְיַדֵּי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ
 {נה}, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבִיָּאָה לְיַדֵּי תַחֲתֵית הַמִּתִּים
 {נו}, וְתַחֲתֵית הַמִּתִּים בָּא עַל יַדֵּי אֱלֹהֵיוֹ זְכוֹר
 לְטוֹב {נז}, אָמֵן :

ר"ע מברטנורה **בְּטָלוּ מוֹשְׁלֵי מַשְׁלִים**. כְּגוֹן מִמְשָׁלוֹת שׁוֹעֲלִים {לו},
 דְּאִמְרִינָן בְּסִנְהֶדְרִין [לח:] כִּי הָיָה דְרִישׁ רַבִּי מֵאִיר בְּפִרְקָא הָוָה דְרִישׁ
 תַּלְתָּא שְׁמַעְתָּתָא וְתַלְתָּא אֲגַדְתָּא וְתַלְתָּא מַתְלֵי : **הַשְׁקֵדְנִים**. שׁוֹקֵדִים עַל
 דְּלִתּוֹת בַּיִת הַמְדַרְשׁ לִילָה וְיוֹם {לז}, כְּדִאִמְרִינָן בִּיבְמוֹת [סג:] דְּאִמַר בֶּן
 עֲזַאי מָה אַעֲשֶׂה וְנִפְשֵׁי חֲשֵׁקָה בְּתוֹרָה : **הַדְרִשְׁנִים**. שְׁהִיָּה בְּקִי בְּמְדַרְשׁ
 טַעְמֵי מִקְרָאוֹת, כְּדִאִמַר [פְּרָכוֹת יב:] וְלֹא זְכִיתִי שְׁתַּאֲמֵר יִצִּיאַת מִצְרַיִם
 בְּלִילוֹת עַד שֶׁדַרְשָׁה בֶּן זֹמָא : **בְּטָל כְּבוֹד תּוֹרָה**. שְׁהִיָּה נוֹתֵן לֵב לְדַרְשׁ עַל
 כָּל קוֹץ וְקוֹץ [מְנַחוֹת כח:]. וְזֵהוּ כְּבוֹד תּוֹרָה גְּדוֹל, שְׂאִין בְּהַ דְּבַר לְבַטְלָה :
בְּטָלוּ אֲנִישֵׁי מַעֲשָׂה. שְׁעוֹשִׂים מַעֲשִׂים מִפְּלְאִים כְּדִאִמְרִינָן בְּתַעֲנִיּוֹת [כה:]
 יֹאמַר לַחֲמֵץ וְיִדְלַק, וְלַעֲזִים לְהַבִּיא זֵאֲבִים בְּקַרְנֵיהֶם : **קִטְנוֹתָם שֶׁל
 חֲסִידִים**. שְׁהִיוּ הַחֲסִידִים הוֹלְכִים וּמִתְקַטְנִין, וְהוּא הָיָה מְקַטְנִיָּהוּ וְסוֹפּוֹ

לט: **משַׁמֵּת רַבּוֹן גַּמְלִיאֵל הַזְּקֵן בְּטַל כְּבוֹד הַתּוֹרָה**. שְׁעַד שְׁמֵת הוּא, הָיָה בְּרִיאוֹת בְּעוֹלָם, וְהָיוּ לוֹמְדִים תּוֹרָה מֵעַמֵּד [מגלה כא], וּמְשַׁמֵּת בָּאת תְּשׁוּת כַּח לְעוֹלָם וְהַתְּחִילוּ לְלַמֵּד מִיֶּשֶׁב. וְזֶהוּ בְּטַל כְּבוֹד תּוֹרָה: **משַׁמֵּת רַבִּי בְּטֵלָה עֲנוּה**. תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַבִּי הוֹסִיפוּ וְכָתְבוּ זֶה בַּמִּשְׁנָה: (ר"ע מברטנורא).

עיקר תוי"ט לו וְזֶה לְשׁוֹן רַשִׁי, מוֹשְׁלֵי מְשָׁלוֹת לְתַת אוֹת אִמְלַתָּא וְטַעַם לְחַכְמָה לִיכְנֹס בָּהּ בְּשַׁעְרֵי בֵינָה, כְּגוֹן מְמִשְׁלוֹת שׁוֹעֲלִים. וּמִי"ם רֵאשׁוֹנָה בְּמִקּוֹם מִן: **לז** וּלְשׁוֹן הַכְּתוּב לְשִׁקֵּד עַל דְּלִתוֹתַי יוֹם יוֹם [מְשָׁלִי ח]. וּמְפָרֵשׁ בְּשַׁרְשֵׁי [רַבִּי דוֹד] קִמְחִי, עֲנִין הַמְּהִירוֹת וְהַשְׁתַּדְּלוֹת וְהַהֲתַמְדָּה עַל הַדְּבָר: **לח** **הַעֲשֵׂר**. כְּדָאמְרִין תַּרְיֹסָר אֲלֵפֵי עֲגָלֵי הָוָה מְעַשֵּׂר מְעַדְרִיהָ כָּל שְׁתָּא. רַשִׁי: **לט** וְלִבִּי מֵהֶסֶס, שְׂאֵם כֹּן כְּנוֹי הַשֵּׁם שֶׁלֹּא לְכַבּוֹדוֹ. וְהַרְמַבִּי"ם כְּתָב, וּפְרוּשׁ קְטַנוּתָם שֶׁל חֲסִידִים בְּכֻלָּם וְשַׁרְשָׁם, לְפִי שֶׁשַׁרְשׁ הַדְּבָר וְהַתְּחִלָּתוֹ קָטָן. עַד כָּאן. וּבִירוּשָׁלַיִם גָּרַס שֶׁהָיָה תִּמְצִיתוֹ שֶׁל חֲסִידִים: **מ** **זִיו הַחֲכָמָה**. כְּתָב רַשִׁי זֶה לֹא יִדְעָנָא מָה הִיא. עַד כָּאן. וְאֵנָּה לֹא יִדְעָנָא אֲמַאי לֹא מְפָרֵשׁ כְּעִין שְׁמִפְרֵשׁ לְזִיו הַכְּהֵנָה: **מא** **וּמֵתָה**. לֹא יִדְעָנָא אֲמַאי נִקְט לְשׁוֹן מִשְׁנָה וְלֹא קָאָמַר וּבְטֵלָה: **מב** **זִיו הַכְּהֵנָה**. שֶׁהָיָה חָכֵם וְעֲשִׂיר וְכֹהֲנִים רַבִּים אוֹכְלִים עַל שֶׁלְּחָנוֹ. רַשִׁי. וְזֶה שֶׁכְּתָב חָכֵם צָרִיךְ לוֹמַר כֹּהֵן: **מג** **חֲבָרִים**. רְצוּנוֹ לוֹמַר תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנִּקְרְאוּ כֵן עַל שֵׁם חֲבָרְתָם חֲבָרָה נְאֻמָּנָת: **ובני חורין**. מִיַּחְסִים. רַשִׁי: **חפז ראשם**. שֶׁנִּבְרָה יְדִי עֲזִי פָנִים שֶׁהֵם עֲשִׂירִים וְאֵלוֹ עֲנִיִּים: **ונדלדלו כו'**. אֵין חֵשׁ לָהֶם: **ואין דורש**. לְיִשְׂרָאֵל: **ואין מבקש**. עֲלֵיהֶם רַחֲמִים. עַד כָּאן לְשׁוֹן רַשִׁי: **ואין שואל**. בְּשָׁלוֹם חֲבָרוֹ. נִרְאָה לִי: **הגדול**. הוּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס תַּלְמִיד רַבּוֹן יוֹחֲנָן בֶּן זַכָּאי: **שרו חפזימא**. הַתְּחִילוּ הַחֲכָמִים: **ספריא**. מְלַמְדֵי תִינוּקוֹת, שֶׁהֵם קְטַנִּים מִן הַחֲכָמִים: **כחזנא**. עֵין רִישׁ פֶּרֶק ז' דְיוֹמָא: **כעמא דארעא**. כְּעַמֵּי הָאָרֶץ, דְּהֵינּוּ כְּאֲנָשִׁים הַנִּבְעָרִים מִדְּעַת וּמִיִּרְאָתָהּ: **מד** **מבקש**. וְלֹא קָשִׁיָּא דְלֹא אָמַר וְאֵין דוֹרֵשׁ, כִּינּוּן דְּתַרֵּי תַנְאֵי נִינְהוּ, וְלִישְׁנָא דְמַר הַכִּין וְלִישְׁנָא דְמַר הַכִּין: **מה** **בעקבות כו'**. בְּסוֹף הַגְּלוּת לְפָנֵי בִיאַת הַמְּשִׁיחַ. רַשִׁי: **מו** **יאמיר**. בְּפֶרֶק חֶלֶק גָּרַס יְעוֹת. וּפְרֵשׁ רַשִׁי שֶׁלֹּא יִכְבְּדוּ זֶה אֶת זֶה (מְלִשׁוֹן יִקָּר, כְּבוֹד). לִישְׁנָא אַחֲרֵינָא מְכַבֵּד שְׁבָהוּן יְהֵא עוֹתוֹן וְרַמַּאי, עַד כָּאן. אוֹ יִאמִיר מְעַנֵּן גְּבַהוֹת כו', וְיִהְיֶה עֲנִינּוּ הַיִּקָּר יִגְדֵל עַד לְמַעְלָה, כְּאֵדָם הָאוֹמֵר יֵשׁ יִקְרוּת שְׂאִין לְמַעְלָה הַיִּמְנוּ. וְעֵין תּוֹסַפּוֹת יוֹם טוֹב: **מז** **ביקר**. שֶׁהַכֵּל עוֹסְקִין בְּמִשְׁתַּאוֹת: **והמלכות**. שֶׁל גוֹיִם הַשׁוֹלְטוֹת בְּעוֹלָם: **ואין תוכחה**. אֵין לָךְ אָדָם שְׁיוּכַל לְהוֹכִיחַ, שֶׁפֶלֶם נִכְשָׁלִים בְּחַטָּאוֹת, וְכִשְׁמוּכִיחֵן אוֹמְרִים לוֹ אַתָּה כְּמוֹנִי: **בית ועד**. שֶׁל חֲכָמִים יְהִיָּה לְבֵית זְנוּת, שֶׁכָּלוּ הַחֲכָמִים וְאֵין לוֹמֵד תּוֹרָה, וְיִהְיֶה חֲרָב מֵאֵין אִישׁ, וּבְעֲלֵי זִמָּה מִתְּגוֹדְדִים שָׁם, מְפָנִי שְׁחוּץ לְעִיר הָיוּ בְּתֵי מְדַרְשׁוֹת שְׁלָהֶם. רַשִׁי: **מח** **זריזות כו'**. פְּרוּשׁ זְרִיזוֹת שֶׁהוּא זְהִיר וּמְהִיר בְּמִצְוֹת, כְּדָאמְרִין זְרִיזִין מְקַדִּימִין לְמִצְוֹת. הַר"ן. וְכֵן בְּכֻלּוֹ שֶׁהוּא זְרִיז לְהַשְׁמֵר עֲצֻמוֹ שֶׁלֹּא תִבָּא עֲבָרָה לְיָדוֹ. רַשִׁי. וּפְרוּשׁ נִקְיוֹת, נִקִּי בְּאֵין חֲטָא: **מט** **טהרה**. פִּרְשׁ רַשִׁי צַח וּמְלָבוֹן, וְעַדִּיף מְנַקִּי. וְהַנְּמוּקֵי יוֹסֵף מְפָרֵשׁ טְהַרְת הַלֵּב, כְּשִׁימְנַע עֲצֻמוֹ מֵעֲבָרוֹת וְגַרְם לוֹ שֶׁאֵפְלוּ בְּמַחְשַׁבְתּוֹ לֹא יַחֲטָא. וְעֵין תּוֹסַפּוֹת יוֹם טוֹב: **נ** **פרישות**. אֵף מְדַבֵּר הַמְּתָר פּוֹרֵשׁ, לְהַחֲמִיר עַל עֲצֻמוֹ. רַשִׁי: **נא** **קדשה**. שֶׁהוּא פְּרִישׁוֹת טְפִי לְהַתְּקַדֵּשׁ אֶפְלוּ מֵהַצָּרִיךְ לְגוּפוֹ, כְּגוֹן נְזִירוֹת יֵין וְתַעֲנִיּוֹת. יְפָה מְרָאָה. וְיִהְיֶה פְּרוּשׁ קָדֵשׁ עֲצֻמָּה בְּמִתָּר לָךְ שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ זְכָרוֹנָם לְבִרְכָה, כְּלוֹמַר בְּמִתָּר וְצָרִיךְ לָךְ: **נב** **ענוה**. מִתּוֹךְ שֶׁהוּא מְבַזָּה עֲנִינֵי הָעוֹלָם

בא לידי ענוה. הר"ן: **[נג]** יראת חטא. הינו שמצד החטא בעצמו מתירא. ולא מיראת הפרענות, אלא מאהבת המקום או מפני מוראו, ואין זה מורא פרענות אלא שמוראו וגדלו ואימתו מטלת עליו. אי נמי רצונו לומר שמדקדק מאד פן יכשל בחטא אפלו בשוגג. יפה מראה: **[נד]** חסידות. פרוש שכל מעשיו לשם שמים. הר"ן. ולי נראה לפרש דהינו ותורו עם חבריו לפני משורת הדין במשאוי ומתנו. יפה מראה: **[נה]** רוח הקדש. להשרות עליו שכינה. רש"י: **[נו]** תחית המתים. בירושלמי, דכתיב ונתתי רוחי בכם וחייתם [יחזקאל לז], שבתחלה יתן בהם רוח הקדש, ועל ידי זה יחיו. וכן פרש נמוקי יוסף, ונתתי רוחי בכם, שרוח הקדש נדבקת בהם. ואף על גב דפשוטו נתינת הרוח בגופם כדי שיחיו, מדכתיב רוחי ולא רוח משמע הרוח המיוחד לה' דהינו רוח הקדש. יפה מראה: **[נז]** על ידי אליהו זכור לטוב. ובירושלמי, תחית המתים מביאה לידי אליהו, ומיתי מדכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא [מלאכי ג]. ופרש הר"ן וכיון דבשביל אותו יום אתי אליהו, נמצא שתחית המתים גורמת לאליהו שיבא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם משמת ר' מאיר בטלו מושלי משלים משמת בן עזאי בטלו השקדנים כו' על ידי אליהו זכור לטוב אמן: שקדנין שוקדים בקריאה ובלמוד וענין בן עזאי מבואר בבראשית רבה (וביבמות דף סג:) שלא נשא אשה לעולם ונשאל על זאת הסבה ואמר אני בתורה חשקה נפשי. ובזמן רבן גמליאל הזקן היו בני אדם לומדין התורה מעומד ואחר מיתתו החלישו גופות האנשים וחזר הלימוד מיושב וזהו שרומז אליו בביטול כבוד התורה. ואמנם אמר ר' עקיבא גם כן בטל כבוד התורה ר"ל רוב החכמה והוא מה שאמרו משמת ר"ע בטלו זרועי התורה ונסתמו מעיינות החכמה. ופירוש קטנותן של חסידים כללם ושרשם לפי ששורש הדבר והתחלתו קטן. ואשר היו אחר רבינו הקדוש הם שהוסיפו בכאן משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא: (רמב"ם)

